

T.C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

İSLAM TARİHİ BİLİM DALI

**İKRİME B. EBÛ CEHİL'İN HAYATI VE İSLAM
TARİHİ'NDEKİ YERİ**

BELKİS ÖZSOY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

PROF. DR. AHMET ÖNKAL

Konya - 2012

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Adı Soyadı : Belkis ÖZSOY

Numarası : 094246011007

Ana Bilim / Bilim Dalı : İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı/ İslam Tarihi Bilim Dalı

Programı Tezli Yüksek Lisans Doktora

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Ahmet ÖNKAL

Tezin Adı : İkrime b. Ebû Cehil'in Hayatı ve İslâm Tarihi'ndeki Yeri

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan
başlıklı bu çalışma ...18...12...2012 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda
oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul
edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı

Danışman ve Üyeler

İmza

Prof. Dr. Ahmet ÖNKAL
Prof. Dr. Metin KABAR
Prof. Dr. Bilal SAKLAN

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Adı Soyadı : Belkıs ÖZSOY

Numarası : 094246011007

Ana Bilim / Bilim Dalı : İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı / İslam Tarihi Bilim Dalı

Programı: Tezli Yüksek Lisans Doktora

Tezin Adı : İkrime b. Ebû Cehil'in Hayatı ve İslâm Tarihi'ndeki Yeri

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(imza)

ÖNSÖZ

İslâmiyet'in ortaya çıkmasıyla beraber Mekkelilerden bazıları bu yeni dini kabul ederken, bazıları da karşı çıkmıştır. Hatta bu yeni dinin katı muhalifleri haline gelip, şiddetli bir şekilde düşmanlık edenler de olmuştur. Bu düşmanlığın en meşhur temsilcisi olarak gösterebilecek isim, hiç şüphesiz Ebû Cehil'dir. Ebû Cehil'in oğlu İkrime de babası gibi İslâm karşıtı faaliyetlerin hemen hepsinde aktif rol almıştır. Kaynaklarımız İkrime'nin, İslâmiyet'e olan düşmanlığı ve İslâmiyet'e karşı yapılan faaliyetleri destekleme konusunda tıpkı babası gibi olduğunu söyler.¹

İkrime'nin İslâm'a karşı olan menfî düşünceleri, müslüman olduğu güne kadar hep var olmuş ve onun davranışlarına belirgin bir şekilde yansımıştır. Mekke'nin fethinden sonra Yemen'e giden İkrime, kendisini İslâm'a düşman kılan sebeplerden uzaklaşmış ve kalbine İslâm sevgisinin düştüğünü itiraf etmiştir.² Bunun üzerine Mekke'ye dönüp müslüman olmuş ve hayatının geri kalanını önceki faaliyetlerinin vermiş olduğu nedamet hissi ile yaşamıştır. Bu sebeple Hz. Peygamber'e; "İnsanları Allah'ın yolundan çevirmek için harcadığımın misli kadar Allah yolunda harcamadıkça, Allah'ın yolundan çevirmek amacıyla yaptığım savaşların misli kadar da Allah yolunda savaşmadıkça geri durmayacağım." diye söz vermiştir.³ Kaynaklarımız onun müslüman olduktan sonra, İslâm'ı güzel ve samimi bir biçimde benimsediğini söylemektedir. İkrime'yi gördüğü zaman; "Allah, ölüden diriye çıkarır."⁴ ayetini okuyan Hz. Peygamber, İkrime'nin müslüman olmasına sevinmiş, ona güzel muamelede bulunmuş, Mekke fethi sırasında öldürülecekler listesinde olmasına rağmen onu affetmiştir. Hatta İkrime'yi bazı işlerde görevlendirerek ona olan inancını ve güvenini açıkça göstermiştir.

¹ Vâkıdî (207/822), *Kitâbü'l-Meğâzî*, Thk: Marsden Jones, Beyrut, 1984, II, 825; İbn Sa'd (230/844), *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, Beyrut, 1968, II, 136

² Taberî (310/922), *Târihu't-Taberî*, Thk: Muhammed Ebü'l-Fadl İbrahim, Kahire, 1967, III, 60

³ İbn Abdilberr (463/1071), *el-İstîâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, Kahire, H. 1328, III, 150; İbnü'l-Esîr (630/122), *Üsdü'l-Ğâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe*, Thk: Muhammed İbrahim el-Bennâ, Muhammed Ahmed Âşûr, Kahire, 1970, IV, 71; Zehebî (748/1374), *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, Thk: Şuayb Arnavut, Beyrut, 1996, I, 324; İbn Hacer (852/1449), *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, Kahire, H.1328, II, 496

⁴ Rum, 30/19

İkrime b. Ebû Cehil'in hayatını ve İslâm Tarihi'ndeki yerini konu alan bu çalışma giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında İkrime'nin kabilesi olan Mahzûmoğulları'ndan ve onların İslâm'a karşı genel tutumlarından bahsedilmiş, ayrıca İkrime'nin babası Ebû Cehil hakkında bilgi verilmiştir. Birinci Bölüm'de, İkrime'nin müslüman olmadan önceki yılları anlatılmış, bu dönemdeki İslâm karşıtı faaliyetleri ortaya konmuştur. İkinci Bölüm'de ise, İkrime'nin müslüman oluşu, müslüman olduktan sonraki faaliyetleri ve özellikle ridde olayları ile Şam fetihlerinde göstermiş olduğu çabalar zikredilmiştir. Üçüncü Bölüm'de ise İkrime'nin ailesi, özellikleri ve vefatı ile ilgili bilgi verilmiştir.

İkrime b. Ebû Cehil hakkında müstakil bir araştırmanın bulunmaması ve kendisinin önemli bir şahsiyet olması dolayısıyla bu konu seçilmiştir. Bu çalışmayla İkrime b. Ebû Cehil'in hayatının ve kişiliğinin doğru anlaşılmasına katkıda bulunmayı amaçladık. Vardığımız sonuçların mutlak doğrular olduğunu söylememiz elbette imkânsızdır. Ancak elimizdeki mevcut malzemeyle, doğruya en yakın olan bilgilere ulaşmak için çabaladık. Bu çalışmanın her aşamasında yardımını esirgemeyip yol gösteren değerli hocam sayın Prof. Dr. Ahmet Önkâl'a saygı ve teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca değerli fikirlerinden istifade ettiğim tüm hocalarıma minnettar olduğumu ifade etmek isterim.

Belkıs ÖZSOY

Kasım 2012

Konya

Öğrencinin	Adı Soyadı: Belkıs Özsoy		
	Numarası: 094246011007		
	Ana Bilim / Bilim Dalı: İslâm Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı/ İslâm Tarihi Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐	Doktora ☐
	Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ahmet Önkal		
Tezin Adı: İkrime b. Ebû Cehil'in Hayatı ve İslâm Tarihi'ndeki Yeri			

ÖZET

Bu çalışmada İkrime b. Ebû Cehil'in hayatı, kişiliği ve İslâm tarihindeki yeri ele alınmıştır. İkrime, müslümanlığın en katı muhaliflerinden birisi olan ve Hz. Peygamber tarafından “Ümmetin Firavunu” olarak vasıflandırılmış olan Ebû Cehil Amr b. Hişâm'ın oğludur. Başlangıçta babası gibi davranmış ve İslam karşıtı faaliyetlerin hemen hepsinde rol almıştır. Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarında, Kureyş müşrikleri adına önemli başarılar elde etmiştir. Babasının Bedir Savaşı'nda öldürülmesinden sonra Mahzûmoğulları'nın lideri olmuştur. Uhud Savaşı'nda süvarilerin sol kanadının kumandanlığını yapmıştır. Hendek savaşında ise Benî Kurayza'ya müzakereci olarak gönderilmiştir. Mekke'nin fethi esnasında Hâlid b Velîd'in ordusuna karşı koymaya çalışmış, başarılı olamayınca da Yemen'e kaçmıştır.

Mekke'nin fethinden sonra müslüman olan eşi Ümmü Hakîm, kocasının ardından Yemen'e gitmiş ve kocasını Mekke'ye getirmiştir. İkrime Mekke'ye gelince müslüman olmuştur. Hz. Peygamber, onun müslüman olmasına sevinmiş ve; “Hoş geldin, süvari muhacir.” demiştir.

Hız. Peygamber'in vefatından sonra dinden dönme ve yalancı peygamberler ortaya çıkmıştır. Hız. Ebû Bekir irtidat eden Araplarla savaşmak için bazı komutanları görevlendirmiştir. İkrime ise önce Yemâme'deki yalancı peygamber Müseylime ile savaşmış ve yanlış kararları sebebiyle başarılı olamamıştır. Daha sonra Ebu Bekir onu Uman, Mehre, Yemen ve Hadramevt'e göndermiştir. Ridde olaylarından sonra İkrime, Şam fetihlerinde

görevlendirilmiştir. Nerede ve ne zaman vefat ettiğine dair farklı rivayetler mevcuttur.

Öğrencinin	Adı Soyadı: Belkıs Özsoy		
	Numarası: 094246011007		
	Ana Bilim / Bilim Dalı: İslâm Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı/ İslâm Tarihi Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐	Doktora ☐
	Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ahmet Önkal		
Tezin Adı: İkrime b. Ebû Cehil'in Hayatı ve İslâm Tarihi'ndeki Yeri			

SUMMARY

In this study, İkrimah b. Abî Jahl's life, characteristics and place in the History of Islam have been studied. İkrimah was the son of Abî Jahl Amr b. Hishâm who was one of the most unpermissive opponents of Islam and characterized as "Pharaoh of Ummah" by Prophet Muhammed. Initially he had acted like his father and he was always involved in almost all anti-Islamic activities. In Badr, Uhud and Khandaq battles, he achieved significant successes in the name of Quraish politeists. He became leader of Banî Makhzûm after his father was killed in the battle of Badr. He was commander of the cavalry of the left wing in the battle of Uhud. In the battle of Khandaq, he was sent to Banî Quraiza Jews as a negotiator. During the conquest of Mecca, he tried to resist against the army of Khâlid b. Walid. He was unsuccessful and fled to Yemen.

İkrimah's wife Umm Hakîm had become a Muslim after the conquest of Mecca later on she went to Yemen following her husband and brought him back into Mecca. When İkrimah returned to Mecca, he became a Muslim. The prophet was happy and glad because he had embraced Islam and he said; "Hello, cavalry refugee."

After the death of the Prophet, apostasy and false prophets emerged. Abû Bakr appointed some commanders to fight against apostate Arabs. Eventhough İkrimah had gone to fight against false prophet Müseylime, he could not win the battle because he had not waited for the help of Abu Bakr. After, Abu Bakr sent

him into other battles like Uman, Mehre, Yemen, and Hadramevt. After the event which took place in Ridde, he again was sent to conquests of Syria.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iv
SUMMARY	vi
KISALTMALAR	x
AÇIKLAMALAR	xi
GİRİŞ	1
1. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI	1
2. İKRİME B. EBÛ CEHİL'İN KABİLESİ VE CAHİLİYE TOPLUMUNDAKİ DURUMU	4
I. BÖLÜM	10
MÜSLÜMAN OLMADAN ÖNCE İKRİME B. EBÛ CEHİL	10
1. DOĞUMU VE NESEBİ	10
2. HİCRET'TEN ÖNCE İKRİME	10
3. RÂBİĞ SEFERİ'NDE İKRİME	11
4. BEDİR SAVAŞI'NDA İKRİME	12
5. UHUD SAVAŞI'NDA İKRİME	15
6. RECÎ' OLAYINDA İKRİME	18
7. HENDEK SAVAŞI'NDA İKRİME	18
8. HUDEYBİYE VE SONRASINDA İKRİME	21
9. MEKKE'NİN FETHİNDE İKRİME	26
II. BÖLÜM	31
MÜSLÜMAN OLMASINDAN SONRA İKRİME B. EBÛ CEHİL	31
1. MÜSLÜMAN OLMASI	31
2. HUNEYN GAZVESİ VE SONRASINDA İKRİME	36
3. HZ. PEYGAMBER'DEN SONRA İKRİME	37
3.1. Yemâme Savaşı	40

3.2. Umân ve Mehre'nin İrtıdadı	45
3.3. Yemen ve Hadramevt'in İrtıdadı	50
3.4. Şam Fetihleri	56
3.5. Yermûk Savaşı.....	58
III. BÖLÜM.....	62
İKRİME B. EBU CEHİL'İN ŞAHSİYETİ VE AİLESİ	62
1. AİLESİ VE KABİLESİ İÇERİSİNDEKİ STATÜSÜ.....	62
2. ÖZELLİKLERİ VE FAZİLETLERİ	63
3. VEFATI	67
SONUÇ	69
BİBLİYOGRAFYA	71

KISALTMALAR

b.	: İbn
bsm.	: Basım
C.	: Cilt numarası
Çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
H.	: Hicrî
H.z.	: Hazreti
İ.A.	: Milli Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi
M.	: Miladî
r.a.	: Radıyallâhu Anh
r.anhâ	: Radıyallâhu Anhâ
red.	: Redaktör/ Redaksiyon
s.	: Sayfa numarası
s.a.v.	: Sallallâhu Aleyhi ve Sellem
S.B.E.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Terc.	: Tercüme
Thk.	: Tahkik
tsz.	: Tarihsiz / Tarih yok
Üniv.	: Üniversitesi
v.dğr.	: ve diğerleri
Yay.	:Yayımları / Yayınevi
y.y.	: Yayın yeri yok

AÇIKLAMALAR

1. İstifade ettiğimiz kaynakların dipnotta ilk geçtiği yerde, bibliyografik künyeleri tam olarak verilmiş, daha sonraki yerlerde sadece yazar ismi, varsa cilt numarası ve sayfa numarası verilmiştir. Bir müellifin birden fazla eseri kullanılmışsa, eser isimleri de kısaltılarak verilmiştir.
2. Bir dipnotta birden fazla kaynak varsa, müelliflerin vefat tarihlerine göre sıralanmıştır.
3. Dipnotlarda ve Bibliyografya’da geçen eserlerin basım tarihleri miladî yıl olarak verilmiş, hicrî tarihli olanların başına “H.” kısaltması konulmuştur.
4. Çalışmamızdaki tarihler Hicrî/ Miladî şeklinde verilmiştir.
5. Dipnot numaraları her bölüm için yeniden başlatılmıştır.
6. Bibliyografya’da, ilk dönem müelliflerin vefat tarihleri parantez içinde, hicrî ve miladî olarak verilmiştir.
7. Çalışmamızda Türkiye Diyanet Vakfı’nın 2005 Ankara basım tarihli Kur’an-ı Kerîm Açıklamalı Meali esas alınmıştır. Ayetlere atıfta bulunurken önce sure ismi, sonra sure numarası ve ardından ayet numarası verilmiştir.
8. Hadislere yapılan atıflarda ise el-Mu’cemü’l-Müfehres li Elfâzi’l-Hadîsi’n-Nebevî usulü esas alınmıştır.

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI

İkrime b. Ebû Cehil'in hayatı, İslâm Tarihi'ndeki yeri, faaliyetleri ve şahsiyetini araştırırken temel İslâm Tarihi kaynaklarından, tabakât ve rical kitaplarından, siyer ve meğâzî kitaplarından, hadis kitaplarından ve çağdaş araştırmacıların eserlerinden faydalanılmıştır.

Tezin hazırlanmasında öncelikle tabakât ve neseb kitaplarına başvurulmuştur. İbn Sa'd (v.230/844)'ın *Tabakât*'ı¹, Belâzürî (279/892)'nin *Ensâbü'l-Eşrâf*², İbn Abdilberr (463/1071)'in *İstîâb*'i³, İbnü'l-Esîr (630/1232)'in *Üsdü'l-Ğâbe*'si⁴, Zehebî (748/1347)'nin *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*'sı⁵ ve İbn Hacer (852/1448)'in *el-İsâbe* adlı eseri⁶ bunlardandır. Ayrıca vefeyât türü olarak sayılan Safedî (764/1363)'nin *el-Vâfi bi'l-Vefeyât* isimli eseri⁷ de taranmıştır. Bu eserlerden, İkrime'nin nesebi, ailesi, hayatı, vefatı ve kişilerle olan ilişkilerine dair bilgiler elde edilmiştir.

İkrime b. Ebû Cehil'in müslüman olmadan önce ve sonra katıldığı savaşlar hakkında malumat elde edebilmek için siyer ve meğazi kitaplarına başvurulmuştur. İbn İshak (151/768)'in *es-Sîre*⁸ adlı eseri ve İbn İshak'ın rivayetlerine dayalı bir eser olan İbn Hişâm (218/833)'in *es-Sîretü'n-Nebeviyye*⁹ adlı eserinden istifade edilmiştir. Fakat bu iki eserden daha ziyade Vâkîdî (207/822)'nin *Kitâbü'l-Meğâzî*'si¹⁰, bizim için en fazla malumat içeren eser olma özelliğine sahiptir.

¹İbn Sa'd (230/844), *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, Beyrut, 1968

²Belâzürî (279/870), *Ensâbü'l-Eşrâf*, Thk: Süheyl Zekkâr, Riyâd Sâlih, Beyrut, 1996

³İbn Abdilberr (463/1071), *el-İstîâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, Kahire, H. 1328

⁴İbnü'l-Esîr (630/122), *Üsdü'l-Ğâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe*, Thk: Muhammed İbrahim el-Bennâ, Muhammed Ahmed Âşûr, Kahire, 1970

⁵Zehebî (748/1374), *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, Thk: Şuayb Arnavut, Beyrut, 1996

⁶İbn Hacer (852/1449), *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, Kahire, H.1328

⁷Safedî (764/1362), *Kitâbü'l Vâfi bi'l Vefayât*, Thk: Ahmet el-Arnaut, Türkî Mustafa, Beyrut, 2000

⁸İbn İshâk (151/768), *Sîretü İbn İshâk*, Thk: Ahmed Ferid Mezidî, Beyrut, 2004

⁹İbn Hişâm (213/828), *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, Thk: Mustafa es-Sekkâ v.dğr, Mısır, 1955

¹⁰Vâkîdî (207/822), *Kitâbü'l-Meğâzî*, Thk: Marsden Jones, Beyrut, 1984

Konuyla alakalı olarak genel tarih kitaplarına da müracaat edilmiştir. Halîfe b. Hayyât (240/854)'ın *Târihu Halîfe'si*¹¹, Ya'kûbî (292/905)'nin *Târih'i*¹², Taberî (310/922)'nin *Târihu'l-Ümem ve'l Mülûk'u*¹³, Mes'udî (349/956)'nin *Mürûcû'z-Zeheb'i*¹⁴, İbnü'l-Esîr (630/1232)'in *el-Kâmil fi't-Târih'i*¹⁵, İbn Kesîr (774/1372)'in *el-Bidâye ve'n-Nihâye'si*¹⁶, Zehebî (748/1347)'nin *Târihu'l-İslâm'ı*¹⁷, Diyârbekrî (990/1582)'nin *Târihu'l-Hamîs'i*¹⁸ ve Halebî (1044/1634)'nin *es-Sîretü'l-Halebiyye*¹⁹ isimli eserleri konuyla ilgili başvuru eserlerdir. Bu eserler sayesinde, İkrime'nin katıldığı savaşlar, rol oynadığı olaylar ve diğer insanlarla ilişkileri hakkında malumata ulaşmış bulunmaktayız. İkrime'nin katıldığı savaşlar hakkında başvurduğumuz eserlerden birisi de Belâzürî (279/892)'nin *Fütühü'l-Büldân*²⁰ isimli kitabıdır. Bu eserler İkrime'nin ridde olaylarındaki faaliyetleri hakkında bize büyük katkılar sağlamıştır. Ayrıca Vâkîdî (207/822)'nin *Kitâbü'r-Ridde'si*²¹ ve Süleyman b. Musa el-Kilâî (634/1237)'nin *el-İktifâ'sı*²² bize ridde olayları hakkında ayrıntılı bilgiler verdiği için, sıkça başvurduğumuz kaynaklar arasında olmuştur.

Siyer, meğâzî ve tarih kitaplarının yanı sıra hadis literatürü içerisinde yaptığımız taramalar da İkrime'yi tanıma noktasında büyük katkı sağlamıştır. Kütüb-i Tis'a'ya ek olarak, Hâkim (405/1014)'in *Müstedrek'i*²³, Taberânî (360/971)'nin *el-Mu'cemü'l-Kebîr'i*²⁴, Beyhakî (458/1066)'nin *Şüabü'l-İmân*²⁵ isimli eseri ve Heysemî (807/1404)'nin *Mecmeu'z-Zevâid'i*²⁶ de başvuru kaynaklar arasındadır. Bu kaynaklar, konumuzla alakalı olarak, İkrime'nin müslüman olması ve müslüman olduktan sonra Hz. Peygamber'le diyalogu konusunda bilgi vermektedir. Bunun

¹¹Halîfe b. Hayyât (240/854), *Târihu Halîfe b. Hayyât*, Beyrut, 1995

¹²Ya'kûbî (284/897), *Târihu'l-Ya'kûbî*, Beyrut, 1960

¹³Taberî (310/922), *Târihu't-Taberî*, Thk: Muhammed Ebü'l-Fadl İbrahim, Kahire, 1967

¹⁴Mes'udî (346/956), *Mürûcû'z-Zeheb ve Meâdinü'l-Cevher*, Thk: Muhyiddin Abdülhamid, Dımaşk, 1979

¹⁵İbnü'l-Esîr (630/1232), *el-Kâmil fi't-Târih*, Beyrut, 1966

¹⁶İbn Kesîr (774/1372), *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Beyrut, 1966

¹⁷Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, Thk: Ömer Abdüsselam Tedmürî, Beyrut, 1990

¹⁸Diyârbekrî (990/1582), *Târihu'l-Hamîs*, Beyrut, H. 1283

¹⁹Halebî (1044/1634), *es-Sîretü'l-Halebiyye*, Beyrut, tsz

²⁰Belâzürî, *Fütühü'l-Büldân*, Terc: Mustafa Fayda, Ankara, 1987

²¹Vâkîdî, *Kitâbü'r-Ridde*, Thk: Yahya el-Cuburî, Beyrut, 1990

²²Ebu'r-Rabî Süleyman b. Musa (634/1237), *el-İktifâ*, Beyrut, 1997

²³Hâkim (405/1014), *Müstedrek*, Beyrut, tsz

²⁴Taberânî (360/971), *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, Thk: Hamdi Abdülmecid es-Selefi, Beyrut, 1985

²⁵Beyhakî (458/1066), *Şüabü'l-İmân*, Thk: Muhammed Said Besyûnî, Beyrut, 1990

²⁶Heysemî (807/1404), *Mecmeu'z-Zevâid*, Beyrut, 1967

dışında Hz. Peygamberi'nin Ebû Cehil hakkında söylemiş olduğu sözler de hadis kaynaklarında mevcuttur.

İkrime b. Ebû Cehil ile ilgili bu çalışmamızı, farklı bakış açıları ile zenginleştirmek amacıyla Watt²⁷ ve Caetani²⁸ gibi bazı müsteşriklerin çalışmalarına da müracaat edilmiştir. Bu çalışmalarda karşılaştığımız bilgilerin çoğu, İslâm müelliflerinin vermiş olduğu bilgilerle örtüşmekte iken, bazı bilgilerin farklı olduğunu gözlemledik. Bu bilgileri gücümüz yettiğince değerlendirerek aktarmaya gayret gösterdik.

İkrime b. Ebû Cehil hakkında, ülkemizde yapılmış olan herhangi bir çalışmaya rastlamadık. Muhammed İbrahim Nasr ve Muhammed Mustafa Selam'ın *İkrime b. Ebû Cehil* isimli²⁹ ve Türkçe'ye çevrilmiş olan bir çalışması olmasına rağmen, gerekli olan bilgilerin tam olarak toplanmamış olması ve bilimsel bir çalışma niteliğinde olmaması sebebiyle yeterince istifade edilememiştir. Bunun yanında İkrime'nin ridde olayları esnasındaki faaliyetleri hakkında başvurduğumuz bazı Türkçe çalışmaları şu şekilde sayabiliriz: Bahriye Üçok'un *İslâm'dan Dönenler ve Yalancı Peygamberler*³⁰ isimli çalışması, M. Salih Arı'nın *Hz. Ebu Bekir ve Ridde Savaşları*³¹ adlı eseri ve bazı tezlerdir. Konuyla ilgili Milli Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi ve Diyânet İslâm Ansiklopedisi'nin ilgili maddelerine de müracaat edilmiştir.

Bütün bu eserler taranırken, konuyla ilgili bilgiler titizlikle tespit edilmeye çalışılmıştır. Konuyla ilgili olan farklı rivayetler varsa zikredilmiştir. Son olarak kaynaklar taranırken karşılaştığımız bir problemi zikretme gereği duyduk. Kaynakların indeks kısmında İkrime b. Ebû Cehil ismi ile verilen sayfa numaraları tek tek kontrol edildiğinde; İkrime'nin, Abdullah b. Abbas'ın mevlâsı olan İkrime b. Abdullah el-Berberî (105/723) ile karıştırıldığını gördük. İsim benzerliği sebebiyle ortaya çıkan bu karışıklık, indekslerde verilen sayfa numaralarının hepsinden istifade etmemize engel teşkil etmiş ve fazla vakit harcamamıza neden olmuştur.

²⁷Watt,*Muhammad At Medina*, Oxford University Press, London, 1956

²⁸Caetani,*İslâm Tarihi*, Terc: Hüseyin Cahid, İstanbul, 1924

²⁹Muhammed İbrahim Nasr, Muhammed Mustafa Selam, *İkrime b. Ebû Cehil*, Terc: Taceddin Uzun, Konya, 1989

³⁰Bahriye Üçok, *İslâm'dan Dönenler ve Yalancı Peygamberler*, Ankara, 1967

³¹M. Salih Arı,*Hz. Ebû Bekir ve Ridde Savaşları*, İstanbul, 1996

2. BENÎ MAHZÛM'UN CAHİLİYE TOPLUMUNDAKİ DURUMU VE İSLÂMİYET'E KARŞI TAVRI

İkrime b. Ebû Cehil'in hayatı ve İslâm Tarihi'ndeki yerini incelemeye geçmeden önce, onun kabilesi ile kabilesinin İslâm'a karşı tutumu hakkında bilgi vermeyi uygun gördük. İkrime, Kureyş kabilesinin Mahzûmoğulları kolundandır.³² Mahzûmoğulları / Benî Mahzûm, Kureyş'in en itibarlı kollarından biridir. Mekke'de ekonomik ve siyasi açıdan sahip oldukları konum dolayısıyla çok güçlenmişlerdir. Hz. Peygamber'in dedesi Abdülmuttalib'den sonra Kureyş'in liderlik konumu, Ümeyyeoğulları'ndan Harb b. Ümeyye'ye, onun ölümünün ardında da Mahzûmoğulları'ndan Velîd b. Muğîre'ye geçmiştir.³³ Bu dönemde öyle güçlenmişlerdir ki, isimleri bazen Kureyş'in müteradifi gibi kabul edilmiştir.³⁴

Mahzûmîler, sahip oldukları asalet ve zenginlik sebebiyle, diğer Mekke kabileleri tarafından kıskanılıyorlardı.³⁵ Aynı zamanda Mahzûmîler de bazı Mekke kabilelerini kıskanmakta ve onlar ile çekişme halindeydiler. Bu hususu Ebû Cehil'in şu sözleri ile teyit ediyoruz: “Biz Abdümenaf oğulları ile şeref hususunda çekiştik durduk. Onlar yemek yedirdiler, biz de yedirdik. Onlar başkalarının yükünü kaldırdılar, biz de kaldırdık. Onlar başkalarına bağışta bulundular, biz de bulunduk. Diz üstü çöküp yarışa hazır hale gelen atlar gibiydik. Her vakit birbirimize meydan okuduk. Şimdi onlar diyorlar ki; bizde bir peygamber var ve ona gökten vahiy geliyor. Biz buna nasıl ulaşabiliriz. Allah'a yemin ederim ki ben, o peygamberi asla tasdik etmeyecek ve dinlemeyeceğim!”³⁶

Muğîre b. Şûbe'den gelen başka bir rivayete göre; Muğîre ve Ebû Cehil, Mekke sokaklarında yürürken Rasûlullah'la karşılaştılar. Hz. Peygamber, Ebû Cehil'e; “Seni Allah'a ve Rasûlü'ne davet ediyorum Ebû'l-Hakem!” dedi. Ebû Cehil ise şöyle karşılık verdi: “Ey Muhammed! Sen bizim tanrılarımıza küfretmekten vazgeçmeyecek misin? Senin, daveti tebliğ ettiğine şahadet etmemizi mi istiyorsun?

³² İbn Sa'd, V, 444; İbn Abdilberr, III, 148; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, IV, 70; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, I, 323; Safedî, XX, 38; İbn Hacer, II, 479; Diyârbekrî, II, 91;

³³ M. Ali Kapar, “*Mahzûm*”, DİA, Ankara, 2003, XXVII, 402

³⁴ H. Lammens, “*Mahzûm*”, İ.A., İstanbul, 1957, VII, 195; M. Ali Kapar, “*Mahzûm*”, DİA, XXVII, 402

³⁵ H. Lammens, İ.A., VII, 195-197

³⁶ İbn Hişâm, I, 315-316; İbn Seyyidinnâs (734/1333), *Uyûnü'l-Eser*, Beyrut, tsz., I, 111-112; İbn Kesîr, III, 64

Senin tebliğ ettiğine şahadet ediyoruz. Ancak söylediğin şeylerin gerçek olduğuna inansaydım zaten sana tabi olurum.” Bu konuşmadan sonra ayrıldılar. Rasûlullah uzaklaşınca Ebû Cehil, Muğîre b. Şûbe’ye dönüp: “Andolsun ki söylediği şeylerin gerçek olduğunu biliyorum. Ama beni ona tabi olmaktan alıkoyan bazı sebeplerim var. Kusayoğulları, ‘Kâbe’nin perdedarlığı bizdedir.’ dediler, biz kabul ettik. Sonra onlar, ‘Hacılara su dağıtma görevi bizdedir.’ dediler, biz kabul ettik. Hatta onlar, ‘Dâru’n-Nedve idaresi bizdedir.’ dediler, biz itiraz etmedik. Sonra onlar millete yemek yedirdiler, biz de yedirdik. Artık birbirimizle rekabet etmeye başladık. Onlar şimdi, ‘Bizden bir peygamber var.’ diyorlar. İşte ben bunu kabul edemem!” dedi.³⁷ Bu rivayetler ışığında Mahzûmîler ve diğer kabileler arasında belirgin bir rekabetin olduğunu söylememiz yanlış olmaz. Hatta bu rekabetin en büyüğünü Hz. Peygamber’in mensup olduğu Hâşimîler ile yaşamakta olduklarından dolayı, Hz. Peygamber’in risâletini ve davetini kabul etmediklerini itiraf etmekten de geri durmamışlardır.

Mahzûmîler, Bedir Savaşı’nda çok ağır kayıplar verdiler ve bir daha kendilerini toparlayamadılar. Bu sebeple Kureyş’in en itibarlı kolu olma sıfatını da Emevîlere bırakmış oldular.³⁸ Hz. Peygamber, Mahzûmoğulları’nın düşmanlıklarına son vermek ve akrabalık bağlarını kuvvetlendirmek gayesiyle, Ebû Ümeyye’nin kızı Ümmü Seleme ile evlenmiştir. Bunun yanında Hz. Peygamber’in Mahzûmîlerle, babaannesi Fâtıma bint Amr vasıtasıyla da akrabalığı vardır.³⁹

Mahzûmoğulları’ndan müslüman olan kimseler bulunmasına rağmen, Mahzûmoğulları’nın İslâm’a karşı tavrı genel olarak pek müspet değildir. Özellikle Ebû Cehil, İslâm geleneğinde, ıslahı imkânsız bir düşman tipini temsil eder.⁴⁰ Bu noktada Hz. Peygamber’in şu sözünü zikretmemiz gerekir: “Ebû Cehil, bu ümmetin Firavunudur.”⁴¹ Çalışmamızın ana konusunu teşkil eden İkrime b Ebû Cehil’in babası olması sebebiyle de Ebû Cehil üzerinde biraz daha durma gereği hissettik. Ebû Cehil’in asıl adı, Amr b. Hişam b. Muğîre’dir. Ebü’l-Hakem olan künyesi, İslâmiyet’e düşmanlığı nedeniyle Rasûlullah tarafından Ebû Cehil şeklinde

³⁷ İbn Seyyidinnâs, I, 111-112; İbn Kesîr, III, 64-65

³⁸ H. Lammens, “Mahzûm”, İ.A., VII, 195

³⁹ Kapar, “Mahzûm”, DİA, XXVII, 402

⁴⁰ H. Lammens, “Mahzûm”, İ.A., VII, 195

⁴¹ Ahmed b. Hanbel (241/855), *Müsned*, Beyrut, 1978, I, 144; İbn Kesîr, III, 289

değiştirilmiş ve bu künye ile meşhur olmuştur.⁴² Ebû Cehil, ilk vahyin gelmesinden, öldürüldüğü Bedir Savaşı'na kadar geçen süreçte, İslâm düşmanlığı adına elinden gelen her şeyi yapmış, bu uğurda malını, zamanını ve enerjisini harcamaktan geri durmamış bir düşman profili çizmektedir ki İslâm Tarihi ve Hadis kaynakları bu düşmanlığı anlatan örneklerle sıkça yer vermiştir. İslâm'ın ilk yıllarında zayıf müslümanlara dinden dönmeleri için işkence edenler arasında en başta gelen isimlerden birisi hiç şüphesiz Ebû Cehil'dir. Ammar b. Yâsir'in annesi Sümeyye'yi, harbesi ile şehit eden kişi odur.⁴³

Hiz. Peygamber'in müslüman olmasını çok istediği ve bunun için dua ettiği Ebû Cehil, eline geçen her fırsatta Hiz. Peygamber'i rahatsız etmekten geri durmamıştır. Abdullah b. Mes'ud'dan gelen şu rivayet bunun bir örneğini teşkil etmektedir: Hiz. Peygamber'in Kâbe'de namaz kıldığını gören Ebû Cehil, yanındakilere: "Hanginiz filan kişinin yeni kesilen devesinin işkembesini getirir?" diye sordu. Ukbe b. Ebû Muayt gidip getirdi ve secdede bulunan Hiz. Peygamber'in üzerine bıraktı. Hiz. Peygamber namazını tamamladı ve bunu yapanları Allah'a havale ederek Mescid-i Haram'dan çıktı. Yolda Ebü'l-Bahterî'ye rastladı. Ebü'l-Bahterî, Hiz. Peygamber'in durumunu görünce ne olduğunu sordu ve anlatması için ısrar etti. Hiz. Muhammed (s.a.v): "Ebû Cehil, üzerime pislik atılmasını emretti." dedi. Bunun üzerine Ebü'l-Bahterî, Hiz. Peygamber'i tekrar mescide götürdü. Ebû Cehil'i görünce: "Ey Ebü'l-Hakem! Bunu sen mi emrettin?" diye sordu. Ebû Cehil: "Evet." diye cevap verince elindeki sopayı kaldırdı ve Ebû Cehil'in kafasına indirdi. Bu olay üzerine orada bulunanlar birbirine girdi ki bunlar Mahzûmîler ve Ebü'l-Bahterî'nin mensup olduğu Benî Esed b. Abdüluzzâ'dır. Bunların birbirine girdiğini gören Ebû Cehil: "Hepinize yazıklar olsun! Neden böyle davranıyorsunuz? Bu davranışın Muhammed'in lehine olduğunu bilmiyor musunuz? O, aramıza düşmanlık sokarak kendisini ve yanındakileri kurtarmak istiyor." diyerek ortamı sakinleştirmeye çalışmıştır.⁴⁴

Bazı durumlarda, Ebû Cehil'in bu tür davranış ve hakaretlerine karşı çıkanlar olmuştur. Yukarıdaki rivayette, İslâmiyet'i kabul etmemiş birisi olarak Ebü'l-Bahterî'nin Ebû Cehil'e karşı Hiz. Muhammed'i savunmuş olduğunu görmekteyiz.

⁴² İbn Abdilberr, III, 148; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, IV, 70; Safedî, XX, 38

⁴³ İbn Sa'd, VIII, 264; Belâzürî, *Ensâb*, I, 160; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 67

⁴⁴ Belâzürî, *Ensâb*, I, 125; Heysemî, VI, 18

Bunun yanında kabile sevgisi dolayısıyla Ebû Cehil'e karşı çıkan bazı isimler de vardır. Mesela Hz. Peygamber'i görünce: "Abdümenafogulları, işte peygamberiniz geliyor!" diye alay etmeye başlayan Ebû Cehil'e, Utbe b. Rebîa karşı çıkmış ve: "Bizden bir peygamber veya bir hükümdar olmasını neden beğenmiyorsun ve alay ediyorsun?" diyerek kızmıştır. Hz. Peygamber bu durumu fark edince: "Ey Utbe! Senin bu kızgınlığın Allah ve Rasulü için değil, sadece onurun ve kabile sevgin içindir. Sana gelince Amr b Hişâm! Vallahi çok geçmeden başına öyle felaketler gelecek ki, çok az gülüp çok ağlayacaksın." demiştir.⁴⁵

Bilindiği üzere Ebû Cehil'in Hz Peygamber'e hakaret ettiği bir başka olay, Hamza b. Abdülmüttalib'in müslüman olmasıyla sonuçlanmıştır. Ebû Cehil'in Hz. Peygamber'e ağır sözler söylediğine şahit olan bir kadın, bunu Hamza'ya iletmiş, Hamza da duyduklarından dolayı çok öfkelenmiştir. Hemen mescide giderek Ebû Cehil'i bulmuş ve yayını kaldırıp şiddetle onun başına vurup yaralamıştır. "Sen misin ona kötü söz söyleyen? İşte ben de onun söylediğini söylüyorum, onun dinini kabul ediyorum. Gücün yetiyorsa ona yaptıklarını bana da yap!" demiştir. O esnada orada bulunan Mahzûmoğulları'ndan bazı kimseler Hamza'ya karşı koymak ve Ebû Cehil'e yardım etmek için oturdukları yerden kalkınca, olayın büyümesini istemeyen Ebû Cehil: "Bırakın onu. Ben onun kardeşinin oğluna kötü sözler söyledim."⁴⁶diyerek onları durdurmuştur.

Müslümanlara uygulanan boykot esnasında da en fazla gayretli olanların Mahzûmîler olduğunu görmekteyiz. Hatta Ebû Cehil'in bu konuda çok katı olduğunu ve ılımlı davranan kimseleri de katı olmaya zorladığını söylememiz yanlış olmaz. O, bu konuda birçok kimseyi antlaşmaya ikna etmiştir. Bu konuda Hişâm b Amr'ın, Atîke bint Abdülmüttalib'in oğlu olan Züheyr b. Ebû Ümeyye'ye söylediklerini zikretmemiz yerinde olacaktır: " Ey Züheyr! Dayılarının bir şey almaktan, satmaktan, evlenmekten, evlendirmekten mahrum edildiklerini, darlık içinde kıvrandıklarını görüyorsun. Buna rağmen istediğini yemeye, içmeye, giyinip kuşanmaya, istediğin kadınla evlenmeye gönlün nasıl razı oluyor? Ebü'l-Hakem Amr

⁴⁵Taberî, II, 348; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 93

⁴⁶İbn Hişâm, I, 292; Taberî, II, 334; İbnü'l-Esîr, *el- Kâmil*, II, 83

b. Hişâm'ın seni dayıların aleyhinde bu antlaşmaya davet ettiği gibi, sen de onu kendi dayıları aleyhinde antlaşmaya davet etseydin asla kabul etmezdi!”⁴⁷

Ebû Cehil, Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretine de engel olmak istiyordu. Bu sebeple Dâru'n-Nedve'de yapılan toplantıda, onun her kabileden seçilecek gençler tarafından öldürülmesini teklif etmiştir. Ebû Cehil'in bu teklifi müşrikler tarafından kabul görmüştür.⁴⁸

Ebû Cehil'in İslâm'a duyduğu nefret, onun her faaliyetine yansımıştır. İslâm aleyhinde gösterdiği çabaların en sonuncusunu Bedir Savaşı'nda, halkı savaşa kışkırtmak için şu sözleri söyleyerek ortaya koymuştur: “Utbe b. Rebîa, Şeybe b. Rebîa ve Velîd b. Utbe'nin öldürülmesi sizi korkutmasın! Onlar acele ettiler. Yemin ederim ki bugün Muhammed ve arkadaşlarını tutup iplerle bağlamadıkça evimize dönmeyeceğiz. Onları yakalayın. Atalarının dinlerinden, Lât ve Uzza'dan yüz çevirmelerinin ne demek olduğunu onlara öğreteceğiz!”⁴⁹ Kureyş ordusunun Bedir'e gittiği haberi, kervanın başında bulunan Ebû Süfyan'a haber verildiği zaman; “Yazık oldu kavmime. Bu Amr b Hişâm'ın işidir.” demiştir.⁵⁰

Ebû Cehil İslâmiyet'e ve Hz. Peygamber'e olan düşmanlığı ile tanınmış ve günümüze kadar bu vasıfla zikredilmiştir. Hz. Ali'nin, Ebû Cehil'in kızı Bedre ile evlenmek istemesinden dolayı Rasûlullah'ın rahatsız olması⁵¹, belki de bu büyük düşmanlıktan dolayıdır.

Mahzûmîler, çoğunluğu itibariyle İslâmiyet'i kabul etmemiş olsalar bile, ilk yıllardan itibaren müslüman olanlar da vardır. Habeşistan'a hicret edenler arasında Mahzûmoğulları'ndan şu kimseler zikredilmektedir: Ebû Seleme b Abdüsed, Ümmü Seleme bint Ebû Ümeyye, Şemmâs b. Osman, Hebbâr b. Süfyan, Hâşim b. Ebû Huzeyfe, Seleme b. Hişâm, Ayyâş b. Rebîa, Esmâ bint Seleme, Ammâr b. Yâsir ve Muattib b. Avf.⁵² Medine'ye hicret edenler arasında Mahzûmoğulları'ndan olan

⁴⁷ İbn Hişâm, I, 375; Taberî; II, 341; İbn Kesîr, III, 96

⁴⁸ İbn Hişâm, I, 482; Taberî, II, 371-371; İbn Kesîr, III, 176; Diyârbekrî, I, 322

⁴⁹Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 71; İbn Kesîr, III, 283

⁵⁰Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 43

⁵¹ İbn Kesîr, VI, 333

⁵² Rıza Savaş, “Mekke'de İslâmiyet'in Yayılmasına Akralık Açısından Bir Bakış”, İSTEM, EK Sayı:1, Konya, 2008, s. 63 (Ammâr b. Yâsir ve Muattib b. Avf, Mahzûmoğullarının antlaşması olarak geçmektedir.)

kişiler ise; Ebû Seleme b. Abdüleşed, Ümmü Seleme, Zeyneb bint Ebû Seleme, Erkam b. Ebü'l-Erkam, Şemmâs b. Osman, Şemmâs'ın eşi Ümmü Habîbe bint Saîd, Ammâr b. Yâsir ve Muattib b. Avf'dır.⁵³ Mahzûmîler'in geri kalan çoğunluğu ise Mekke'nin fethinden sonra müslüman olmuşlardır. H.Lammens onların, yeni dini heyecansız olarak kabul ettiklerini söyler.⁵⁴ Sadece Mahzumîlerin değil, diğer bazı Kureyşîlerin de aynı durumda olduğunu düşünmemiz yanlış olmaz. Mekke fethedildiğinde Bilâl, Kâbe'nin damına çıkıp ezan okumuş, bunu duyan Ebû Cehil'in kızı Cüveyriye ise şunları söylemekten kendini alamamıştır: “ Bilâl'in bu seslenişini görmediği için Allah, babama gerçekten ikramda bulunmuştur. Allah Muhammed'in şanını da yüceltmıştır. Bizler namaz kılacağız elbette, fakat sevdiklerimizi öldürenleri nasıl sevebiliriz?”⁵⁵ Benzer sözleri fetih günü müslüman olan birçok kişi söylemiştir.⁵⁶ Lakin daha sonra İslâm'a güzel bir şekilde bağlanmışlar ve bu sözlerinden dolayı da pişmanlık duymuşlardır.⁵⁷

Fetih günü müslüman olan Mahzûmîlerden birisi de İkrime b. Ebû Cehil'dir. İkrime, babası Ebû Cehil gibi düşmanlıkta ileri giden birisiydi. Hz. Peygamber'e kötü davranmak hususunda ve ona karşı olan faaliyetleri maddi- manevi destekleme konusunda babasına benzerdi.⁵⁸ Babası hakkında söylenen rivayetlere baktığımızda, İkrime'nin düşmanlık konusunda ne kadar şiddetli olduğunu anlamakta zorlanmıyoruz. İkrime'ye babasından miras kalan şeylerden birisi de İslâmiyet'e olan düşmanlığıydı.⁵⁹ Kendisi, bu düşmanlığa rağmen müslüman olmuş ve samimi bir şekilde İslâmiyet'e hizmet etmiştir.

⁵³ Rıza Savaş, s. 64

⁵⁴ H. Lammens, İ.A., VII, 196

⁵⁵ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 254; Halebî, III, 102

⁵⁶ Hâlid b. Esed: “Bugünü görmediği için Allah babama gerçekten ikramda bulunmuştur.” demiştir. Aynı zamanda Hâris b. Hişâm; “Keşke bugünden önce ölmüş olsaydım.” demiştir. (İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 254)

⁵⁷ Ya'kûbî, II, 60

⁵⁸ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 248; İbn Hacer, II, 496

⁵⁹ Muhammed İbrahim Nasr, s. 11

I. BÖLÜM

MÜSLÜMAN OLMADAN ÖNCE İKRİME B. EBÛ CEHİL

1. DOĞUMU VE NESEBİ

İkrime b. Ebû Cehil'in nesebi kaynaklarda şu şekilde geçmektedir: İkrime b. Ebû Cehil Amr b. Hişâm b. el-Muğîre b. Abdullah b. Amr (veya Ömer¹) b. Mahzûm b. Yakaza b. Mürre b. Ka'b b. Lüeyy el-Kureysî el-Mahzûmî.² Annesi, Hilâl b. Âmiroğulları'ndan Ümmü Mücâlid bint. Yerbû'dur.³ İkrime'nin künyesi de Ebû Osman'dır.⁴ İkrime b. Ebû Cehil, Hicret'ten 47 veya 49 yıl önce, yani M. 575 veya 573'te doğmuştur.⁵

Giriş kısmında bahsettiğimiz üzere İkrime'nin babası Ebû Cehil künyesiyle meşhur olmuş olan Amr b. Hişâm'dır. Esas künyesi Ebû'l-Hakem olmasına rağmen, Rasûlullah ve müslümanlar onu Ebû Cehil şeklinde künyelendirmişlerdir.⁶ Ebû Cehil'in annesi Esmâ bint Muharribe, İslâmiyet'i kabul etmiş ve 13/634 yılına kadar yaşamıştır.⁷

2. HİCRET'TEN ÖNCE İKRİME

İkrime b. Ebû Cehil'in, Hicret'ten önceki hayatına dair, İslâm Tarihi kaynaklarında kayda değer malumat bulunmamaktadır. Lakin onun bu dönemde ne tür faaliyetlerde bulunup nasıl bir duruşa sahip olduğunu anlayabilmemiz açısından şu rivayet önemlidir: “İkrime, Hz. Peygamber'e kötü davranmak hususunda, düşmanlıkta ve ona karşı olan faaliyetleri maddi- manevi destekleme konusunda

¹ İbn Sa'd, V, 444; Diyârbekrî, II, 91

² İbn Sa'd, V, 444; İbn Abdilberr, III, 148; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, IV, 70; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, I, 323; Safedî, XX, 38; İbn Hacer, II, 496; Diyârbekrî, II, 91

³ İbn Sa'd, V, 444; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe* IV, 70; İbn Hacer, II, 496; “İkrime b. Ebî Cehl”, *el-Mevsûatü'l-Arabiyye*, Dımaşk, 2005, XIII, 368

⁴ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, IV, 70

⁵ Abdullah Aydın, “İkrime b. Ebû Cehil”, DİA, İstanbul, 2000, XXII, 42

⁶ İbn Abdilberr, III, 148; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, IV, 70; Safedî, XX, 38; “İkrime b. Ebî Cehl”, *el-Mevsûatü'l-Arabiyye*, XIII, 368

⁷ M.Ali Kapar, “Ebû Cehil”, DİA, İstanbul, 1994, X, 117

babasına benzerdi.”⁸ İkrime'nin babası ise Hz. Peygamber tarafından bu ümmetin Firavunu⁹ olarak vasıflandırılan Ebû Cehil'dir. Ebû Cehil'in İslâmiyet'e ve Hz. Peygamber'e yapmış olduğu düşmanlıklardan giriş kısmında bahsetmiştik.

İkrime b. Ebû Cehil hakkında söyleyebileceğimiz bir diğer husus ise onun cahiliyede put yapıp satanlardan biri olduğudur.¹⁰

3. RÂBİĞ SEFERİ'NDE İKRİME

Kaynaklarımızda İkrime b Ebû Cehil'in adının geçtiği ilk olay 1/623 yılında gerçekleşen Râbîğ Seferi'dir. Hz. Peygamber Medine'de iken Ubeyde b. Hâris b. Abdülmuttalib'i, hepsi de muhacirlerden oluşan 60 veya 80 kişinin başında sefere göndermiştir.¹¹ Bu seferin amacı, Mekke müşriklerine gerektiğinde savaşmaya hazır olduğunu göstermektir. Ubeyde, Seniyyetü'l-Merre diye adlandırılan tepenin aşağısında kalan Ahyâ suyuna kadar ilerlemiş ve orada Kureyş'ten 200 kişilik bir topluluğa rastlamıştır.¹² Müşriklerin başındaki kişinin İkrime¹³ olduğuna dair rivayetlerin yanında, Ebû Süfyan¹⁴ veya Mikrez b. Hafs¹⁵ olduğunu söyleyenler de olmuştur.¹⁶ Bu iki grup karşılaştıktan sonra, aralarında büyük bir mücadele olmamıştır. Caetani'nin ifadesiyle, Kureyşiler o gün, müslümanlara hücumla cesaret edememişlerdir.¹⁷ Hafif bir çatışma meydana gelmiş ve Sa'd b. Ebî Vakkas, İslâm'da atılan ilk oku fırlatmıştır.¹⁸ Fırlatılan bu ok üzerine Mekkeliler, savaşmayı göze alamayıp geri dönmüşlerdir. Müslüman oldukları halde hicret etmeye muvaffak

⁸ Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 825; İbn Sa'd, II, 136; İbn Abdilberr, III, 148; İbnü'l-Esîr, *el- Kâmil*, II, 248; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, IV, 70; İbn Hacer, II, 496

⁹ İbn Hanbel, I, 144; V,316

¹⁰ Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 870; Ezrakî(250/864),*Ahbâru Mekke*, Thk: Râşidî es-Salih Melhas, Mekke, 2002, I, 122; “İkrime b. Ebû Cehl”, *el-Mevsûâtü'l Arabiyye*, XIII, 368

¹¹ Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 10; İbn Hişâm, II, 594; İbn Sa'd, II, 7

¹² Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 10; İbn Sa'd, II, 7

¹³ Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 10; İbn Hişâm, II, 594-595; İbn Sa'd, II, 7; Halife b. Hayyât, s. 23; Ya'kûbî, II, 69; Halebî, III, 152

¹⁴ Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 10

¹⁵ İbn Hişâm, II, 592

¹⁶ “ Kureyşilerin başında kimin olduğu ihtilâflıdır.” (Cevâd Ali, *el-Mufasssal fî Târihi'l-Arab Kable'l-İslâm*, y.y., 1993, VII, 298)

Bazı kaynaklarda Râbîğ Seferi'nin yanında, başka bir Ubeyde seriyesi olduğu, bunlardan birincisinde müşriklere Ebû Süfyan'ın ikincisinde de İkrime b. Ebû Cehil'in liderlik ettiği görülmektedir. (Tahsin Ekim,*Bedir Savaşı'nı Hazırlayan Etkenler ve Sonuçları* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2010,s. 20-21)

¹⁷ Caetani,III, 193

¹⁸ Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 10; İbn Hişâm, II, 594

olamayan Utbe b. Ğazvân ve Mikdâd b. Amr, müşriklerle beraber gelmişler ve müslümanları görünce onların yanına geçmişlerdir.¹⁹

Râbiğ Seferi'nde Sa'd b. Ebî Vakkas'ın şöyle bir şiir okuduğu rivayet edilmiştir:

“ Oklarımın ucuyla arkadaşlarımı koruduğum, Rasûlullah'a ulaşmadı mı?

Yâ Rasûlallah! Benden önce hiç kimse düşmana ok atıcı sayılmaz.

Bu ise şundan dolayıdır ki, senin getirmiş olduğun din haktır.

İnananlar o dinle huzura ererler, kâfirler ise onunla ceza görürler.

Yavaş yavaş sen helak olmuşsun, beni de helake götürme!

Yazık sana ey İbn Ebû Cehil!”²⁰

İkrime'nin aynı zamanda müşriklerin ünlü süvarilerinden biri²¹ olduğu da bilinmektedir.

4. BEDİR SAVAŞI'NDA İKRİME

Müslümanlar için bir dönüm noktası olan Bedir Savaşı, Mekke müşrikleri için büyük bir hezimet olarak düşünülür. İkrime açısından baktığımızda ise, bu savaşta onun İslâmiyet'e olan düşmanlığını büyük ölçüde artıracak olan bir kayıp meydana gelmiş, yani İkrime babasının ölümüne şahit olmuştur.

Bedir Savaşı'nı ateşleyen sebeplerden birisi de hiç şüphesiz Ebû Cehil'in çarpışma arzusudur. Ebû Süfyan'ın liderlik ettiği Kureyş kervanının içinde bulunduğu tehlikeyi bahane ederek Mekke ordusunu hazırlayan Ebû Cehil, kervan tehlikeden kurtulmasına rağmen geri dönmemiş ve yoluna devam etmiştir. Hâlbuki Ebû Süfyan, sahil yolunu takip etmek suretiyle kervanı kurtarmış ve Kureyş ordusuna haber göndermişti. Fakat Ebû Cehil; “Allah'a yemin ederim ki, Bedir'e varmadan dönmeyeceğiz!”²² diyerek ve geri dönmek isteyenleri de korkaklıkla

¹⁹ İbn Hişâm, I, 592; Halife b. Hayyât, s. 23; Taberî, II, 404

²⁰ İbn Hişâm, II, 594-595

²¹ İbn Abdilberr, III, 148; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, IV, 70; Safedî, XX, 39

²² İbn Hişâm, II, 276

suçlayarak esas niyetinin müslümanlarla çarpışmak ve onların kökünü kazımak olduğunu belli etmiştir.

Maiyetindeki askerleri arasında oğlu İkrime de olan Ebû Cehil, savaş başladıktan sonra da aktifliğini korumuş, mübareze esnasında üç önemli zatın ölmesi dolayısıyla halkın motivasyonunun düşmesini engellemeye çalışmıştır. O, halkı kıskırtmak için öldürülünceye kadar şunları söylemiş durmuştur: “ Utbe b. Rebîa’nın, Şeybe b. Rebîa’nın ve Velîd b. Utbe’nin öldürülmeleri sizi korkutmasın. Onlar çarpışırken acele ettiler, kibirlendiler. Allah’a yemin ederim ki; bugün Muhammed ve ashabını tutup iplerle bağlamadıkça dönmeyeceğiz! Sizden her biriniz onları öldürebilirsiniz. Fakat öldürmeyip yakalamanız daha iyidir. Atalarının dinlerinden ayrılmanın, Lât ve Uzza’dan yüz çevirmelerinin ne demek olduğunu onlara göstereceğiz!”²³

Ebû Cehil’in bu sözleri etkisini göstermiş olmalı ki, savaşçılar arasında hızla yayılmıştır. Hatta müslümanlara kadar gelmiş olan bu sözler, onların Ebû Cehil’i öldürme arzularını arttırmıştır. Bu nedenle Ebû Cehil, başta oğlu İkrime olmak üzere birçok Mekkeli tarafından etrafı çevrilmiş bir şekilde korunmaktaydı. Ensar’dan Muaz b. Amr b. Cemûh isimli genç de, Ebû Cehil’i öldürme arzusuna sahip olanlardan birisidir. Muaz, Bedir Savaşı esnasında yaşadıklarını şöyle anlatmıştır: “Müşrikler, ‘Ebû’l-Hakem erişilmez yerdedir. Ona kimse zarar veremez.’ diye bağırıyorlardı. Ben de o tarafa gittim. Ebû Cehil’i öldürmek istiyor ve bunun için fırsat gözetiyordum. Yakınlaşmaya imkân bulunca hemen sokuldum ve üzerine saldırıp bir vuruşta bacaklarından birisini kopardım. Hurma çekirdeğinin değirmen taşındaki sıçraması gibi, kopan bacağı sıçrayıp yere düştü. O sırada Ebû Cehil’in oğlu İkrime, koşup geldi ve kılıcı ile vurup kolumu kesti. Kolum tamamen kopmadı, deri kolumu tutuyordu. Bu nedenle kolum yan tarafımda sallanıyordu. Savaşın şiddetinden kolumu hiç dikkate almadım. Sallanan kolumu arkama atıp çarpışmaya devam ettim. Kolum bana sıkıntı vermeye ve hareketimi engelleme başlayınca eğilip ayağımla üzerine bastım. Sonra kolumu tutan deriyi kopardım ve savaşa devam ettim. Savaş esnasında her yerde sığınmaya çalışan İkrime’ye rastladım. Eğer kolum yanımda olsaydı o gün, onu öldürmeyi arzu ederdim.” Muaz b. Amr b. Cemûh, Hz.

²³ Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 71; İbn Kesîr, III, 283

Osman zamanına kadar yaşamıştır.²⁴ Muaz, Bedir Savaşı esnasında İkrime tarafından yaralanmış olsa da, bu durumun mübalağa ile nakledildiği kanaatindeyiz. Zira kolun sallanmasından ve kopmasından sonra, hiç yaralanmamışçasına savaşa devam etmiş olmak, bize göre mübalağadır.

Ebû Cehil Amr b. Hişâm, Muaz tarafından ağır yaralanmış fakat öldürülememiştir. Daha sonra Abdullah b. Mes'ud onu öldürüp başını koparmıştır.²⁵ Ebû Cehil'in Muaz ve Muavviz kardeşler tarafından öldürüldüğünü söyleyen rivayetler de vardır.²⁶ Abdurrahman b. Avf'ın rivayetine göre Hz. Peygamber, Ebû Cehil'in kılıcını Muaz b. Amr'a ganimet olarak vermişti. Daha sonra Muaz'dan kılıcı istedi. Kılıçta bir kırıklık vardı. Kılıcı alınca İkrime'ye gönderdi ve ona: "Babanı kim öldürdü?" diye sordu. İkrime: "Elini kestiğim kişi öldürdü." diye cevap verince, Ebû Cehil'in kılıcını Muaz b. Amr b. Cemûh'a geri vermiştir.²⁷ Bu diyalog Bedir Savaşı'ndan sonra gerçekleşmiştir. Hatta İkrime müslüman olduktan sonra gerçekleşmiş olması daha muhtemeldir. Burada dikkatimizi çeken husus; İkrime b. Ebû Cehil'in babasının müslümanlar tarafından öldürülmesine şahit olması gerçeğidir. İkrime, Muaz tarafından babasına vurulan darbeyi ve babasının düştüğü acınası durumu gözleriyle görmüştür. Bu durumun, onun İslâmiyet'e olan kin ve nefretini katlamış olması bize garip gelmemelidir. Böyle bir durumda İkrime'nin içinde bulunduğu psikolojik durum, onu büyük bir hırsla intikam almaya iten etkenlerden biri olmuştur.

Bedir Savaşı'nın müşrikler için büyük bir hezimet ve hayal kırıklığı olduğunu zikretmiştik. Müşrikler içerisinde en çok etkilenenler ise Mahzûmoğulları olmuştur. Müslümanlar tarafından katledilenler listesine baktığımızda daha çok Mahzûmoğulları ile Abdüşşemsoğulları'ndan olan kimseleri görmekteyiz. Yakalanan esirler de daha çok bu kabilelerdendir.²⁸ Bu savaşta, İkrime b. Ebû Cehil'in kabilesi olan Mahzûmoğulları ve onların mütteliklerinden 24 kişi ölmüştür.²⁹ Babası ölen

²⁴ Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 87; İbn Hişâm, I, 710; Taberî, II, 454-455; Zehebî, *Târih*, I, 61; İbn Kesîr, III, 287

²⁵ İbn Hişâm, I, 710; Taberî, II, 455; İbn Kesîr, III, 287

²⁶ M. Ali Kapar, "*Ebû Cehil*", DİA, X, 117

²⁷ Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 87

²⁸ Elşad Mahmudov, *Sebeup ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamber'in Savaşları* (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2005, s. 69-70; Tahsin Ekim, s. 55

²⁹ Tahsin Ekim, s. 62

İkrime ise Mahzûmoğulları'nın liderlik konumunu devralmıştır.³⁰ Bu savaştan sonra Mekkelilerin güç dengesinin değiştiğini vurgulayan Watt; Abdüşşemsoğulları'ndan Ebû Süfyan ve Cumahoğulları'ndan Safvân b. Ümeyye'nin, toplumun iki önemli lideri haline geldiğini söyler. Watt'a göre Mahzûmoğulları lideri olan İkrime ise henüz Safvân ile aynı seviyede değildi.³¹

İkrime b. Ebû Cehil de, hiç şüphesiz babası gibi, bu savaş için elinden gelen gayreti göstermekten geri durmamıştır. Müslüman cephesinde bulunan bir nefer, Benî Züreyk'ten Râfi' b. el-Muallâ, İkrime tarafından şehit edilmiştir.³² Aynı zamanda esirler için fidye ödeyenler arasında da İkrime'nin adını görmekteyiz. Mahzûmoğulları'ndan; Abdullah b. Ebû Rebîa, Hâlid b. Velîd, Hişâm b. Velîd b. Muğîre, Ferve b. es-Sâib gibi kimselerle³³ birlikte İkrime de fidye ödemiş ve Hâlid b. A'lem'i fidye ödemek suretiyle kurtarmıştır.³⁴

5. UHUD SAVAŞI'NDA İKRİME

Bedir Savaşı'nda alınan ağır yenilgiden sonra Kureyş müşriklerinden; İkrime b. Ebû Cehil, Cübeyr b. Mut'im, Esved b. Muttalib, Safvân b. Ümeyye, Hâris b. Hişâm, Abdullah b. Ebû Rebîa, Huveytıb b. Abdüluzza, Hüceyr b. Ebû İhâb gibi kimseler³⁵ toplandılar. Bu kimseler Bedir'de babalarını, oğullarını veya kardeşlerini kaybetmiş ve intikam ateşiyle yanan kimselerdir. Bunlar, kendileri gibi Bedir'de musibete uğrayan kişilerle konuşmuşlar ve onlardan yardım istemişlerdir. “Ey Kureyş topluluğu! Muhammed'in size erİştirdiği musibeti unutmayın. O sizin hayırlılarınızı öldürmüştür. O halde mallarınızla yeni bir harp için bize yardım edin. Umulur ki, onlardan intikam alırız.”³⁶ diyerek halkı yeni bir savaşa teşvik etmişlerdir. Daha sonra Ebû Süfyan'a giderek: “Ey Ebû Süfyan! Senin Şam'dan getirdiğin ticaret malları Mekkelilere yani bizlere aittir. Biz ve Bedir'de kayıpları olan bütün Mekkeliler, bu mallarla Muhammed'e karşı büyük bir ordu kurulmasını istiyoruz.

³⁰ Zehebî, *Siyeru A'lâm*, I, 323

³¹ Watt, s. 57

³² Vâkıdî, *Meğâzi* I, 146; Halife b. Hayyât, s. 22; İbn Sa'd, III, 601

³³ Vâkıdî, *Meğâzi*, I, 130

³⁴ Vâkıdî, *Meğâzi*, I, 142

³⁵ Vâkıdî, *Meğâzi*, I, 199; İbn Hişâm, II, 60; Taberî; II, 500; İbn Seyyidinnâs, II, 2; Zehebî, *Târih*, I, 168

³⁶ İbn Hişâm, II, 60; İbn Seyyidinnâs, II, 2

Babalarımızın, oğullarımızın ve kavmimizden nice büyük kimselerin intikamını almak istiyoruz.” dediler ve onu ikna ettiler.³⁷

Bu konuşmalar üzerine, kimse kervandaki malını almadı ve savaşmak için feda ettiler. Allah Teâla, bu kimseler hakkında şu ayeti indirmiştir.³⁸ “Şüphesiz ki inkâr edenler mallarını, (insanları) Allah yolundan alıkoymak için harcıyorlar. Daha da harçayacaklar. Ama sonunda bu, onlara yürek acısı olacak ve en sonunda mağlup olacaklardır. Kâfirlikte ısrar edenler ise cehenneme toplanacaklardır.”³⁹

Böylece Kureyş müşrikleri savaş için hazırlandılar, maddi-manevi bütün çabalarını ortaya koydular. 3000 kişi ve 200 atlı ile yola çıktılar.⁴⁰ Hâlid b. Velîd’i sağ, İkrime b. Ebû Cehil’i de sol kanattaki atlıların başına geçirerek orduyu düzenlediler.⁴¹

Uhud’a giderken Safvân b. Ümeyye: “Kervanla beraber yola çıkınız. Ben bunu yapanların ilkiyim. Ben size Bedir’de katledilenleri hatırlatıyorum. Biz ölümü isteyen bir toplumuz. İntikamımızı almadan ya da bu yolda ölmeden dönmeyi istemeyiz.” diyor ve Mekkelileri savaşa teşvik ediyordu. İkrime der ki: “Safvân’ın bu davetine icabet edenlerin ilki bendim.”⁴²

Mekkeliler, bu savaşa giderken, yanlarına eşlerini de almışlardı. Böylece savaşa daha çok motive olacak, canla başla mücadele edeceklerdi. İkrime b. Ebû Cehil de diğer müşrikler gibi yanına karısı Ümmü Hakîm⁴³ bint Hâris b. Hişâm’ı almıştır.⁴⁴

İslâm ordusu Uhud’a giderken, Şeyheyn denilen yere geldiklerinde Hz. Peygamber ikindi, akşam ve yatsı namazlarını müslümanlara kıldırdı. Muhammed b. Mesleme’yi 50 kişinin başına geçirerek, ordunun çevresinde dolaşmakla görevlendirdi. Bu esnada, başlarında İkrime b. Ebû Cehil olan bir müşrik süvari topluluğu, müslümanları gözetlemeye geldiler. Bu süvariler Harre’ye kadar

³⁷ Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 199-200; Taberî, II, 500

³⁸ Zehebî, *Târîh*, I, 168

³⁹ Enfâl 8/36

⁴⁰ İbn Hişâm, II, 66; Zehebî, *Târîh*, I, 167

⁴¹ Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 220; İbn Hişâm, II, 66; İbn Sa’d, II, 40; Taberî, III, 13; Zehebî, *Târîh*, I, 167

⁴² Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 202

⁴³ Vâkıdî bu ismi “Ümmü Cüheym” olarak zikreder. (Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 203)

⁴⁴ İbn Hişâm, II, 62; Taberî, II, 501; İbnü’l-Esir, *el-Kâmil*, II, 149; Zehebî, *Târîh*, I, 169

sokuldular fakat Muhammed b. Mesleme'den çekinip ordularının yanına geri döndüler.⁴⁵

Nihayet iki ordu Uhud'da karşı karşıya geldi ve savaş başladı. İkrime b. Ebû Cehil, bu savaşta da daha önce olduğu gibi çok çaba sarf ediyor ve İslâmiyet'e olan düşmanlığının ne denli büyük olduğunu gösteriyordu. Bir yandan bütün kuvvetiyle savaşırken, diğer yandan müslümanları kızdırıp müşrikleri motive eden şiirler okumayı ihmal etmiyordu.⁴⁶ Hz. Ali savaşın şiddetini ve İkrime'nin savaşta gayretini şu ifadelerle anlatmıştır: “Rasûlullah'ı kılıçlar bürümüş, oklar hedef almıştı. Sadece Talha b. Ubeydullah, Rasûlullah'ın önünde kendisini kalkan yapmıştı. O esnada ben başka bir yerde birileriyle savaşıyordum. Sa'd b. Ebî Vakkas da başka bir tarafta, birileriyle savaşıyordu. Müşriklerden bir grup gördüm ki içlerinde İkrime b. Ebû Cehil vardı. Hemen kılıcımı sıyırıp aralarına girdim. Bazılarını kılıçtan geçirdim. Sonra tekrar aralarına daldım. Ecel gelmeyince sapasağlam döndüm.”⁴⁷

Uhud Savaşı'nda müşrikler dağılmaya ve kaçışmaya başlayınca, Hz. Peygamber'in daha önceden tepeye yerleştirdiği ve asla yerlerinden ayrılmamalarını emrettiği okçular, zafer sevinci ve ganimet toplama isteği ile yerlerinden ayrıldılar. Müşrik süvarilerin sağ kanattaki lideri olan Hâlid b. Velîd bu durumu fark etti ve hemen geri döndü. İkrime b. Ebû Cehil ve diğerleri de onu takip ettiler. Tepede kalan az sayıdaki okçulara saldırdılar. Kaçışan müşrikler, süvarilerin geri döndüğünü görünce müslümanlara tekrar saldırmaya başladılar. Okçular birliği kumândanı Abdullah b. Cübeyr ve yanında kalan arkadaşları kendilerine yaklaşan müşrikleri durdurmaya çalışsalar da muvaffak olamadılar. En sonunda müşriklerin süvari birlikleri, Abdullah b. Cübeyr ve onunla beraber savaşan okçuları şehit ettiler.⁴⁸

Okçuların hataları ve müşrik komutanların değerlendirdikleri fırsat neticesinde müslümanlar yenilmiştir. Şunu açıkça söyleyebiliriz ki, Müslümanların aldığı bu yenilgide İkrime b. Ebû Cehil ve Hâlid b. Velîd'in çok büyük etkisi olmuştur. Babasının ve diğer akrabalarının intikamını şiddetli bir şekilde arzulayan İkrime, bu arzusunun getirmiş olduğu hırsıyla savaşmış ve müşrikler açısından bir zafer olan

⁴⁵Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 217

⁴⁶İbn Hişâm, II, 166

⁴⁷Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 256

⁴⁸Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 225-232; İbn Sa'd, II, 41-42

Uhud Savaşı'nın başkahramanlarından birisi olmuştur. Uhud'da Abdüleşheloğulları'ndan Ubeyd b. et-Teyyihân'ı (veya Ubeyd b. Muallâ) şehit eden kişi de İkrime b. Ebû Cehil'dir.⁴⁹

6. RECÎ' OLAYINDA İKRİME

Bilindiği üzere Uhud Savaşı'ndan sonra, 4/625 yılında Recî' Vak'ası gerçekleşmiştir. Adal ve Kâre kabilelerinden bir heyet, Hz. Peygamber'e başvurarak, İslâmiyet'i ve Kur'an-ı Kerim'i öğretecek mürşitler göndermesini istedi. Hz. Peygamber Âsım b. Sâbit başkanlığında 10 kişiyi gönderdi. Bu mürşitler Recî' Kuyusu'nun yakınlarında Hüzeyl kabilesinin saldırısına uğradılar. Zeyd b. Desinne ve Hubeyb b. Adiy dışındaki sekiz kişi öldürüldü. Bu ikisini yakalayan Hüzeyliler, Mekke'ye götürüp satmışlardır. Zeyd ve Hubeyb, Mekkeliler tarafından öldürülmüştür. Hubeyb'in katledilmesi işini bizzat gerçekleştiren isimler arasında İkrime b. Ebû Cehil de vardır. Diğer isimler ise şöyledir: Saîd b. Abdullah b. Kays, Ahnes b. Şerîk, Ubeyde b. Hakîm, Ümeyye b. Ebû Utbe ve Hadramîoğulları.⁵⁰

7. HENDEK SAVAŞI'NDA İKRİME

Uhud Savaşı sonrasında Medine'den sürülen Benî Nadîr Yahudileri, müslümanları rahat bırakmak istemediler ve savaşmaları için Kureyş müşriklerini ikna ettiler. Yeni bir savaş için fırsat kollayan Kureyş müşriklerinin yanına, ganimet hırsına kapılan diğer müşrik kabileler de katıldı. Kureyş, Süleym, Ğatafân ve Esed'den oluşan 10.000 kişilik bir ordu hazırladılar. Bu durumu haber alan Hz. Peygamber, savunma savaşı yapmaya karar vererek, Selman'ın hendek kazma fikrini benimsedi. 5/627 senesinde Medine'ye gelen müttefik kuvvetler ise daha önce hiç görmedikleri bu savunma yöntemiyle karşılaşınca ne yapacaklarını bilemediler.

İkrime b. Ebû Cehil, müslümanlara karşı koymak adına babası gibi eline geçen hiçbir fırsatı kaçırmamıştır. Bu sebeple kendisini Hendek Savaşı'nda da aktif bir rolde görmekteyiz. Ordunun genel olarak lideri Ebû Süfyan olmasına rağmen diğer liderler de sırayla birer gün orduyu yönetme görevini üstleniyordu. Bir gün Ebû Süfyan b. Harb hücumu kalkıyor, bir gün İkrime b. Ebû Cehil, bir gün Hübeyre b.

⁴⁹Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 301; İbn Sa'd, III, 449

⁵⁰Vâkıdî, *Meğâzî*, I, 361; İbn Hişâm, II, 179

Ebû Vehb, bir gün Dırâr b. el-Hattâb.⁵¹ Böylelikle her gün bir başkası orduyu harekete geçiriyordu.

Bu komutanlar, müslümanları kuşatma altında tuttular. Aralarında İkrime'nin de bulunduğu bazı komutanlar savaş için devamlı fırsat kollamalarına rağmen buna muvaffak olamadılar. Bu komutanlar atlarına binip, Benî Kinâne'nin karargâhına gittiler ve: "Ey Kinâneoğulları! Savaşa hazırlanın. Yakında bugünün süvarilerinin kimler olduğunu göreceksiniz!" dediler. Sonra atlarını hendeğin yanına sürdüler. Hendeğe bakıp: "Vallahi bu bir hiledir. Araplar böyle bir şeyi bilmezlerdi." diye söylenerek hendeğin dar bir yerini araştırmaya başladılar.⁵²

Başlarında Ebû Süfyan olmak üzere, İkrime b. Ebû Cehil, Dırâr b. Hattâb, Hâlid b. Velîd, Amr b. el-Âs, Hübeyre b. Ebû Vehb, Nevfel b. Abdullah, Amr b. Abd, Nevfel b. Muaviye, Ğatafân liderlerinden Uyeyne b. Hısn, Mes'ud b. Ruhayle, Hâris b. Avf ve Benî Esed lideri Tuleyha b. Huveylid,⁵³ hepsi birden saldırıya geçebilecekleri dar bir yer bulmak için hendek etrafında dolaşıyorlardı. Müslümanların yeterince kazamadıkları bir yeri buldular ve birbirlerine: "Hendeğin bu dar kısmından kim geçebilir?" diye sordular. İkrime b. Ebû Cehil, Nevfel b. Abdullah, Dırâr b. Hattâb, Hübeyre ve Amr b. Abd (veya Amr b. Abdüvüdd), atlarıyla birlikte hendeğin bu dar yerinden geçmeyi başardılar.⁵⁴ Hendeği geçenlerden Amr b. Abd, müslümanları düelloya çağırmış ve ona karşılık veren Hz. Ali tarafından öldürülmüştür.⁵⁵ Nevfel, hendeğe düşmüş ve boynu kırılmıştır. Diğerleri ise kaçmıştır.⁵⁶

İkrime b. Ebû Cehil ise mızrağını atarak kaçmış, can havliyle kendini kurtarmaya çalışmıştır. İkrime'nin arkasından ok atanlar olmuş ama onu vuramamışlardır. Hassân b. Sâbit, İkrime'nin kaçıışı sebebiyle şu şiirini söylemiştir:

"Kaçtı ve bize mızrağını attı.

Ey İkrime! Belki yapmamışsındır.

⁵¹Vâkıdî, *Meğâzi*, II, 468; Halebî, II, 315

⁵²İbn Hişâm, II, 224; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 181; Zehebî, *Târih*, I, 290; İbn Kesîr, IV, 105

⁵³Vâkıdî, *Meğâzi*, II, 470

⁵⁴Vâkıdî, *Meğâzi*, II, 470; İbn Sa'd, II, 68; Ya'kûbî, II, 50; Taberî, II, 573; İbn Seyyidinnâs, II, 61; Diyârbekrî, I, 487; Halebî, II, 320;

⁵⁵Vâkıdî, *Meğâzi*, II, 471

⁵⁶Diyârbekrî, I, 487

Yoldan sapmadıkça küçük deve kuşunun koşması gibi koşarak geri döndün.

Sanki senin kafan küçük sırtlan kafası gibidir.”⁵⁷

Hendek Savaşı’nda şehit olanlardan birisi olan Mücezzer el-Ensari, İkrime b. Ebû Cehil tarafından öldürülmüştür. Bir rivayete göre bu durum Hz. Peygamber’e söylendiğinde gülümsemiştir. Ensar, Hz. Peygamber’in neden güldüğüne bir anlam veremeyip: “Ey Allah’ın elçisi, senin kavminden birisi, bizim kavmimizden birisini öldürdü. Buna neden güldün?” diye sordular. Hz. Peygamber de İkrime’nin cennette Mücezzer ile aynı derecede ve onunla birlikte olduğunu gördüğü için gülümsediğini söyledi.⁵⁸ Lakin biz bu rivayete ihtiyatla bakılması gerektiğini düşünmekteyiz. Zira İkrime b. Ebû Cehil, Mekke’nin fethinden sonra öldürülmesi emredilenlerden biridir. Hz. Peygamber, onun müslüman olacağını önceden biliyor olsaydı, bu listede onun adının geçmesinin de mantık dışı olacağı düşüncesindeyiz.

Nuaym b. Mes’ud’un Kureyş ve Benî Kurayza arasında çıkarmış olduğu anlaşmazlıktan sonra Mekkeliler, işin iç yüzünü öğrenmesi için İkrime’yi onlara gönderdiler. Allah’ın bu kuşatma esnasında Rasulü’ne ihsan ettiği yardımlardan birisi de Kureyşilerin İkrime’yi bir topluluğun başında Beni Kurayza’ya göndermesi olmuştur.⁵⁹ İkrime b. Ebû Cehil, Cuma günü akşam vakti Beni Kurayza’nın yanına vardı ve: “Ey Yahudi topluluğu, burada beklememiz daha ne kadar sürecek? Develerimiz, atlarımız ölüyor. Biz bu şekilde oturup beklemek için gelmedik buraya. Yarın sabah hücum için hazırlanmanızı istiyoruz.” dedi.⁶⁰ Yahudiler ise: “Yarın Sebt (cumartesi) günüdür. Bilirsiniz ki biz Sebt gününde hiçbir şey yapamayız. Sebt gününden sonra da, bize rehinelere vermezseniz Muhammed’le savaşmayacağız.” şeklinde cevap verdiler. İkrime: “Hangi rehinelere?” diye sordu. Beni Kurayza’dan Ka’b b. Esed: “Bize şart olarak vermeyi kabul ettiğiniz rehinelere.” dedi. Sonra İkrime: “Bunu şart koşan kim?” diye sorunca Yahudiler: “Huyey b. Ahtab’dır.” dediler. İkrime onların asıl niyetlerini sorunca da: “Biz, sizin bizi yalnız bırakıp

⁵⁷ İbn Hişâm, II, 226

⁵⁸ İbn Hacer, V, 772; Şevkânî (1250/1834), *Derru’s Sehâbe*, Thk: Hüseyin b. Abdullah el-Umerî, Dimaşk, 1984, 475; Mücezzer’in Uhud Savaşında öldürüldüğü de söylenmektedir.

⁵⁹ İbnü’l-Esir, *el-Kâmil*, II, 183; Zehebî, *Târîh*, I, 294; İbn Kesir, IV, 112

⁶⁰ Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 483; Taberî, II, 579; İbnü’l-Esir, *el-Kâmil*, II, 183; Zehebî, *Târîh*, I, 294; İbn Kesir, IV, 112

gitmenizden korkuyoruz. Hâlbuki savaşılan kişi bizim memleketimizdedir. Siz bırakıp giderseniz, bizim ona karşı koyabilecek gücümüz yoktur.” dediler.⁶¹

Yahudilerle müzakere edilmesi için elçilik görevini üstlenen İkrime Mekkelilerin yanına geri dönünce konuşmaları nakletti ve: “Nuaym’ın söyledikleri doğru çıktı. Yahudiler bize hainlik etti.” dedi. Kureyşîler ve Ğatafânlılar da bu durumu onayladılar. Benî Kurayza’ya: “Adamlarımızdan hiç birini size rehine olarak vermeyeceğiz.” diye haber gönderdiler. Bunun üzerine Benî Kurayza: “Nuaym’ın anlattıkları doğruymuş. Bunlar bizi bırakıp memleketlerine kaçacaklar. Onlar bize rehine vermediği sürece Muhammed’le savaşmayacağız.” dediler.⁶² Bu şekilde müşriklerin ve Yahudilerin araları bozulmuş oldu.

Bütün bu olanlardan ortam daha da gerilmiştir. Müşriklerin Medine’de kalış sürelerinin uzaması, şiddetli açlık, maruz kaldıkları fırtına ve soğuk hava sebebiyle Ebû Süfyan, Mekke’ye dönmek için hazırlanmaya başladı. İkrime b. Ebû Cehil: “Kavminin lideri ve ordunun komutanı olarak, orduyu geride bırakıp gidecek misin?” diye kınayınca Ebû Süfyan utandı. Askerlere döndü ve: “Göç için hazırlanın.” dedi ve böylece Mekke’ye geri döndüler.⁶³

Mekke’ye döndükten sonra Amr b. el-Âs: “Her akıl sahibi, Muhammed’in yalan söylemeyeceğini bilir.” dedi. Bunu duyan İkrime şaşırıp ve: “İnsanlar arasında bu sözü söyleyecek son kişi sendin.” dedi. Amr: “Neden?” diye sorunca İkrime: “Muhammed, babanın şerefine dil uzatmıştır ve kavminin efendisini öldürmüştür.” diye cevap verdi.⁶⁴ İkrime’nin bu sözleri, onun hâlâ ne kadar nefret dolu olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

8. HUDEYBİYE VE SONRASINDA İKRİME

Hz. Peygamber 6/628 yılında Zilkade ayında umre niyetiyle Mekke’ye gideceğini açıkladı. Müslümanlarca gerekli hazırlıklar yapıldı ve 1400-1500 kişilik bir grupla yola çıkıldı.⁶⁵ Kureyş müşrikleri, müslümanların Mekke’ye gelmek üzere

⁶¹Vâkıdî, *Meğâzi*, II, 485; Taberî, II, 579

⁶²Vâkıdî, *Meğâzi*, II, 483; Zehebî, *Târih*, I, 294

⁶³Vâkıdî, *Meğâzi*, II, 490; Halebî, II, 327

⁶⁴Vâkıdî, *Meğâzi*, II, 491 (Bu konuşmanın Hâlid b. Velid ve Ebû Süfyan arasında geçtiği de söylenir.)

⁶⁵Vâkıdî, *Meğâzi*, II, 574

bulduğunu öğrenince, görüşlerine itimat ettikleri toplum liderlerini topladılar ve istişare ettiler. “Muhammed umre bahanesiyle askerlerini Mekke’ye sokmak istiyor. Amacı sulh bile olsa, muhakkak aramızda çarpışma olur. Vallahi kımıldayan gözlerimiz buldukça, onların Mekke’ye girmesine izin verilmeyecektir. Bugün burada fikirlerimizi açıklayalım.” dediler. Sonra, bu konuda yapılması gerekenleri belirleme yetkisini Safvân b. Ümeyye, Süheyl b. Amr ve İkrime b. Ebû Cehil üçlüsüne verdiler. Safvân b. Ümeyye: “Biz size danışmadan bir karar vermeyiz. Kürâû'l-Ğamîm’e 200 atlı göndermeyi ve uygun bir kumândan seçmeyi düşünüyoruz. Siz ne dersiniz?” dedi. Müşrikler bu görüşü uygun buldu ve başlarında Hâlid b. Velîd veya İkrime olan süvarileri aceleyle gönderdiler.⁶⁶

Hudeybiye’ye doğru gelmekte olan müslümanlara karşı koymayı amaçlayan Kureyş müşrikleri, Ehâbiş’ten kendilerine yakın olanları ve Sakîf kabilesini de kendi taraflarına çekmek istediler. Hatta onları etkilemek ve onore etmek amacıyla ziyafetler verdiler. Ziyafet verilen yerlerden birisi de İkrime b. Ebû Cehil’in evidir.⁶⁷

Hz. Peygamber Mekke yolunda iken, Usfân denilen yere varınca Büsr b. Süfyan el-Ka’bî ile karşılaştılar. Büsr: “Ya Rasûlallah, Kureyş senin buraya geldiğini haber aldı. Onlar seni Kâbe’ye sokmayacaklarına yemin ettiler, Hâlid b. Velîd’i de Ğamîm’e ileri güç olarak gönderdiler.” dedi.⁶⁸

Taberî’nin İbn Humeyd kanalıyla İbn Ebzâ’dan rivayetine göre ise Hâlid, daha önce müslüman olmuş ve o esnada müslümanların yanında bulunmaktadır. Rasûlullah onu ileriye göndermiş, İkrime ile karşılaşan Hâlid, onu yenilgiye uğratmıştır. Taberî’nin, Fetih Suresi’nin 24. ayeti için nüzul sebebi olarak naklettiği bu rivayet şöyledir: Hz. Peygamber kurbanlıkları çıkarıp Zülhuleyfe’ye ulaştığında Hz. Ömer kendisine: “Ey Allah’ın elçisi, seninle savaş halinde olan bir topluluğa silahsız ve atsız mı gidiyoruz?” diye sordu. Hz. Peygamber de Medine’ye haber gönderip silah ve at getirtti. Mekke’ye yaklaştıklarında, önden gönderdikleri gözcü, İkrime’nin 500 kişiyle üzerlerine gelmekte olduğunu haber verdi. Rasûlullah: “Ey Hâlid! Gelen amcanın oğludur. Atlılarla birlikte bize doğru yaklaşıyor.” buyurunca Hâlid: “Ben Allah’ın kılıcıyım, Rasûlün kılıcıyım. Ey Allah’ın Rasûlü, beni dilediğin

⁶⁶Vâkıdî, *Meğâzi*, II, 579

⁶⁷Vâkıdî, *Meğâzi*, II, 582

⁶⁸İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 200

yere gönder.” dedi. İşte o gün Hâlid b. Velîd’e Seyfullah (Allah’ın kılıcı) adı verildi. Hz. Peygamber onu İkrime üzerine gönderdi. Hâlid, Şi’b denilen yerde İkrime ile karşılaşmış onu yendi ve Mekke çevresindeki bağlara kadar onu kovaladı. İkrime toparlanıp tekrar hücum geçtiyse de Hâlid ikinci defa onları bozguna uğrattı ve Mekke bahçelerine kadar onları geri çekilmek zorunda bıraktı. İkrime tekrar toparlanıp hücum etti. Üçüncü defa da Hâlid onları bozguna uğrattı Mekke bahçelerine sığınmaya mecbur etti.⁶⁹ İşte bunun üzerine Yüce Allah şu ayeti indirdi: “O sizi onlara karşı muzaffer kıldıktan sonra, Mekke’nin içinde onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çekendir. Allah yaptıklarınızı görendir.”⁷⁰

Hâlid b. Velîd’in Hudeybiye anlaşması sonrası müslüman olduğunu göz önüne alırsak Taberî’nin bu rivayetinin doğru olmadığını söyleyebiliriz. İbnü’l-Esîr de iki farklı rivayeti naklederek, ilk rivayetin daha doğru olduğunu belirtmiştir.⁷¹ Yani Kureyş müşriklerinin Ğamîm’e gönderdikleri süvarilerin başında Hâlid b. Velîd’in olması daha tercih edilebilir bir görüştür.

Hz. Peygamber Mekke’ye yaklaşmış Hudeybiye’de konaklayınca, ilk olarak Hırâş b. Ümeyye’yi müşriklere elçi olarak gönderdi. Hırâş, Mekkelilere umre yapmak amacıyla geldiklerini anlatmaya çalıştı. Lakin Kureyşliler onu hiç dinlemediler, hatta elçinin devesini boğazladılar. Bunu yapan İkrime b. Ebû Cehil’di. İkrime, Hırâş’ı da öldürmek istedi fakat Hırâş’ın akrabası olan bir Kureyşli buna engel oldu.⁷² Muhammed Hamidullah, İkrime’nin bu davranışı hakkında; “Böylece ancak doğruluk ve adalete karşı bir suikast hareketinde bulunmuş oldu.”⁷³ yorumunu yapmaktadır. Diyebiliriz ki; İkrime’nin düşmanlığı, elçiye kötü davranılmaması gerektiği prensibinin de önüne geçecek kadar şiddetliydi.

Hırâş’tan sonra Hz. Peygamber, Huzâa Kabilesi’nden Büdeyl b. Verkâ’yı bazı hususları iletmesi için Kureyşlilere gönderdi. Hz. Peygamber ona şunları söylemişti: “Biz buraya savaşmak için değil, umre yapmak için geldik. Kim bizi Beytullah’ı ziyaretten men etmeye çalışırsa onunla savaşırız. Eğer isterlerse bize biraz zaman

⁶⁹Taberî; II, 622

⁷⁰ Fetih 48/24

⁷¹İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 200

⁷²Vâkıdî, *Meğâzi*, II, 600

⁷³ M. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, Terc: Salih Tuğ, İstanbul, 1991, I, 255

versinler, umremizi yapalım. Ya da bizimle çarpışınlar ki zaten çarpışmak istiyorlar. O zaman Allah da bana yardım edeceği hakkındaki vaadini yerine getirecektir.” Bu sözleri ezberleyen Büdeyl, Kureyş müşriklerinin yanına vardı ve: “Muhammed’in yanından geliyorum. Ne söylediğini iletmemi ister misiniz?” diye sordu. İkrime b. Ebû Cehil ve Hakem b. Âs: “Ondan getirdiğin habere ihtiyacımız yok, söylediklerini anlatma. Fakat sen ona söyle, hiçbir zaman yanımıza uğramasın. Mekke’ye girmeye çalışmasın.” dediler. Urve b. Mes’ud, İkrime ve Hakem’in bu davranışına kızdı. “Bugünkü kadar tuhaf bir davranış görmedim. Neden onu dinlemiyorsunuz. İşinize gelirse kabul edersiniz. İşinize gelmezse reddedersiniz. Bu şekilde davranan kişiler hiçbir zaman istediğini elde edemez.” diyerek onları kınamıştır. Safvân b. Ümeyye ve Hâris b. Hişâm gibi kimseler de diğerleri gibi dik kafalılık etmemişler, Büdeyl’e Rasûlullah ile aralarında geçen konuşma hakkında sorular sorup onu dinlemişlerdir.⁷⁴

Netice itibariyle, karşılıklı görüşmeler sonucunda tarihte Hudeybiye Anlaşması diye adlandırılan anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre taraflar on yıllık bir sürede barış içinde kalacaklar, müslümanlar o yıl umre yapmayı umreyi gelecek yıla erteleyecekler, Mekke’den Medine’ye giden birisi velisi isterse Mekke’ye geri verilecek, Medine’den Mekke’ye gelen birisi ise iade edilmeyecek, taraflar istediği kabilelerle anlaşabilecekti. Müslümanlar bu anlaşma sonrası ihramlarından çıkarak Medine’ye dönmüşlerdir.

Watt, Hudeybiye anlaşmasının imzalanma sürecini anlatırken, Mekke yönetimindeki güçler dengesinden tekrar bahseder. İlk olarak Ebû Süfyan ve Safvân b. Ümeyye arasındaki rekabete değinir. Watt’a göre bu rekabet 4/626’da Bedir’e büyük bir seferin gönderilmesini⁷⁵ ve 5/627’de Medine’yi kuşatma girişimlerini hafifletmiştir. Bu ikisinden daha etkili olanı hiç şüphesiz Ebû Süfyan’dı. Fakat Medine kuşatmasında bir isim daha ön plana çıkmaya başladı; İkrime b. Ebû Cehil. Kendisi Hendek savaşında Yahudilerle müzakere yapan kişiydi. Hendek kuşatmasından sonra Hz. Muhammed’in Hudeybiye seferine kadar, müslümanlara karşı direnişin çekirdeğini oluşturan üçlü bir yönetim vardı: Safvân b. Ümeyye, Süheyl b. Amr, İkrime b. Ebû Cehil. Hz. Muhammed (s.a.v) anlaşma önerdiği zaman

⁷⁴Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 594

⁷⁵Burada Watt tarafından sözü edilen sefer, Bedir’l Âhira Ğazvesi olup; Hz. Peygamber, Ebû Süfyan’ın Uhud’daki meydan okumasına karşılık ordusuyla Bedir’e gelmiş fakat Mekke ordusu gelmemiştir.

bu üçlü yönetim de bölündü, ihtilafa düştü. İkrime hiçbir uzlaşmayı kabul etmiyordu ve Muhammed'in gönderdiği elçilere kötü davranıyordu. Safvân da İkrime'ye karşı çıkıyordu. Anlaşma için üçlü yönetimin üçüncüsü olan Süheyl'e yetki verildi. Diğer ikisi de onu destekledi. Watt bu görüşlerine ek olarak şu tespitte bulunur: "Hudeybiye'de tüm bunlar yaşanırken Mekke'nin genel lideri olan Ebû Süfyan'dan hiç bahsedilmez."⁷⁶

Hudeybiye Anlaşması'ndan bir yıl sonra müslümanlar umre için Mekke'ye geldiler ki buna Kaza Umresi denilmektedir. Kaza Umresi esnasında Hz. Peygamber, Bilâl'e öğle ezanını okumasını söyledi. Bilâl'in okuduğu ezanı işiten İkrime: "İbn Rebâh Kâbe'nin üzerinde anıyor. Allah, babam Ebü'l-Hakem'e, bu kölenin söylediğini işittirmediği için lütufta bulunmuştur." diyerek⁷⁷ İslâmiyet'e olan nefret ve düşmanlığının şiddetli bir şekilde devam ettiğini itiraf etmiştir. Safvân b. Ümeyye ve Hâlid b. Esîd (Üseyd) de aynı şeyleri söylemiştir. Bu kimseler müslüman olduktan sonra; "Biz vaktinde böyle böyle söylemiştik. Şimdi pişmanız." demişlerdir.⁷⁸

Hudeybiye Anlaşması maddelerine göre, Müslümanlar üç gün boyunca Mekke'de kaldılar. Bu üç gün süresince müslümanların yaptıklarını çok yakından gören müşriklerin, müslümanlar ve İslâmiyet hakkındaki düşüncelerinde bir yumuşama meydana gelmiştir. Bu yumuşamanın en büyük örneği hiç şüphesiz Hâlid b. Velîd'dir. Hâlid, Hz. Peygamber'in yanına gitmeye karar verdiği zaman, "Yanımda kimi götüreyim?" diye düşünmüştür. O sırada Safvân b. Ümeyye'ye rastlayan Hâlid: "İçinde bulunduğumuz hali görüyor musun? Biz azala azala tilkinin dişleri kadar kaldık. Muhammed yalnız Araplara değil Acemlere de galip geliyor. Biz de ona tabi olsaydık iyi olurdu. Onun şerefi ve üstünlüğü bizim için de üstünlüktür, şereftir." dedi. Fakat Safvân, Hâlid'in söylediklerine kızdı ve: "Benden başka ona tabi olmayan kimse kalmasa bile, ben yine tabi olmam." dedi. Hâlid Safvân'ın yanından ayrıldı. "Safvân'ın babası ve kardeşi Bedir'de öldürüldükleri için kin besliyor." diye düşünerek yürümekteydi. Sonra İkrime b. Ebû Cehil'e rastladı. İkrime'ye müslüman olmayı teklif edince, Safvân'ın cevabına benzer bir cevap aldı. Bunun üzerine Hâlid: "Bari söylediğim şeyleri kimseye söyleme, sır olarak sakla."

⁷⁶ Watt, s. 58

⁷⁷ Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 738

⁷⁸ Ya'kûbî, II, 60

dedi. İkrime: “Kimseye söylemem.” dedi.⁷⁹ Onlardan ümidini kesen Hâlid, Medine’ye doğru yöneldi ve Hz. Peygamber’in yanına varıp müslüman oldu. Hâlid’in müslüman olma teklifini reddeden Safvân ve İkrime de Mekke’nin fethinden sonra müslüman olmuşlardır.⁸⁰

9. MEKKE’NİN FETHİNDE İKRİME

Hudeybiye Anlaşması’nın bozulması, Bekiroğulları’ndan Nevfel b. Muaviye’nin, yanındakilerle birlikte Huzâalılara gece baskını yapmasıyla olmuştur. Bu suretle iki taraf çarpışmaya başlamıştır. Kureyş müşrikleri, Bekiroğulları’nı desteklemişlerdir. Hatta Kureyş’in ileri gelenlerinden bir grup, yüzlerini tanınmamak için örterek Bekiroğulları’yla birlikte hareket etmişlerdir. Bu kişiler arasında; İkrime b. Ebû Cehil, Safvân b. Ümmeye, Süheyl b. Amr gibi kimseler de bulunuyordu.⁸¹ Öte yandan müşrikler arasında bazı kimseler, bu yapılanın mantıksız olduğunu düşünüp Bekiroğulları’na yardım edenlere kızmışlardır. Mahzûmoğulları’ndan Hâris b. Hişâm ve Abdullah b. Ebî Rebîa, meşhur üçlünün yanına gelip: “Sizin bu yaptığınız şey, muahedeyi bozmaktır, hainliktir.” diyerek onları kınamışlardır.⁸²

Hudeybiye’de gördüğümüz üçlü yönetim, muahedenin bozulmasında da aktif bir şekilde kendini göstermiştir. Bu üçlü, Mekke’nin lideri konumundaki Ebû Süfyan’ı bir kez daha görmezden gelmişlerdir.⁸³ Buna rağmen durumu düzeltmeye çalışan ise Ebû Süfyan olmuştur. Ebû Süfyan bütün gayretlerine rağmen Hz. Peygamber’in fikrini değiştirememiş ve Hz. Peygamber’in Mekke’yi ele geçirmek amacıyla büyük bir ordu hazırlamasına engel olamamıştır.

Hz. Peygamber sefer hazırlıklarını başlatmış olmasına rağmen nereye gideceğini ashaba söylememiştir. Fakat Kureyş’in muahedeyi bozduğunu bilen Müslümanlar, bu yolculuğun Mekke’ye yapıldığını tahmin ediyorlardı. Hz. Peygamber Medine’den çıkacağı sırada Hâtıb b. Ebû Beltea, Mekkelilere bir mektup yazmıştır; “Rasûlullah, gazaya çıkacağını halka bildirdi. Kendisinin Mekke’den başka bir yere gideceğini sanmıyorum. Göndermiş olduğum bu yazıyla, sizin

⁷⁹Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 747; Zehebî, *Târîh*, I, 475; İbn Kesîr, IV, 239

⁸⁰ İbn Hişâm, II, 410; Zehebî, *Siyeru A’lâm*, I, 323

⁸¹Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 784; Taberî, III, 44; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 239

⁸²Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 784; Watt, s. 62

⁸³ Watt, s. 62

yanınızda benim bir iyilik elimin olmasını arzu ediyorum.” demiştir. Hâtıb b. Ebû Beltea bu mektubu Safvân b. Ümeyye, İkrime b. Ebû Cehil ve Süheyl b. Amr üçlüsüne verilmek üzere yazmıştır.⁸⁴ Belli ki bu üçlünün nüfuzunun son derece artmış olduğu, Medine’de bulunan müslümanlarca da bilinmekteydi.

Hassân b. Sâbit’in Fetih öncesinde söylemiş olduğu şiirde bile, sadece bu üçlünün zikredildiğini görmekteyiz:

“Benî Ka’b’in adamlarının boyunları Mekke vadisinde kılıçlarını kınından çıkarmayan bir takım adamların elleriyle vurulurken, orada bulunmayışım beni üzmekte.

Oradaki birçok maktul var ki henüz kabirlere gömülmediler.

Keşke bilebilseydim, benim söylediklerim Süheyl b. Amr’a varacak mıdır?

Safvân yaşlı bir devedir ki harb esnasında bağlanır.

Ey İbn Ümmü Mücâlid, o devenin dişleri eğildiği zaman bizden emin olma!

Biz ondan korkmayız, çünkü kılıçlarımızın ucunda ölüm vardır.”⁸⁵

İbn Hişâm: “Kılıçlarını kınından çıkarmayan adamlar” sözüyle Kureyş’in kastedildiğini, “İbn Ümmü Mücâlid” ile de İkrime’nin kastedildiğini söyler.⁸⁶ Ümmü Mücâlid, İkrime’nin annesinin adıdır.⁸⁷

Müslümanlar Mekke’ye ulaştıkları vakit, nefret ve düşmanlıkları şiddetli bir şekilde devam eden Safvân b. Ümeyye, İkrime b. Ebû Cehil ve Süheyl b. Amr, bütün Mekke halkını Hz. Peygamber’le savaşmaya davet etmiştir. Bu üçlü, müslümanları Mekke’ye sokmayacaklarına da yemin etmişlerdir.⁸⁸ Bunun yanında daha yeni müslüman olan Mekke lideri Ebû Süfyan, hemşerilerini karşı koymanın faydasız olduğuna ikna etmeye çalışıyor ve: “Ey Kureyş topluluğu! Kim Ebû Süfyan’ın evine girerse emniyettedir. Kim kapısını kapatıp evinde oturursa emniyettedir. Kim Kâbe’ye girerse emniyettedir.” diyordu. Mekkeliler de savaşmadan itaat etmeye rıza göstermişlerdi. Fakat İkrime ve yanındakiler böyle düşünmüyordu. Müslümanların gücü, Hudeybiye antlaşmasının bozulmasında parmağı olan İkrime’yi korkutmuyor

⁸⁴Vâkıdî, *Meğâzi*, II, 798; Cevâd Ali, VIII, 304

⁸⁵ İbn Hişâm, II, 398; Taberî, III, 48

⁸⁶ İbn Hişâm, II, 398

⁸⁷ İbn Sa’d, V, 444; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Ğâbe* IV, 70

⁸⁸Vâkıdî, *Meğâzi*, II, 823; İbn Sa’d, VII, 396; Belâzürî, *Ensâb*, I, 357; İbn Kesîr, IV, 296

ve şirkin en büyük isimlerinin boyun eğmiş olması onu etkilemiyordu. Ebû Süfyan'ın çağrısına kulak vermek yerine, kalan bütün gücüyle savaşmak istiyordu.

Müslüman birliklerinden her biri, Hz. Peygamber'in kendilerine söyledikleri yerden Mekke'ye girmeye başladılar. Mekke'ye giriş sorunsuz ve kan dökülmeden gerçekleşmiştir. Yalnızca Hâlid b. Velîd'in giriş yeri olan Handeme'de çatışmalar yaşanmıştır. Hamidullah'ın ifadesiyle, İkrime tarihte karanlık kalmış bir sebepten ötürü Hâlid'i durdurmak istemiştir.⁸⁹ Hâlid, Handeme Dağı'nın dibinde, Safvân, İkrime ve Süheyl'in müslümanlara karşı koymak amacıyla topladığı grupla karşılaşmıştır. Bunlar Hâlid'in Mekke'ye girmesine engel olmak istediler ve: "Mekke'ye hiçbir zaman giremeyeceksin!" diye bağırarak ok atmaya başladılar.⁹⁰ Bu çatışma'da müslümanlardan Kürz b. Câbir ve Hâris b Hâlid şehit edilmiştir. Müşriklerden ise on iki veya on üç kişi öldürülmüştür.⁹¹ Bu durum Hz. Peygamber'e ulaştınca, derhal çatışmanın durmasını emretmiş ve kan akıtılmaması talimatını vermiştir. Nihayet Hâlid b Velîd, Handeme'den Mekke'ye girmeyi başarınca müşrikler kaçmışlardır. İkrime, Safvân ve Süheyl de kaçanlar arasındadır.⁹²

Handeme'de İkrime ile birlikte savaşanlardan birisi olan Himâs b. Kays b. Hâlid, bu hezimetten sonra korkuyla evine gitti. Karısına daha önce: "Müslümanlarla savaşacağım. Belki onlardan birini sana hizmetçi yaparım." demişti. Karısı: "Hani hizmetçi nerede?" diye sorunca Himâs şu şiiri söylemiştir:

"Şüphesiz eğer sen Handeme gününde hazır bulunsaydın ki o günde Safvân ve İkrime kaçtılar.

Ebû Yezid ayakta dikildi, ben ise müslümanların kılıçlarıyla karşılaştım.

O kılıçlar ki, onlar her baldır ve kafa kemiklerini keserler. Bir vuruşla ki, başka hiçbir ses işitilmez.

Bizim arkamızda onların bir kükremesi vardır.

Artık beni kınama ve hiçbir şey söyleme!"⁹³

⁸⁹ M. Hamidullah, I, 266

⁹⁰ Vâkıdî, *Meğâzi*, II, 825; İbn Seyyidinnâs, II, 173

⁹¹ Taberî, III, 57-58; İbn Seyyidinnâs, II, 173; İbn Kesîr, IV, 296

⁹² İbn İshâk, s. 528; Belâzürî, *Ensâb*, I, 356

⁹³ İbn Hişâm, II, 408; Taberî, III, 57-58; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 247; İbn Kesîr, IV, 296

Fetih gerçekleştikten ve Mekke tamamen alındıktan sonra Hz. Peygamber genel af ilan etmiş, hiç kimsenin öldürülmemesini ancak şu listedeki kimselerin öldürülmesini emretmiştir:⁹⁴

1. İkrime b. Ebû Cehil
2. Hebbâr b. Esved b. Muttalib
3. Abdullah b. Sa'd b. Ebî Serh
4. Mikyes b. Sübâbetü'l-Leysî (öldürüldü)
5. Hüveyris b.Nükayz
6. Abdullah b. Hatal (öldürüldü)
7. Hind bint Utbe b. Rebîa
8. Sâre (Amr b. Hişâm'ın mevlası)
9. Ebû Hatal'ın cariyeleri Kurayna ve Kuraybe

Bu kişiler Kâbe'nin örtüsüne bürünmüş bir vaziyette bulunsalar bile öldürülecekti.

Ebü'l-Fadl'dan gelen bir rivayette ise sadece 4 kişinin adı verilir: İkrime b. Ebû Cehil, Abdullah b. Hatal, Mikyes b Sübâbe, Abdullah b. Sa'd b. Ebû Serh. Bunlardan Abdullah b. Hatal, Kâbe örtüsüne gizlenmiş bir halde yakalanıp öldürüldü. Mikyes de öldürülmüştür. Abdullah b. Sa'd ise tekrar müslüman olmuştur.⁹⁵ Müşriklerin savunma birliği Hâlid tarafından bozguna uğratıldıktan sonra, öldürüleceğini anlayan İkrime b. Ebû Cehil de Yemen'e kaçmıştır.⁹⁶

Nesâî'nin naklettiği şu rivayet, öldürülmesi emredilenlerin akıbetini şu şekilde özetler: Rasûlullah Mekke'nin Fethi günü Mekkelilere eman vermiştir. Fakat 4 erkek ve 2 kadına eman vermemiştir. Onlar hakkında: "Onları Kâbe örtüsüne yapışmış halde bulsanız bile öldürün." buyurmuştur. Bunlar: İkrime b. Ebû Cehil, Abdullah b. Hatal, Mikyes b. Sübâbe, Abdullah b. Sa'd idi. Bunlardan Abdullah b. Hatal, Kâbe'nin örtüsüne yapışmış bir halde öldürüldü. Bunu öldürmek için görevlendirilen Saîd b. Hureys ve Ammâr b. Yâsir idi. Daha genç olan Saîd, önce davranıp onu öldürdü. Mikyes de çarşıda yakalanıp öldürülmüştür. İkrime ise gemiye binerek

⁹⁴Vâkıdî, *Meğâzi*, II, 825; İbn Sa'd, II, 136, Taberî, III, 59-60

⁹⁵ İbnü'l-Esîr, *Üsdül-Ğâbe*, IV, 70-71; İbn Hacer, II, 497

⁹⁶ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 239; Halebî, III, 92

kaçtı. Bir ara gemi fırtınaya yakalandı. Gemidekilerin hepsi birden: “İhlâslı olun. Şu anda putlarınızın hiçbirinin size bir yardımı dokunmaz.” dediler. Bunun üzerine İkrime: “Vallahi, denizde beni ihlâs ve samimiyetle Allah’a bağlanmaktan başka bir şey kurtaramazsa, karada da kurtaramaz. Allah’ım sana söz veriyorum. Eğer beni şu an içinde bulunduğum tehlikeden kurtarırsan Muhammed’e gidip onun eline yapışacağım ve iman edeceğim. Onun affedici ve ikram sahibi olduğunu biliyorum.” dedi. Gemiden kurtulan İkrime, gelip müslüman oldu. Abdullah b. Sa’d ise Osman b. Affân’ın yanında gizlendi. Hz. Peygamber, Mekkelileri biat için çağırdığı zaman Hz. Osman onu da getirdi. “Ya Rasûlallah! Elini uzat da biat etsin.”dedi. Abdullah üç defa başını kaldırıp Hz. Peygamber’e baktı. Rasûlullah’ın elini uzatmadığını gördü. Üçüncü bakıştan sonra Hz. Peygamber elini uzattı ve Abdullah biat etti.⁹⁷

Watt, öldürülmesi emredilenler listesindeki isimlere baktığında, genel olarak Hz. Peygamber’e karşı koyan aktif liderlerden sadece İkrime’nin bu listede bulunmasına anlam veremediğini söyler.⁹⁸ İkrime b. Ebû Cehil’e bu kadar önem verilmesinin sebebinin açık olmadığını vurgular. Lakin Bedir Savaşı’ndan bu yana yaptığı faaliyetlere bakılacak olursa, İkrime’nin neden bu listede olduğunu anlamış oluruz. İkrime’nin İslâmiyet’e düşmanlık hususunda babasına benzediği, onun kadar katı olduğu, faaliyetleri maddi-manevi desteklediği ve her fırsatta düşmanlığını ifade ettiğini görmezden gelemeyen Hz. Peygamber, İkrime’yi bu listeye almakta tereddüt etmemiştir. Müslüman olmadan önceki hayatı ile İkrime, en büyük İslâm düşmanlarından biri olan babası Ebû Cehil’i örnek almış ve kendisine düstur edindiği bu gayesi uğruna elinden geleni yapmaktan geri durmamış bir şahsiyettir. Onun adını, İslâmiyet’e karşı meydana gelen bütün olaylarda görmekteyiz.

⁹⁷ Nesâî (303/915), *es-Sünen*, Mısır, 1964, Tahrîm, 14

⁹⁸ Watt, s. 68

II. BÖLÜM

MÜSLÜMAN OLMASINDAN SONRA İKRİME B. EBÛ CEHİL

1. MÜSLÜMAN OLMASI

İkrime b. Ebû Cehil, Fetih günü öldürülmesi emredilenler arasındaydı. Çünkü o Hz. Peygamber'e ve müslümanlara düşmanlıkta aşırıya gitmişti. Fetih gerçekleşikten sonra da Yemen'e kaçtı.¹ İkrime, karısı Ümmü Hakîm bint Hâris b. Hişâm'ı geride bırakmıştı. Mekke fethedildikten sonra, içlerinde Ümmü Hakîm'in de bulunduğu Kureyş kadınlarından on kişi, Hz. Peygamber'e gelerek müslüman olduklarını açıkladılar. Ümmü Hakîm'in kalbi hâlâ hayat arkadaşına bağlıydı ve onun da müslüman olmasını istiyordu. Bu nedenle Hz. Peygamber'e: "Ey Allah'ın elçisi, kocam İkrime senden kaçtı. Kendisini öldüreceğinden korkuyor. Ona eman versen olmaz mı?" diye sordu. Hz. Peygamber ise: "Onun hayatı güvendedir, eman verilmiştir."² buyurarak, affediciliğin intikamdan daha önde olduğunu göstermiştir.

Ümmü Hakîm, Rûmî uşağını yanına aldı ve İkrime'ye ulaşmak için yola çıktı. Yolda uşağı Ümmü Hakîm'e sarkıntılık yapmaya başladı. Ümmü Hakîm de Akka mevkiinde bir kabileye varıncaya kadar onu oyaladı. Oraya varınca o kabileden yardım istedi. Onlar köleyi yakalayıp bağladılar. Ümmü Hakîm yoluna devam etti ve Tihâme sahillerinden birinde kocası İkrime'ye ulaştı.³

İkrime kaçtığı vakit, Habeşistan'a gitme niyetiyle bir gemiye binmişti. Gemici: "Ey Allah'ın kulu! Allah'a ortak koştuğun şeyleri bırakıp, Allah'ın bir olduğunu kabul etmedikçe gemiye binme. Gemi içerisinde helak olacağımızdan korkarım." dedi. İkrime: "Allah'a ortak koşulan şeyleri bırakıp Allah'ı bir tanımayan kimse gemiye binemez mi?" diye sordu. Gemici: "Evet! Allah'a karşı ihlâslı olmadıkça, hiç kimse gemiye binemez." dedi.⁴ İkrime gemiye bindi, oturdu ve sesli bir şekilde Lât ve Uzza'nın adını anınca gemici: "Allah'a karşı ihlâslı ol. Başka şeyleri Allah'a ortak koşma." dedi. İkrime: "Peki ne diyeyim?" diye sorunca gemici: "Allah'tan başka ilah

¹ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 239; Halebî, III, 92

² Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 851; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 248

³ Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 851; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 248

⁴ Taberî, III, 59

yoktur, de. Çünkü bu mekânda Allah'tan başkası yarar vermez.” diye cevap verdi. İkrime: “Galiba bu, Muhammed'in bizi imana davet ettiği ilah. Hâlbuki ben bu yüzden kaçmıştım.” dedi.⁵ O sırada çıkan fırtına gemiyi altüst ediyordu. Gemici: “Yaratıcınıza karşı ihlâslı olun. Ondan başka hiçbir şey felaketi başımızdan savamaz.” dedi.⁶ İkrime, gemidekilerin Allah'a dua ettiklerini görünce: “Bunu neden yapıyorsunuz?” diye sordu. “Burada Allah'tan başkası yarar veremez.” dediler.⁷ İkrime: “Denizde Allah'a ihlâslı olmadıkça beni hiçbir şey kurtaramazsa, karada da ondan başkası kurtaramaz. Ey Rabbim! Eğer sen beni bu tehlikeden kurtarırsan, Muhammed'e gideceğim. Elimi onun eline koyarak biat edeceğim. Onun affedici ve ikram sahibi olduğunu biliyorum.” dedi.⁸ İkrime der ki: “İşte bunun üzerine kalbime İslâmiyet sevgisi düştü.”⁹

İkrime tam gemiden kurtulduğu sırada Ümmü Hakîm yanına geldi. İkrime'ye: “Ey amcamın oğlu!¹⁰ Ben sana öyle birisinin yanından geliyorum ki o, akraba haklarını en çok gözetendir, insanların en iyisi ve en hayırlısıdır. Kendini boş yere helak etme. Söylediklerim üzerinde düşün. Nihayet gerçeği anlayacaksın. Ben senin için Rasûlullah'tan eman aldım. Hayatın güvence altındadır.” diyerek onu ikna etmeye çalıştı. İkrime: “Benim için eman mı istedin? Bunu sen mi yaptın?” diye sordu. Ümmü Hakîm: “Evet kendisiyle konuştum, sana eman verdi.” dedi. Bunun üzerine İkrime, karısıyla birlikte Mekke'ye geri dönmeye karar verdi.¹¹ Ümmü Hakîm Rûmî kölenin yaptıklarını kocasına anlattı. Bunun üzerine İkrime onu öldürdü.¹² O zaman daha müslüman olmamıştı. Ümmü Hakîm, kocasının temas isteği üzerine kocasından uzak durmuş ve: “Sen kâfirsin, ben ise müslüman bir kadınıam.” diyerek reddetmiştir. İkrime: “Senin benden uzak durmana sebep olan şey, büyük bir şey olsa gerek.” demiştir.¹³

⁵Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 851; Diyârbekrî, II, 91

⁶İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, IV, 71

⁷Diyârbekrî, II, 91

⁸Taberî, III, 60; İbn Kesîr, IV, 298

⁹Taberî, III, 60

¹⁰İkrime b. Ebû Cehil ve eşi Ümmü Hakîm bint. Hâris amca çocuklarıdır. (İbn Sa'd, VIII, 261; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, IV, 71)

¹¹Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 851; Taberî, III, 63; Diyârbekrî, II, 92; Halebî, III, 92

¹²Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 851

¹³Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 851; Taberî, III, 63

İkrime ve karısı Mekke'ye yaklaştıkları vakit Hz. Peygamber ahabına: “İkrime sizin yanınıza mü'min ve muhacir olarak gelmektedir. Sakın babası hakkında kötü şeyler söylemeyin. Çünkü ölüye kötü şeyler söylemek diriye üzer, ölüye hiçbir zarar veremez.” buyurmuştur.¹⁴

Tirmizî'nin İkrime b. Ebû Cehil'den naklettiği rivayete göre; Hz. Peygamber, huzuruna gelen İkrime'yi görünce: “Merhaba, süvari muhacir.” demiştir.¹⁵ Tirmizî, bu hadisin senedinin sahih olmadığını söyler. Bu hadisin bu şekliyle Musa b. Mes'ud'un, Süfyan'dan, onun Ebû İshâk'tan, onun Mus'ab b. Sa'd'dan, onun da İkrime b. Ebû Cehil'den rivayetiyle bilindiğini belirten Tirmizî; Musa b. Mes'ud'un hadiste zayıf sayılan birisi olduğunu söyler. Hadisin başka bir senedinin bulunduğunu ve o senedin daha güvenilir olduğunu şöyle anlatır: “Abdurrahman b. Mehdi bu hadisi Süfyan'dan; Süfyan, Ebû İshâk'tan; o da İkrime'den mürsel olarak rivayet etmekte ve hadisin senedinde Mus'ab b. Sa'd'dan rivayet edildiği söylenmemektedir. Bu rivayet daha sağlamdır.”¹⁶ Hâkim, Müstedrek adlı eserinde: “Bu rivayetin isnadı sahihtir.” der ve Zehebî'nin, bu rivayet için: “Sahih fakat senedi munkatı'dır.” dediğini nakleder.¹⁷

Hz. Peygamber, İkrime'yi görünce öylesine sevindi ki, sırtında ridası olmadan hemen ayağa kalktı. İkrime'ye doğru ilerledi ve onu kucakladı. İkrime'ye üç defa: “Hoş geldin süvari muhacir.” dedi. İkrime Hz. Peygamber'in önüne oturdu. Karısı Ümmü Hakîm de yüzü peçeli olarak yanında bulunuyordu.¹⁸ İkrime: “Ey Muhammed! Zevcem senin bana eman verdiğini söyledi.” dedi. Hz. Peygamber: “Doğru söylemiş. Sana eman verildi, hayatın güvence altındadır.” buyurdu. İkrime: “Ey Muhammed! Sen beni nelere davet ediyorsun?” diye sorunca Hz. Peygamber: “Seni, Allah'tan başka ibadete layık bir ilah olmadığına inanmaya, benim Allah'ın Peygamberi olduğuma şehadet etmene, namaz kılmaya, zekât vermeye, oruç tutmaya, haccetmeye davet ediyorum.” dedi ve İslâm esaslarını İkrime'ye anlattı.

¹⁴Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 851; İbn Abdilberr, III, 149; Diyârbekrî, II, 92

¹⁵ Tirmizî (279/892), *es-Sünen*, Thk: Abdülvehhâb Abdüllatîf, Kahire, 1967, İsti'zân, 34; Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 851; Taberânî, XVII, 373; Hâkim, 271; Beyhakî, VI, 458; İbn Abdilberr, III, 148; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, IV, 71; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, I, 324; İbn Hacer, II, 496; Diyârbekrî, II, 92;

¹⁶ Tirmizî, İsti'zân, 34

¹⁷ Hâkim, III, 271

¹⁸Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 851-852; Diyârbekrî, II, 92

Bunun üzerine İkrime: “Allah’a yemin ederim ki sen, gerçek olana, güzel ve hayırlı olan şeye davet ediyorsun. Sen davet ettiğin şeyleri davete başlamadan evvel de içimizde en doğru olanımızdın. Ben şahadet ederim ki Allah’tan başka ilah yoktur. Yine şahadet ederim ki sen Allah’ın kulu ve Rasûlüsün.” dedi.¹⁹

İkrime: “Bundan sonra ne diyeyim?” diye sorunca Hz. Peygamber; “Allah’ı ve burada bulunanları şahit tutarım ki ben müslümanım, muhacirim ve mücahidim, dersin.” buyurdu.²⁰ İkrime bunları söyledi ve hayâsından başını öne eğdi. Hz. Peygamber: “Ey İkrime! Bugün benden istediğin şey ne ise söyle. Onu sana mutlaka vereceğim.” dedi. İkrime ise: “Ey Allah’ın Rasulü, sana karşı yaptığım bütün kötülükler, sana karşı attığım bütün adımlar, sana karşı savaşmış olduğum her yer ve senin aleyhinde söylemiş olduğum bütün sözler için istiğfar diliyorum. Benim için Allah’tan af dilemeni istiyorum.” şeklinde cevap verdi. Hz. Muhammed (s.a.v) de onun bu isteğini yerine getirdi ve; “Allah’ım! İkrime’nin bana yapmış olduğu düşmanlıkları, senin nurunu söndürmek amacıyla yaptığı bütün işlerin günahını bağışla. Onun yüzüme karşı ve gıyabımda işlediği bütün kötülükleri bağışla.” diye dua etti.²¹ Bütün bunlardan hoşnut olan İkrime: “Razı oldum Ey Allah’ın Peygamberi. İnsanları Allah’ın yolundan çevirmek için harcadığının misli kadar Allah yolunda harcamadıkça, Allah’ın yolundan çevirmek amacıyla yaptığım savaşların misli kadar da Allah yolunda savaşmadıkça geri durmayacağım.” demiş²² ve hayatının sonuna kadar iyi bir kul olarak yaşamıştır. Daha önceki hatalarını telafi amacıyla, malını ve enerjisini Allah yolunda harcamaya gayret göstermiştir.

Veysel Aktürk, İkrime’nin müslüman olması hususunda şu değerlendirmeyi yapar: “Bu sahneyi iyi anlamadan kanı heder edilenler üzerine yapılacak yorumların eksik kalacağını düşünüyoruz. Her ne kadar insan şirk bataklığında olsa da bir insan yeter ki hatasını anlasın. Hz. Peygamber ona rahmet kucağını açmaya dünden razıdır. Hem de geçmişi bir anda silecek şekilde.”²³

¹⁹ Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 852; İbn Abdilberr, III, 150; Diyârbekrî, II, 92; Halebî, III, 92

²⁰ Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 852; Halebî, III, 92

²¹ Vâkıdî, II, 852; Diyârbekrî, II, 92; Halebî, III, 92;

²² İbn Abdilberr, III, 150; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe*, IV, 71; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, I, 324; İbn Hacer, II, s. 496

²³ Veysel Aktürk, *Hiz. Peygamber Döneminde Öldürülmeleri Emredilenler ve Öldürülme Nedenleri* (Basılmamış Yüksek Lisans tezi), Konya, 2009, s. 202

Bir insanın yıllarca tek doğru olarak bildiği inançlarından kurtulması ve zihninde yepyeni bir inanç sistemini oluşturarak ona bağlanması elbette ki zordur. İnsan psikolojisi en basit değişimlerde bile zorlanabilmekte iken, böylesine köklü bir değişimi kolayca yaşaması beklenemez. Çekilen zorluk ise şahıstan şahısa değişkenlik gösterir. Yeni inanç sistemiyle arasını açan sebepler çoğalırsa durum daha da güçleşir. Bu sebeple İkrime ve İslâmiyet’i din olarak benimseyen diğer bütün insanlar bu değişim sürecinde büyük zorluklar yaşamışlardır. Araştırmamızın bundan önceki kısımlarında gördüğümüz üzere İslâmiyet’e büyük bir nefret besleyen İkrime’nin müslüman olmasını engelleyen ve kendince geçerli olan bazı sebepler vardı. En başta babasının son nefesine kadar sürdürdüğünü gördüğü bu düşmanlık, elbette İkrime’yi de etkilemiştir. Bu gaye için canını veren babası, birçok evlatta gözlemlendiği gibi, İkrime için tek örnek olmuştur. Bunun üstüne bir de babasının intikamını alma isteği eklenince, İkrime için aşırı bir İslâm düşmanlığı kaçınılmaz olmuştur. Bütün bu sebeplere rağmen, İkrime gerçeği bulabilme imkânına erişmiş ve bir zorlama olmadan İslâmiyet’i kabul etmiştir. Bu durumun İkrime açısından hiç de kolay olmadığı unutulmamalıdır.

İbn Şihâb der ki: “Hâris b. Hişâm’ın kızı Ümmü Hakîm, İkrime’nin karısı idi. Mekke’nin fethi günü müslüman oldu. Kocası ise müslüman olmadan Yemen’e kaçmıştı. Peşinden karısı Yemen’e kadar giderek onu İslâm’a davet etti. O da İslâm’ı kabul etti. Rasûlullah’ın huzuruna girdiği zaman, Rasûlullah onu sevinçle karşıladı. İkrime biat edip müslüman oldu ve bundan sonra karısıyla eski nikâhlarıyla yaşadılar.”²⁴ Bu rivayetten de anlaşılacağı üzere Hz. Peygamber, İkrime’nin hanımıyla olan ilk nikâhını iade etmiştir.²⁵

Aişe’den gelen bir rivayete göre Hz. Peygamber: “Uyurken rüyamda Ebû Cehil’in yanıma gelip bana biat ettiğini gördüm.” buyurmuştur. Mahzûmoğulları’ndan Hâlid b. Velîd müslüman olunca: “Ya Rasulallah, Hâlid’in müslüman olmasıyla rüyan doğrulanmış oldu.” denildi. Hz. Peygamber ise: “Muhakkak ondan başkası müslüman olacaktır.” dedi. Nihayet İkrime müslüman olunca Rasûlullah’ın bu rüyası doğrulanmış oldu.²⁶ Buna benzer başka bir rivayet de

²⁴Mâlik b. Enes (179/795), *Muvatta’*, Thk: Muhammed Fuad Abdülbâkî, Beyrut, 1985, Nikâh, 46

²⁵Vâkîdî, *Meğâzî*, II, 853; İbn Hişâm, II, 418; Taberî, III, 63; Diyârbekrî, II, 91

²⁶Hâkim, III, 242-243

Ümmü Seleme'den gelmektedir. Buna göre Rasûlullah: “Cennette Ebû Cehil’e ait olduğu söylenen bir hurma ağacı gördüm.” buyurmuştur. İkrime müslüman olunca Hz. Peygamber Ümmü Seleme’ye: “Ebû Cehil’e ait olan cennetteki o hurma ağacı işte budur.” demiştir.²⁷

2. HUNEYN GAZVESİ VE SONRASINDA İKRİME

İkrime b. Ebû Cehil’in müslüman olduktan sonraki ilk faaliyeti ve ilk imtihanı Huneyn Savaşı’dır. Hz. Peygamber’le beraber Huneyn’e gelip müslümanların bozguna uğradıklarını gören bazı kimseler, kalplerinde kalmış olan düşmanlığı dile getirmekten kendilerini alamadılar. Süheyl b Amr: “Muhammed ve ashabı artık bir daha düzelemez, savaşamaz.” dedi. İkrime ise: “Bu yerinde bir söz değildir. İşler ancak Allah’ın elindedir. Muhammed’in elinde olan bir şey yoktur. Bugün savaş onun aleyhinde ise, yarın muhakkak onun lehine olacaktır.” diyerek Süheyl’e kızdı. Süheyl: “Sen daha önce bu sözlerinin aksini söyler dururdun.” dedi. İkrime: “Ya Ebâ Yezid, biz mantık dışı şeylerle uğraşmışız. Akıllarımız kösteklenmiş, yarar da zarar da vermeyen bir takım taşlara tapmış durmuşuz.” şeklinde cevap verdi.²⁸

İkrime, bazı kaynaklarda Müellefe-i Kulûb’tan kabul edilir.²⁹ Fakat kaynakların çoğu, onu Müellefe-i Kulûb arasında saymaz. İbn Hazm’a göre İkrime, Müellefe-i Kulûb’a denk olmasına rağmen, inancının sağlam olduğuna güveniliyordu. Bu sebeple Hz. Peygamber ona Müellefe-i Kulûb muamelesi yapmamıştır.³⁰

Bu savaştan sonra İkrime b. Ebû Cehil, Hz. Peygamber’le Medine’ye giderek İslâmî faaliyetlere katılmıştır.³¹ Hz. Peygamber’in, hac yılında (11/632) İkrime b. Ebû Cehil’i Hevazin kabilesinin zekâtını toplamakla görevlendirmiş olması³² onun Medine’ye gittiğine delil olarak gösterilebilir kanaatindeyiz. Hz. Peygamber’in her zaman işleri ehil olan kişilere vermek hususunda dikkatli davrandığı göz önünde bulundurulduğunda, İkrime’nin bu görevlendirmeye uygun bir kişiliğe sahip

²⁷ Hâkim, III, 243; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Ğâbe*, IV, 73; İbn Hacer, II, 496

²⁸ Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 910-911

²⁹ Diyârbekrî, II, 113-115

³⁰ Nagehan Çakıcı, *Hiz. Peygamber Döneminde Müellefe-i Kulûb* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, 2010, s. 71

³¹ Abdullah Aydın, *DİA*, XXII, 42

³² İbn Abdilberr, III, 149; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Ğâbe*, IV, 71; Diyârbekrî, II, 92

olduğunu söyleyebiliriz. İkrime b. Ebû Cehil, kendisine yüklenen bu sorumluluk sayesinde onurlandırıldığını hissetmiş ve memnun olmuştur.

3. HZ. PEYGAMBER'DEN SONRA İKRİME

İkrime, Hz. Peygamber'in vefatı esnasında Medine'de değil, Yemen'de Tebâle şehrinde bulunuyordu.³³ Bu sebeple Hz. Peygamber'i son anlarında görememiştir. Hz. Peygamber'den sonra İkrime'nin, söz verdiği üzere kendini Allah yolunda savaşa adanmış olduğunu görmekteyiz. Kendisi öncelikle dinden dönenlerle, daha sonra da Şam fetihlerinde savaşmış ve şehit olmuştur.

Yaklaşık iki yıl süren halifeliği döneminde Ebû Bekir, iki önemli başarıyı gerçekleştirmiştir. Birincisi, Medine'nin hâkimiyetinin Arabistan'daki bütün Araplar ve ayrıca Suriye bölgesinde bulunan kabilelerin önemli bir kısmına yayılmasıdır. İkincisi ise Arap yarımadasının tarihte ilk defa siyasal bir birlik haline gelmesidir.³⁴ Hz. Ebû Bekir, Hz. Peygamber'in vefatından sonra ortaya çıkan irtidat olaylarını en etkili biçimde bertaraf etmiştir. Onun dönemini ve faaliyetlerinin önemini anlatan bazı rivayetleri zikretmeyi uygun görüyoruz. Bunlardan biri Abdullah b. Mes'ud'dan gelen şu rivayettir: “Hz. Peygamberden sonra öyle bir konuma geldik ki, şayet Allah bize Ebû Bekir'i ihsan etmemiş olsaydı belki de helak olup gitmiştik. Biz bir deve için savaşamayacağı üzerine görüş birliğine vardık. Allah, Ebû Bekir'e savaşmak azmini vermişti. O irtidat edenlerle savaşmaktan başkasını kabul etmiyordu. Onlardan öldürülenlerin cehennemde, bizden öldürülenlerin cennette olduklarını kabul edecekler. Bizden ölenlerin diyetini ödeyecekler. Buna karşılık bizler onlardan aldığımızı ganimet olarak almış bulunacağız. Ayrıca onlar bizden almış olduklarını bize geri vereceklerdi.”³⁵

Diğer bir rivayet ise Hz. Aişe'den nakledilir: “Rasûlullah vefat ettiğinde babamın karşılaştığı zorluklar, sağlam dağlara yüklenseydi onları param parça

³³ İbn Sa'd, VII, 404; Ebu'r-Rabî Süleyman b. Musa, III, 92

³⁴ Elias Shoufany, “Hz. Ebû Bekir Döneminde Elde Edilen Başarılar”, Terc: A. Turan Yüksel, Murat Ak, İSTEM, Yıl:3, Sayı:6, Konya, 2005, s. 281

³⁵ Belâzürî, *Fütûh*, s. 131; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 342

ederdi. Allah'a yemin ederim ki, babam insanların ihtilafa düştükleri her konuyu en süratli biçimde çözdü."³⁶

Hız. Ebû Bekir (r.a.) döneminin en büyük sorunu hiç şüphesiz ridde olaylarıdır. Ridde; İslâm'dan dönmek, İslâm dinin reddetmek anlamına gelmektedir. Arap yarımadasının çeşitli bölgelerine yayılmış bulunan İslâm dini, Hız. Peygamber'in hastalanıp vefat etmesi üzerine reddedilmeye başlamıştır. İslâmiyet'in yüklemiş olduğu mali bir yükümlülük olan zekâtтан kurtulmak isteyenler olmuş ve bunların eskiden taptıkları putlara geri dönme temayülü artmıştı. Bazı kabileler ise İslâm'ı ve bir olan Allah'a ibadeti terk etmemekle birlikte sadece zekâtтан muaf tutulmak istemişlerdi.³⁷

Dinden dönme ve yalancı peygamberler, ilk olarak Hız. Peygamber vefat etmeden görülmeye başlanmıştır. Hız. Peygamber; "Bir gün rüyamda iki kolumda altından iki bilezik gördüm ve bundan hoşlanmadım. Bana bileziklere doğru üfürmem emredildi, ben de üfledim. Bunun üzerine uçup gittiler. Ben bunları benden sonra çıkan iki yalancıya yorumladım." demiştir. Bu iki yalancı Ansî ve Müseylime'dir.³⁸

Hız. Peygamber hayatta iken yeni başlamış olan yalancı peygamberlik dalgası, onun ölümünden sonra da devam etmiştir. Ridde olayları, 10/631 ve 11/632 yıllarında dinî ve hukukî bakımdan henüz yeni bir teşekkül olan İslâm devletini büyük sarsıntılara maruz bırakmıştır. Bu olaylar İslâmiyet'in bu devri için o kadar önemli olmuştur ki, bazı tarihçiler sadece bu yıllarda meydana gelen isyan ve irtidat olaylarını anlatabilmek için hususi kitaplar yazmışlardır. Vâkıdî'nin Kitâb'ür-Ridde'si bunun en önemli örneğini teşkil eder.³⁹

M. Salih Arı, irtidat hareketlerinin sınırlarını şu şekilde çizmiştir; "İrtidat hareketi, kuzeyde Şam yakınlarından güneyde bulunan Hadramevt, Mehre ve Yemen'e kadar; doğuda Bahreyn ve Umân'a, batıda Kızıldeniz'in kıyılarına kadar ve Arap Yarımadası'nın göbeğinde yaşayan Gatafan, Abs ve Zübyan kabileleri ile

³⁶ Belâzürî, *Fütûh*, s. 132; Diyârbekrî, II, 201

³⁷ Bahriye Üçok, s. 17

³⁸ Buharî (256/870), *Sahîhu'l Buharî*, y.y, H. 1315, Meğâzî, 70-71; Müslim (261/874), *Sahîhu Müslim*, Thk: Muhammed Fuad Abdülbâkî, Mısır, 1955, Riya, 21

³⁹ Bahriye Üçok, s. 17

Necid'de bulunan kabileler ve Hicaz'daki Hevazin ve Beni Süleym kabilelerinin Medine'ye karşı toplu bir eylemi idi.”⁴⁰

İrtidat edenlerin bir kısmı yalancı peygamberler etrafında toplanırken diğer bir kısmı da sadece zekât vermekten çekinmişlerdir. Ebû Bekir, zekât vermeyenleri de mürted olarak değerlendirdi.⁴¹ Ashâb, bunları kendi hallerine bırakması, iman tamamen kalplerine yerleşinceye kadar onları İslâm'a ısındırıcı bir davranış içine girmesi konusunda Ebû Bekir'i ikna etmeye çalıştılar. Böyle yaparsa daha sonra zekât vereceklerini ifade ettiler. Ama o bu teklifleri kabul etmedi. İslâm'ın bir bütün olduğunu, bir kısmını reddedenin tamamını reddetmiş olacağını söyledi.⁴²

Bu dönemde Benî Temîmli Secâh, Benî Esed'den Tuleyha b. Huveylid, Fezâre reisi Uyeyne b. Hısn, Ğatafân ve Beni Amr'ın lideri Kurre b. Seleme, Benî Süleym lideri, Fücâe b. Abdüyâlîl, Kinde'nin reisi Eş'as b. Kays gibi isimler ridde hareketlerine iştirak etmiştir. Benî Hanîfe, Müseylime'ye uymuş; Hakem b. Zeyd'e tabi olan Benî Bekr b. Vâil ve Mâlik b. Nüveyre başkanlığındaki Benî Yerbû' da buldukları bölgelerde isyan etmişlerdir.⁴³ Müslümanlar açısından işler karışmış, durum zorlaşmıştı. Üsame ordusu da yola çıktığı için Ebû Bekir'in yanındaki asker sayısı oldukça azdı. Bedevilerin çoğu Medine'ye saldırmaya niyetlenmişti. Bazı Arap heyetleri Medine'ye gelmeye başladılar. Bunlar namaz kılmayı kabul ediyor fakat zekât vermek istemiyorlardı. Bazıları da zekâtı Ebû Bekir'e vermek istemiyordu. Delil olarak: “Onların mallarından sadaka al, bununla onları (günahlardan) temizlersin, onları artırıp yüceltirsin. Ve onlar için dua et. Çünkü senin duan onlar için sükûnettir.”⁴⁴ ayetini ileri sürüyorlardı. “Zekâtımızı ancak duası bizim için sükûnet olana veririz.” diyorlardı.⁴⁵

Bu kabilelerde genel olarak irtidat faaliyetleri görülmüş olmakla birlikte, onların mensuplarından bazıları İslâm üzere sebat etmişlerdir. Bu sebeple diyebiliriz ki, Arap kabilelerinin büyük bir bölümü din hususunda bölünmüşlerdir. Mesela Umân'da Ezd kabilesinin lideri Lakît b Malik isyan ederken diğer idareciler olan

⁴⁰M. Salih Arı, s. 90

⁴¹Vâkıdî, *Ridde*, s. 48

⁴²Vâkıdî, *Ridde*, s. 51-52; İbn Kesîr, VI, 311

⁴³Vâkıdî, *Ridde*, s. 49-50; Ya'kubi, II, 129-130; Taberî, III, 242-244

⁴⁴Tevbe 9/103

⁴⁵İbn Kesîr, VI, 311

Ceyfer ve Abd kardeşler müslüman olarak kalmaya devam etmişlerdir.⁴⁶ Arabistan'da irtidat eden kabileler yanında bütün olarak İslâmiyet'te sebat edenler; Mekke, Medine ve Taif halkı olmuştur.⁴⁷ Mürtedlerle yapılan savaşların büyük bir kısmı 11/632 sene sonlarında ve 12/633 sene başlarında yapılmıştır.⁴⁸ İkrime b. Ebû Cehil, bu savaşlar esnasında büyük gayretler sarf etmiştir.

3.1. Yemâme Savaşı

Hz. Peygamber vefat edip Hz. Ebû Bekir de Üsâme ordusunu gönderdikten sonra Araplar irtidat etti. Mekke, Medine ve Taif ahalisi dışındaki bütün kabileler ya genel olarak ya da kısmen, bu irtidat meselesine karışmıştır. İrtidat edenlerden özellikle Müseylime ve Tuleyha gittikçe güçleniyordu.⁴⁹

Üsâme ordusu Medine'ye döndükten sonra Hz. Ebû Bekir onu Medine'de vekil bırakıp sefere çıktı. Ebrak denilen yere kadar geldi ve orada bulunan mürtedlerle bizzat savaştı. Abs ve Bekiroğulları'nı darmadağın ederek Medine'ye geri döndü.⁵⁰ Ebû Bekir'in bundan sonraki faaliyeti, çeşitli yerlere göndereceği askerî birlikleri belirlemek ve onlara sancaklar vermek olmuştur. Ebû Bekir, bu amaçla on bir sancak oluşturdu. Oluşturulan bu sancakları şu şekilde belirlemiştir.⁵¹

1. Hâlid b. Velîd'e bir sancak verildi. Hâlid ilk önce Tuleyha b. Huveylid üzerine gidecek, oradaki işleri halledince de Butah'da bulunan Mâlik b. Nüveyre ile savaşacaktı.
2. İkrime b. Ebû Cehil Yemâme'ye, Müseylime üzerine yürüyecekti.
3. Muhâcir b. Ebî Ümeyye sahte peygamber Esvedü'l-Ansî'nin yanına gidip savaşacaktı. Ayrıca Kays b. Mekşuh'a karşı savaşanlara yardımcı olması, daha sonra da Hadramevt ve Kinde'ye gitmesi emredildi.
4. Hâlid b. Saîd b. As, Şam tarafında bulunan bir mevkiye, Hamkateyn üzerine gidecekti.

⁴⁶ Adem Apak, *Anahatlarıyla İslâm Tarihi (2) (Hulefâ-i Raşidîn Dönemi)*, İstanbul, 2007, II, 65

⁴⁷ İbn Hişâm, IV, 306; Taberî, III, 242; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 231

⁴⁸ İbn Kesîr, VI, 332

⁴⁹ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 342

⁵⁰ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 345

⁵¹ Taberî, III, 249; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 346; İbn Kesîr, VI, 319

5. Amr b. el-Âs, Tebük ve Dûmetü'l-Cendel'deki Kudâa, Vedfa ve Hâris kabileleri üzerine yürüyecekti.
6. Huzeyfe b. Mihsan el-Ğılfânî, Debâ halkını dize getirmek üzere Umân'a gidecekti.
7. Arfece b. Herseme, Umân, Mehre, Hadramevt ve Yemen üzerine gönderildi.
8. Şurahbil b. Hasene de İkrime'nin peşinden ona yardım olmak amacıyla Yemâme'ye gidecekti. Oradan sonra Kudâa kabilesi üzerine yürüyecekti.
9. Tureyfe b. Haciz, Mekke ve Medine'nin doğusundaki Benî Süleym ve Hevazinliler üzerine gönderildi.
10. Süveyd b. Mukarrin Yemen'deki Tihame'ye gidecekti.
11. Alâ b. Hadramî, Bahreyn'deki Münzir b. Numân üzerine gönderildi.

Hız. Ebû Bekir, bu görevlendirmeleri Zü'l-Kassa denilen bir yerde yapmış, görevlendirdiği komutanların her birine ayrı ayrı birer mektup yazmıştır. Sonra onları görev yerlerine uğurlayıp Medine'ye dönmüştür.⁵² Ebû Bekir bu mektup ile komutanlarına gerekli direktifleri vermiş, kimseden imandan başka bir şey kabul etmemelerini, İslâm'a davet etmeden savaşmaya başlamamalarını, İslâm'a boyun eğenleri öldürmemelerini, İslâm'a karşı gelenlerle ise Allah'ın dinine geri dönünceye kadar savaşmalarını, ezan okuyan topluluklarla karşılaştıklarında onlara ilişmemelerini emretmiştir.⁵³

İkrime b. Ebû Cehil de diğer komutanlar gibi mektubunu almış ve Yemâme'ye doğru yola koyulmuştur. Yemâme'de Müseylime adındaki yalancı peygambere uyan Benî Hanîfe halkı vardı. İkrime oraya varmadan önce Sümâme b. Üsâl⁵⁴, Müseylime ile zorlu bir şekilde savaşmaktaydı. Onun bu zor durumu, İkrime b. Ebû Cehil onun yanına ulaşınca kadar devam etmiştir.⁵⁵

Yemâme Savaşı'ndan bahsetmeden önce Secâh denilen kadından bahsetmemiz gerekir ki, kendisi Müseylime ile iş birliği içinde olan biriydi. Tam adı Secâh bint Hâris b. Süveyd olan bu Cezîreli kadın, peygamberlik iddiasında bulunmuştur.

⁵² İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 346; İbn Kesîr, VI, 315

⁵³ Taberî, III, 250; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, III, 65; İbn Kesîr, VI, 315-316

⁵⁴ Sümâme b. Üsâl, Benî Hanîfe içinde Müseylime'ye uymayanlardan birisidir. Müseylime'nin yalancı olduğu konusunda kavmini uyarmış ve ona karşı çıkmıştır. (İbn Abdilberr, I, 215)

⁵⁵ Taberî, III, 269

Peygamberlik iddiasından sonra Benî Temîm'in büyük çoğunluğu bu kadına tabi olmuştur.⁵⁶ Secâh, Benî Temîm sayesinde oluşturmuş olduğu büyük ordusuyla Yemâme'ye yöneldi. Secâh'ın ordusuyla birlikte gelmekte olduğunu duyan Müseylime, Secâh'ı korkuttu. O sırada Müseylime Sümâme b. Üsâl ile savaşıyordu. Ayrıca İkrime b. Ebû Cehil de müslüman askerlerle birlikte savaşmak için gelmişti. Secâh bütün bunlara rağmen Müseylime'nin yanına gelmiş ve onunla görüşmüştür.⁵⁷ Secâh'ın Müseylime'ye yardıma geldiğini haber alan Ebû Bekir, İkrime'ye haber göndermiştir: “Şurahbil b. Hasene'yi sana takviye olarak gönderiyorum.” demiştir.⁵⁸ Daha sonra Hâlid b. Velîd'in de oraya yönlendirilmesi ile korkan Secâh, dönüp memleketine kaçmıştır.⁵⁹

İkrime b. Ebû Cehil, kendisinin ardından Şurahbil b. Hasene'nin gönderildiği haberini aldı ve halifenin emri Şurahbil'i beklemesi yönündeydi. Buna rağmen İkrime b. Ebû Cehil zaferin kendisine ait olması arzusuyla beklemedi ve Benî Hanîfe'ye karşı hücumla geçti. Bu şekilde aceleci davranması kendisine çok pahalıya patlamıştı. Müseylime'nin ordusunun kırk bin kişi olması ve teçhizat bakımından müslümanlara nazaran daha avantajlı olmaları sebebiyle İkrime b. Ebû Cehil yenildi.⁶⁰

İkrime b. Ebû Cehil, Şurahbil b. Hasene'yi beklemesi yönünde almış olduğu emre itaat etmemiş olması sebebiyle elbette ki hatalıdır. Bunun aksini iddia etmek, İkrime b. Ebû Cehil'in hata yapmamış olduğunu söylemek doğru olmaz. Lakin İkrime b. Ebû Cehil'in bu hatalı kararı verirken içinde bulunduğu psikolojisini göz önüne aldığımızda, onun acımasızca eleştirilmesini ve ağır ithamlara maruz kalmasını da doğru bulmadığımızı söylemeliyiz. İtalyan müsteşrik Caetani'ye göre: İkrime b. Ebû Cehil, bütün ganimeti, şan ve şerefi kendisine hasretmek istemiş ve bu sebeple Şurahbil'i beklemeden yalancı peygamber Müseylime'ye hücum etmiştir.⁶¹ Bu arzuyu harekete geçiren sebepleri sadece ganimet, şan ve şeref olarak belirlemiş olmak bize göre eksiktir. İkrime b. Ebû Cehil, yıllarca İslâmiyet'e düşmanlıkta aktif

⁵⁶ Taberî, III, 381; İbn Kesîr, VI, 320

⁵⁷ İbn Kesîr, VI, 320

⁵⁸ Taberî, III, 282

⁵⁹ İbn Kesîr, VI, 320

⁶⁰ Taberî, III, 315; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 360; İbn Kesîr, VI, 323

⁶¹ Caetani, IX, 197

bir rol almış birisiydi. Müslüman olduktan sonra, daha önce de zikrettiğimiz gibi bu faaliyetlerinden dolayı pişmanlık ve vicdan azabı duyarak Hz. Peygamber'den bağışlanması için dua istemiştir. Önceki yaptıklarını telafi edebilmek istediğini de belirterek, daha önceki yaptıklarının misli kadarını da Allah yolunda yapacağını söylemiştir. İslâmiyet'e ve Hz. Peygamber'e düşmanlık hususunda eline geçen hiçbir fırsatı kaçırmayan İkrime, şimdi de Allah yolunda zaferden zafere koşmak istiyordu ve bunun için eline geçen hiçbir fırsatı kaçırmak istememiş olmalı ki beklemeden hücumla geçmiştir.

Muhammed İbrahim Nasr ve Muhammed Mustafa Selam'ın bu konudaki yorumları şu şekildedir: “İkrime tecrübeli bir kahraman, birçok savaşa katılmış bir yiğitti. Savaşlarda yararlılıklar gösteren bazı kahramanlar onun sancağı altında toplanmıştı. İkrime, savaşa hazır olmayan bir toplulukla dövüleceğini zannetti. Fakat Müseylime'nin ordusu öyle büyüdü ki, sayıları 40.000'i bulmuştu. Ancak saldırı planını beraber hazırlamak için Şurahbil b. Hasene, İkrime'ye katılmakta gecikti. İkrime de kalbini dolduran iman ateşiyle atıldı. Bu zaferin şeref ve övüncünün kendine ait olmasını isteyip savaşmakta acele etti.”⁶² Anladığımız kadarıyla İkrime, kendi ordusuna güveniyordu ve kazanacağına inanıyordu. Ayrıca düşmana çok yaklaşmış olan İkrime'nin, durup beklemenin çok yerinde olmayacağını düşündüğünü söyleyebiliriz.

İkrime yenilgiden sonra hatasını anlayıp geri çekilmiş ve durumu Ebû Bekir'e yazılı olarak bildirmiştir. Öte yandan Şurahbil b. Hasene, yolda iken bu yenilgi haberini almış ve ilerlemeyi durdurmuştu. Bulunduğu yerde kalarak halifenin bu durumdan sonraki emrini bekledi.⁶³ Hz. Ebû Bekir'in cevabı ise İkrime'yi kınayıcı nitelikteydi. Fakat bu cevabın içeriği kaynaklarımızda farklı şekillerde aktarılmıştır.

Taberî'nin nakline göre Ebû Bekir, İkrime'ye: “Ey İkrime'nin anasının oğlu! Keşke Şurahbil'i bekleseydin, böyle bir hezimet olmayacaktı.” diyerek kızmış ve şu emri vermiştir: “Şimdi sen Umân'a Huzeyfe'nin yanına git ve onun emrinde savaş.

⁶² Muhammed İbrahim Nasr, s. 67-68

⁶³ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*; II, 360

Eğer onun sana ihtiyacı yoksa Hadramevt'teki Muhâcir b. Ebû Ümeyye'nin yanına git ve ona yardım et!"⁶⁴

Taberî'nin başka bir nakline göre ise Ebû Bekir: "Seni hep beladan sonra görüyor ve işitiyorum." şeklinde ağır bir kınama cümlesi sarf etmiştir.⁶⁵ Başka bir rivayete göre ise: "Ne ben seni görmüş olayım ne de sen beni görmüş ol. Geri dönüp müslümanların maneviyatını zayıflatma. Huzeyfe ve Arfece'nin yanına varıp onlara yardım et." demiştir.⁶⁶

Ebû Bekir'in mektubu İkrime'ye bundan sonra ne yapması hususunda bir emri de içeriyordu: " Umân'daki Huzeyfe ve Arfece'nin yanına git. Her biriniz kendi askerinin komutanıdır. Ama Umân'da bulunduğunuz sürece Huzeyfe insanların lideridir. Oradaki işlerinizi hallettikten sonra Mehre'ye gidin. Mehre'deki işlerinizi tamamlayınca sen Yemen'e ve Hadramevt'e git. Muhâcir b. Ebû Ümeyye ile birlikte savaş. Umân'dan Hadramevt'e kadar karşılaştığın bütün mürtedlerin cezasını ver."⁶⁷ Aynı zamanda Ebû Bekir, Huzeyfe ve Arfece'ye yardım ettiği ve başarılı olduğu takdirde onu affedeceğini de ima etmiştir.⁶⁸ Hatta Caetani'nin ifade ettiğine göre: "Şerefli bir iş görmeyecek olursan artık hiç gözüme görünme."⁶⁹ demiştir. Buna göre, İkrime başarılı oluncaya kadar Ebû Bekir'in kızgınlığının geçmediğini söyleyebiliriz.

Hız. Ebû Bekir, Şurahbil'e de Hâlid b. Velîd gelinceye kadar beklemesini ve Müseylime'nin üstesinden geldikten sonra Kudâalılara karşı savaşan Amr b. el-Âs'a yardım etmek üzere o bölgeye gitmesini söyledi. Hâlid b. Velîd'e de Yemâme'ye geçmesini emretmiştir. Hâlid ile birlikte çok sayıda müslüman askeri de oraya nakletti. Yemâme'ye yönelen Hâlid, yolda rastladığı bütün mürtedleri cezalandırıp hizaya getiriyordu. Hatta Secah'ın süvarileriyle bile karşılaşmış fakat onları kaçırmıştır. Müseylime, Hâlid'in gelmekte olduğunu duyunca tedbirlerini genişletti. Çetin bir savaştan sonra müslümanlar galip gelmeye muvaffak olmuş ve Müseylime

⁶⁴ Taberî, III, 281

⁶⁵ Taberî, III, 315; İbn Kesîr, VI, 330

⁶⁶ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 360

⁶⁷ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 360; İbn Kesîr, VI, 330

⁶⁸ Bahriye Üçok, s. 17

⁶⁹ Caetani, IX, 327

öldürülmüştür.⁷⁰ Bu çetin savaş 12/633 senesinin Rebiülevvel ayında olmuştur. Başka bir rivayete göre ise 11/632 senenin sonlarında olmuştur. İbn Kesîr bu iki kavli birleştirerek der ki, H. 11. sene sonlarında başlayıp 12. senede tamamlandı.⁷¹

3.2. Umân ve Mehre'nin İrtıdadı

H. Ebû Bekir döneminde arka arkaya irtıdat eden bölgeler arasına Umân bölgesi de eklenmiştir. Bölge, H. Peygamber zamanında müslüman olan Cülendâ'nın iki oğlu Ceyfer ve Abd⁷² tarafından yönetilmekteydi. Bu iki lideri kıskanan Zü't-Tâc lakaplı Lakîb b. Mâlik el- Ezdî, peygamberlik iddiasında bulunup etrafında birçok kimseyi toplamaya kadir oldu. Güçlenince de Debâ şehrini işgal etti. Ceyfer ve Abd kardeşler şehri terk etmek zorunda kalmışlardı.⁷³ Bu sırada zekât amili olarak Umân'da bulunan Huzeyfe b. Yemân, gelişmeleri Ebû Bekir'e bildirdi. Bu duruma son derece sinirlenen halife: "Onlar kimmiş? Onların vay haline!" demiştir.⁷⁴ Taberî'nin naklettiğine göre ise yardım talebinde bulunan kişi Huzeyfe değil, Ceyfer'dir.⁷⁵

Bu olanlar üzerine H. Ebû Bekir, Himyerîlerden Huzeyfe b Mihsan ile Ezd kabilesinden Arfece b. Herseme el-Bârikî'yi o bölgeye göndermiştir. Huzeyfe'yi Umân'a, Arfece'yi de Mehre üzerine gitmekle görevlendirmişti.⁷⁶ Bu ikisinin bir araya gelip görüş birliği yaparak öncelikle işe Umân'dan başlamalarını ve Huzeyfe'nin liderlik yapmasını emretmişti. Ama Mehre'ye vardıkları zaman komuta yetkisi Arfece'ye devredilecekti.⁷⁷ Umân'a yaklaştıklarında Ceyfer'le yazışmaları emredilmişti. Böylece her ikisi de Umân üzerine yürüdüler.⁷⁸

Diğer yandan Ebû Bekir, Yemâme'de başarısız olan İkrime'ye haber göndererek, beraberindeki askerlerle birlikte Huzeyfe ve Arfece'ye katılıp, Umân ve

⁷⁰İbnü'l-Esîr, *el- Kâmil*, II, 360-364; İbn Kesîr, VI, 323

⁷¹ İbn Kesîr, VI, 342

⁷² Taberî, III, 314; İbnü'l-Esîr, *el- Kâmil*, II, 372; İbn Kesîr, VI, 330 (Abd ismi bazı kaynaklarda Abbâd veya İyaz olarak yazılmaktadır.)

⁷³ İbn Kesîr, VI, 330

⁷⁴ Süleyman b. Musa, III, 92

⁷⁵ Taberî, III, 315; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 372; İbn Kesîr, VI, 330

⁷⁶ Taberî, III, 315; İbn Kesîr, VI, 330

⁷⁷ İbn Kesîr, VI, 330

⁷⁸ Taberî, III, 315; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 372; İbn Kesîr, VI, 330

Mehrelilere karşı onlara yardımcı olmasını istedi.⁷⁹ Ayrıca: “Her biriniz kendi askerlerinin komutanıdır. Ama Umân’da bulunduğunuz sürece Huzeyfe sizin liderinizdir. Oradaki işlerinizi tamamladıktan sonra Mehre’ye gidin. Orayı da kontrol altına aldıktan sonra sen Yemen ve Hadramevt’e giderek Muhâcir b. Ebû Ümeyye ile birlikte savaş. Umân’dan Hadramevt’e kadar karşılaştığın bütün mürtedlerin cezasını ver.” dedi.⁸⁰ İkrime de 2000 kişi ile birlikte Umân’a gitmek üzere yola koyuldu.⁸¹

İkrime b. Ebû Cehil, Umân’a varmadan Huzeyfe ve Arfece’ye yetişmiştir. Ebû Bekir’in, daha önce Huzeyfe ile Arfece’ye İkrime’nin görüşüne uymalarını emreden bir mektup gönderdiği rivayet edilir.⁸² Bu üç komutan Umân yakınlarında Ricam⁸³ denilen yere veya bir liman şehri olan Suhar’a⁸⁴ varınca Ceyfer ve Abd kardeşlere mektup gönderdiler. Görüşmelerin sonucunda İkrime, Huzeyfe, Arfece, Ceyfer ve Abd bir araya gelip Suhar şehrine karargâh kurdular.⁸⁵ Lakît’in yanındaki bazı önemli kişilere de mektuplar göndererek onları kendi taraflarına geçirmek için çabaladılar. Bu çabalar sonucunda bazıları Lakît’i terk etti.⁸⁶ Böylece Lakît’in gücü azalmaya başladı.

Zü’t-Tâc Lakît b. Mâlik, İslâm ordusunun yakınlarda olduğu haberini alınca, Debâ şehrine ordugâh kurmuştu. Debâ, o bölgedeki şehirler arasında büyük önemi haiz olan bir beldeydi. Lakît b. Mâlik, askerlerin ailelerini ve mallarını da ordugâha yerleştirmişti. Böylece askerlerini savaş için daha da cesaretlendirmeyi amaçlıyordu.⁸⁷ İki ordu Debâ’da karşılaştı ve çok şiddetli bir savaş oldu. Müslümanlar, önce galip durumda iken daha sonra çözülmeye başladılar. Geri çekilmeyi düşündükleri bir anda, Benî Nâciye ve Benî Abdü’l-Kays kabilelerinden oluşan takviye kuvvetler geldi. Böylelikle güçlenen müslümanlar, Lakît’i mağlup etmeye muvaffak oldular. Mürtedler dağıldı fakat müslümanlar peşlerini bırakmadı. Yapılan bu savaşta 10.000 kişinin öldürüldüğü söylenmektedir. Bunun yanında çok sayıda esir ve ganimet de ele geçirilmiştir. İkrime b. Ebû Cehil, Arfece eşliğinde

⁷⁹ İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 372; Süleyman b. Musa, III, 92; İbn Kesîr, VI, 330

⁸⁰ İbn Kesîr, VI, 330

⁸¹ Süleyman b. Musa, III, 92

⁸² İbn Kesîr, VI, 330

⁸³ İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 373; İbn Kesîr, VI, 330

⁸⁴ Taberî, III, 315

⁸⁵ Taberî, III, 315; İbn Kesîr, VI, 330

⁸⁶ Taberî, III, 315

⁸⁷ İbn Kesîr, VI, 330

ganimetin 1/5'ini Ebû Bekir'e göndermiştir. Huzeyfe ise insanları teskin etmek amacıyla Umân'da kalmış, İkrime de Mehre üzerine yürümüştür.⁸⁸ Ganimeti Medine'ye ulaştıran Arfece, daha sonra arkadaşlarının yanına geri dönmüştür.⁸⁹

Caetani, Umân'ın fethini iki farklı rivayete dayandırdığı iki ayrı başlık ile anlatır. Yukarıda anlatılanlardan farklı olarak zikredilen rivayete göre İkrime ve diğerlerinin ulaşmasından önce Lakît ile savaşan Huzeyfe b. Yemân'dır. İkrime ve diğerlerinin bölgeye gelmesiyle şiddetli bir savaş olmuş ve mürtedler Debâ'ya çekilmişlerdir. Müslümanlar Debâ'yı yaklaşık bir ay kadar bir süre muhasara ettiler. Daha sonra mürtedler teslim olmuşlar ve esir edilerek Medine'ye gönderilmişlerdir.⁹⁰ Caetani mürtedlerin yenilmesi konusunda da şunları söylemiştir: “Son dakikada Hâris b. Râşid komutası altındaki Benî Nâciye ile Benî Abdülkays'dan bazıları İkrime'nin imdadına yetişmemiş olsalardı galibiyet müşriklerde kalacaktı. Fakat bu yardım üzerine müşrikler mağlup oldular.”⁹¹

Caetani'nin üzerinde durduğu bir diğer husus da bu başarıların Ebû Bekir'e mal edilmesi konusudur. Ona göre bütün bu başarıların Ebû Bekir'e atfedilmesi yanlıştır. Olayları sanki önceden görüyor ve ona göre bir plan kuruyor gibi gösterilmektedir. “Hâlbuki İkrime olmasaydı Umân müslümanlarının birleşmekten ve Lakît üzerinde bir tesir meydana getirmekten aciz olduklarını belirtmek gerekir.”⁹² diyen Caetani, eleştirdiği bu hatanın bir benzerini de, başarıyı tamamıyla İkrime'ye atfederek kendisi yapmaktadır.

Umân halkından bazı zümreler de irtidat edip Şıhr denilen yerde toplanmışlardır. İkrime, onların üzerine yürüyüp onları da mağlup etmiştir. Elde edilen ganimeti müslümanlara dağıtmıştır.⁹³

İkrime, Umân'ı kontrol altına aldıktan sonra, yanına askerlerini ve Benî Nâciye, Abdülkays ve Benî Sa'd kabilelerinden olan yardımcı kuvvetleri de alarak

⁸⁸ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 373; İbn Kesîr, VI, 330

⁸⁹ İbn Kesîr, VI,330

⁹⁰ Caetani, IX, 323

⁹¹ Caetani, IX, 328

⁹² Caetani, IX, 330

⁹³ Belâzürî, *Fütûh*, s. 111

Mehre'ye geçmiştir.⁹⁴ Mehrelilerin iki gruba ayrılmış olduklarını öğrenen İkrime, bu durumu kendisi için bir fırsat olarak görmüştür. Bu gruplardan biri Mehre'li Sihrit'in, diğeri ise Muhâriboğulları'ndan Musabbah'ın liderliği altındaydı. Askerlerin çoğu Musabbah'ın tarafındaydı ve Sihrit taraftarlarıyla çekişme halindeydiler. İkrime b. Ebû Cehil, Sihrit'e mektup yazıp onu İslâm'a dönmeye çağırınca Sihrit, bu daveti kabul edip tekrar müslüman olmuştur. İkrime, aynı teklifi Musabbah'a da yapmış fakat o kabul etmemiştir.⁹⁵

Mehre'deki başkanların ihtilaf halinde olup anlaşamamaları, İkrime ve müslümanlar açısından değerlendirilmesi gereken bir fırsattı. Caetani'nin bu konudaki yorumları, bizle aynı fikirde olduğunu göstermektedir: “İki fırka arasındaki husumet gayet şedîd idi. Bundan dolayı İkrime memleketin fethi için gayet münasib bir vesile buldu. İkrime Sihrit'in taraftarlarının daha az ve zayıf olduğunu görünce bunların diğerklerinden ziyade muhtaç olduklarını, bundan dolayı kendisiyle birleşmeye daha meyilli bulunacaklarını düşünüyordu.”⁹⁶

Sonunda iki grup çarpışmaya başladı. İbn Kesir'e göre bu savaş Debâ'da yapılan savaştan daha şiddetliydi.⁹⁷ Bu savaş sonucunda müslümanlar galip geldi ve Musabbah öldürüldü. Birçok esir ve ganimet ele geçirildi. Belazürî'ye göre Mehre'de savaş olmamış, Mehre halkı savaştan İslâm'a geri dönmüş ve İkrime'ye zekâtlarını vermişlerdir.⁹⁸

İkrime, ganimetlerin 1/5'ini Sihrit ile birlikte halifeye gönderdi.⁹⁹ Bunun öncesinde Mahzûmîler'e mensub olan Sâib b. Ebû Saîb ile zafer haberini içeren bir mektup göndermiştir.¹⁰⁰ Belki de bu mektupla, halifenin kendisine hissettiği kızgınlığı hafifletmeyi amaçlıyordu.

Bölge halkından bir kimse, yapılan bu savaş hakkında şu şiiri söylemiştir:

⁹⁴ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 373; İbn Kesîr, VI, 330

⁹⁵ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 373; İbn Kesîr, VI, 330

⁹⁶ Caetani, IX, 331

⁹⁷ İbn Kesîr, VI, 330

⁹⁸ Belâzürî, *Fütûh*, s. 111

⁹⁹ Taberî, III, 316-317; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 373-374; İbn Kesîr, VI, 330

¹⁰⁰ Caetani, IX, 332

“Sağmal hayvanlar üzerimize geldiği zaman Allah Sihrit’e ve Haşimîlerden nesebi belirsiz kimselere mükâfat verdi.

Öyle bir mükâfat, kötüye verilen bir mükâfattır. O kişi ahde vefa göstermedi.

Taahhüt ettiği zimmete riayet etmedi, akrabaların umduğu şeyi ummadı.

Ey İkrime! Eğer benim kavmimin topluluğu ve faaliyetleri olmasaydı, çölde yollarımız daralacaktı.

Biz, kardeşlerine var gücüyle uyup riayet eden kimseler gibi olduk.

Zaman içinde üzerimize felaketler çöktü.”¹⁰¹

Bu savaşlar neticesinde İkrime’nin ordusu hem binek hem de mal itibarıyla çok daha güçlenmiş bir duruma geldi. İkrime, bölgedeki halkın tamamıyla İslâmiyet’e bağlanmış olduklarını görünceye kadar orada kalmaya devam etti.¹⁰²

İkrime b. Ebû Cehil, elde ettiği bu başarılarla, Yemâme’de tecrübe ettiği hatalarından ders aldığı göstermektedir. İslâm Tarihi adlı eseriyle meşhur olan İtalyan müsteşrik Caetani, İkrime’nin bu savaşlarda başarılı bir yönetim sergilediğini itiraf etmekle beraber: “İkrime’nin ordusu mahalli unsurlardan, şarkî ve cenûbî Arabistan’ın, İslâmiyet’e dâhil edilmiş kabilelerinden mürekkep idi. Medine askerinin de bulunduğu hükmedilebilecek küçük bir işaret bile mevcut değildi. Medine askerleri Suriye ve İran fethiyle meşgul idi. Binaenaleyh İkrime’nin ordusunda Peygamber’in kadim askerlerinden kimse bulunmuyordu. İkrime ve Saîb b. Ebû Saîb el-Mahzûmî’den başka Mekkeli yahut Medineli ashaptan bazı kimseler de bulunsa idi hiç şüphesiz bunlar hakkında da bazı malumata tesadüf ederdik.”¹⁰³ Bu görüşe rağmen İkrime’nin ordusunda Mekke ve Medine ahalisinin de bulunduğu dair rivayetler vardır ve ilerleyen bölümlerde zikredilecektir.

Genel kanaate göre Umân ve Mehre savaşları 12/633 yılında meydana gelmiştir.¹⁰⁴

¹⁰¹ İbn Kesîr, VI, 331

¹⁰² İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 374

¹⁰³ Caetani, IX, 333

¹⁰⁴ İbn Kesîr, VI, 342

3.3. Yemen ve Hadramevt'in İrtidadı

Hız. Peygamber vefat ettiği sırada Ensar'dan Ziyad b. Lebîd Hadramevt'in, Muhâcir b. Ebû Ümeyye Kinde'nin valisi idi. Aslında Rasûlullah, Muhâcir'i Kinde'ye vali olarak tayin etmiş fakat Muhâcir, Rasûlullah vefat edinceye kadar yola çıkmamıştı. Ebû Bekir halife olunca da onu Yemen'deki isyancılarla savaşmak ve daha sonra görev yerine gitmek üzere görevlendirdi.¹⁰⁵

Bilindiği üzere Yemen'de, daha Hız. Peygamber hayattayken Esvedü'l-Ansî adında bir yalancı peygamber çıkmış ve Rasûlullah'ın vefatından önce de öldürülmüştür.¹⁰⁶ O dönemde Esved'e karşı koyan üç komutan vardı: Kays b. Mekşûh, Fîrûz ed-Deylemî ve Dâzeveyh. Bunlardan Kays b. Mekşûh, Hız. Peygamber'in vefat haberini alınca irtidat etmiş ve Yemen'in tek lideri olmak istemiştir. Yemen halkının avam tabakası da Kays'a tabi olmuştur. Kays, kendisine uymayı reddeden Dâzeveyh'i de öldürmüştür. Bu sebeple halife Ebû Bekir, Kays'ın üzerine Muhâcir b. Ebû Ümeyye'yi göndermiştir.¹⁰⁷

Muhâcir dışında, Umân ve Mehre'yi zapt etmeyi başaran İkrime b. Ebû Cehil de Yemen'e doğru yönelmiştir.¹⁰⁸ Caetani, bu esnada halifeden gelen bir emirle İkrime'nin Mehre'deki işlerini hızlandırdığını, birçok kimseyi öldürerek, pek çok esir alarak, bazılarını da İslâm'a girmeye zorlayarak Mehre'den alelacele çıktığını söyler.¹⁰⁹

Mehre'den çıkıp Yemen'e yönelen İkrime'nin maiyetinde büyük ve güçlü bir ordu vardı. Benî Sa'd b. Zeyd, Ezdîler, Benî Nâciye, Benî Abdülkays, Benî Mâlik b. Kinâne, Hıdbânlar, Anberler, Amr b. Cündîler, bu orduyu oluşturuyordu. Caetani'nin ifadesiyle bunlar hiçbir zaman irtidat etmemiş olduklarını ispata muvaffak olmuşlardır.¹¹⁰

Bölgeye gönderilen komutanlar, henüz ulaşmadan önce Fîrûz ile Kays b. Mekşûh arasında savaşlar oluyordu. Sanâ' civarında yapılan çetin savaşlar

¹⁰⁵ Taberî, III, 330-335

¹⁰⁶ Halife b. Hayyât, 77; Taberî, III, 229-239; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 256-260

¹⁰⁷ İbn Kesîr, II, 331

¹⁰⁸ Taberî, III, 327; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 377

¹⁰⁹ Caetani, IX, 353

¹¹⁰ Caetani, IX, 346

sonucunda Kays'ın ordusu zayıflamaya başladı. Tam bu sırada İkrime b. Ebû Cehil maiyetindeki askerlerle; Muhâcir b. Ebû Ümeyye ise Mekkeli, Taifli ve Becelîlerden oluşan bir ordu ile birlikte bölgeye ulaştılar.¹¹¹Yapılan mücadeleler sonucunda Kays b. Meksûh ile Kays'a yardım eden Amr b. Ma'dikerib yakalanmıştır. Bunun yanında birçok esir de alınmış ve Ebû Bekir'e gönderilmiştir. Kays, Ebû Bekir'den özür dilemiş; Ebû Bekir de onu affetmiştir.¹¹²

Yemen'deki irtidat faaliyetleri esnasında Hadramevt'te de isyan edenler çıkmış bulunuyordu. Hadramevt ve Kindeliler zekât yüzünden karışıklık çıkardılar ve zekât vermeyi reddettiler. Kaynaklarda anlatıldığı üzere Ziyad, Kindeli bir adamdan zekat olarak genç bir dişi deve aldı. Kindeli buna itiraz ederek başka bir deve almasını istedi. Ziyad, almış olduğu deveye çoktan zekat damgasını vurmuştu. Bu sebeple Kindeli'nin isteğini reddetti. Eş'as b Kays, Ziyad'ı ikna etmek amacıyla bu hususta onunla konuştu. Ancak Ziyad, Eş'as'ı da dinlemedi.¹¹³ Bunun üzerine Eş'as, Hz. Peygamber'in vefatından sonra Arapların eski dinlerine döndüklerini ve Ebû Bekir'e tabi olmak istemediklerini söyleyerek Kindelileri kışkırttı.¹¹⁴ Bunun üzerine Kindeliler Ziyad'a karşı ayaklandılar. Yalnızca Sekûn kabilesine mensub olanlar Ziyad'ın yanında yer almıştır.¹¹⁵

Bu olaylar nihayetinde Ziyad ve Eş'as arasında mücadeleler ve çatışmalar başladı. Bölgenin valisi Ziyad b. Lebîd, bu durumu halifeye haber verdi. Halife Hz. Ebû Bekir bu durumu istişare etmek üzere ashabın ileri gelenlerini toplamıştır. Bu istişare esnasında Ebû Eyyûb el-Ensârî: “Şayet bu yıl onların zekâtından vazgeçersen, onların hakka döneceklerini ümit ediyorum.” şeklinde bir görüş belirtince Ebû Bekir: “Onlar ya hakka dönerler ya da Rasûlullah'a verdikleri zekât hayvanının boynundaki ipi bile benden esirgerlerse onlarla savaşırım.” diye cevap vermiştir.¹¹⁶

Hz. Ömer'in onların yardımına İkrime b. Ebû Cehil'in gönderilmesi şeklinde belirttiği görüşü kabul eden Ebû Bekir, İkrime'ye Ziyad'a yardım etmek üzere

¹¹¹ Taberî, III, 327

¹¹² Taberî, III, 327; İbn Kesîr, VI, 331

¹¹³ Belâzürî, *Fütûh*, s. 146

¹¹⁴ Vâkıdî, *Ridde*, s. 167-175

¹¹⁵ Belâzürî, *Fütûh*, s. 146

¹¹⁶ Vâkıdî, *Ridde*, s. 195-196

Kinde'ye gitmesini emretmiştir.¹¹⁷ Vâkıdî, İkrime'nin Kinde'ye gönderilmesinin öncesindeki olayları daha farklı bir biçimde aktarmaktadır. Buna göre Halife, İkrime'ye bir mektup yazarak Mekkelilerin yardımıyla Ziyad'ın yanına gitmesini ve yol üzerindeki kabileleri de Eş'as b. Kays'la savaşmak için kendilerine yardıma davet etmesini istedi. İkrime halifenin bu emriyle Kureys'ten 2000 askerle hareket etti. İkrime'nin Kinde'ye gitmekte olduğunu haber alan Debâ ahalişi: "Akrabalarımızı ve kendileriyle anlaşmamız olan Kindelileri düşmanla baş başa bırakmamız ve kendi halimize kalmamız bize yakışmaz." diyerek ayaklandılar. İkrime'yle karşılaşip onu meşgul ettiler. Böylece İkrime'yi akrabalarıyla savaşmaktan alıkoyacaklarını düşündüler. Bunu haber alan Hz. Ebû Bekir öfkelenmiş ve İkrime'ye bir mektup yazmıştır. Bu mektubuyla Debâ halkıyla savaşmasını ve onları esir edip Medine'ye göndermesini emretmiştir. Bu emir üzerine İkrime, Debâ'ya saldırmış, şiddetli bir savaş sonrasında Debâ halkını zor durumda bırakmıştır. Onlar zekât vererek sulh etmek istediklerini söylemelerine rağmen İkrime bunu kabul etmemiştir. Sonunda İkrime, onların kalelerine girmiş, ileri gelenlerini öldürmüştür. Kalanları da Medine'ye göndermiştir. Debâ halkını kontrol altına aldıktan sonra da Ziyad'ın yanına gitmiştir.¹¹⁸

İkrime'nin bölgede görevlendirilmesinden daha önce, Muhâcir b. Ebû Ümeyye komutasındaki askerlerle Yemen'e gitmiştir. Halifeden aldığı emirle İkrime de bölgeye intikal etmiş ve müslümanlar güçlenmiştir.¹¹⁹

Caetani'nin ifadesine göre isyan hareketleri başladığı zaman Ziyad, Yemen'deki Muhâcir b. Ebû Ümeyye'ye bir mektup yazarak yardıma gelmesini istedi. Halife tarafından görevlendirilen İkrime de Ziyad'a yardım için yola çıktı. Mamafih İkrime'den evvel Muhâcir, Hadramevt'e girdi ve Ziyad ile birleşti.¹²⁰ Bu konudaki başka bir rivayete göre ise; Ziyad, Muhâcir'den yardım istemiş, Muhâcir de askerlerinin başında İkrime'yi bırakıp aceleyle Ziyad'ın yanına varmıştır. Ziyad ve Muhâcir Kindelilerle savaşırken İkrime de gelip onlara katılmıştır.¹²¹

¹¹⁷ Vâkıdî, *Ridde*, s. 198

¹¹⁸ Vâkıdî, *Ridde*, s. 198-200

¹¹⁹ Vâkıdî, *Ridde*, s. 167-211; Taberî, III, 323-339

¹²⁰ Caetani, X, 18

¹²¹ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 381

Başka bir rivayete göre ise Muhâcir, Eş'as b. Kays ile savaştıktan sonra elde ettiği esir ve ganimetleri Medine'ye götürmüştü. Bu nedenle Yemen'de değildi. Muhâcir, Hadramevt'e, görev yerine giderken İkrime de aynı bölgeye doğru yola çıkmıştı.¹²²

İkrime b. Ebû Cehil'in Ziyad'a yardım için gelmekte olduğu haberi Eş'as b. Kays'a ulaştınca, Eş'as ve ordusu Nuceyr kalesine sığındılar. Bu esnada Ziyad b. Lebîd askerlerini toplamış; "Sizler mürtedlerle savaşacak olan bir topluluksunuz. Silahlarınızı hazırlayın, kılıçlarınızı bileyin. İkrime b. Ebû Cehil de size yardımcı olmak için çok asil askerlerle geliyor. İnşallah galip geleceksiniz" diyerek askerlerini cesaretlendirmiştir. Nuceyr kalesindeki Eş'as da askerlerini savaşa karşı kıskırtmış, bunun için şiirler okumuştur. Kinde'nin önemli şahıslarını ve akrabalarını savaş için tahrik etmiştir. Nihayetinde savaş başlamış ve Ziyad mağlup olup geri çekilmek zorunda kalmıştır. Bu haber, Hadramevt yolunda olan İkrime'ye ulaştınca İkrime, tam olarak oraya ulaşacağı tarihi yazıp göndermiştir. İkrime'nin geleceği vakti öğrenen Ziyad, bu duruma sevinerek tekrar Eş'as'a hücum etti. Yine şiddetli bir savaş oldu ve Ziyad yenilmek üzereyken İkrime, güçlü bir orduyla yetişti.¹²³

Eş'as'ın yanındakiler İkrime'yi görünce; "İkrime'nin atlıları geldi. Biz ve atlarımız çok yorulduk, hem de yaralıyız." diyerek savaştan vazgeçeceklerini ima ettiler. Eş'as ise onları tekrar cesaretlendirip, savaşmaya ikna etti. İkrime ve Ziyad, askerleri birleştirip tekrar hücum ettiler. Tam bu sırada Eş'as mübareze istedi ve karşısına da İkrime b. Ebû Cehil çıktı. Mübareze esnasında ikisi de birbirini yaraladı fakat öldüremediler. Önce oklarla, sonra da okları atıp kılıçla savaştılar. Eş'as, İkrime'nin miğferini kesince, Numân b. Hâris dayanamayıp İkrime'ye yardıma gelmiş ve Eş'as'a saldırmıştır.¹²⁴

Mübareze sonrasında savaş bütün şiddetiyle devam etmekteydi. Aynı zamanda fırtına da çıkmıştı ve askerleri zor durumda bırakıyordu. Eş'as tekrar Nuceyr kalesine sığınmak mecburiyetinde kaldı. İkrime, Ziyad ve Muhâcir üçlüsü kaleyi kuşattılar ve Eş'as'ı üç koldan çembere almış oldular.¹²⁵ Eş'as ise ne yapmaları gerektiği

¹²² İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 379

¹²³ Vâkıdî, *Ridde*, s. 201-203

¹²⁴ Vâkıdî, *Ridde*, s. 204

¹²⁵ Vâkıdî, *Ridde*, s. 204; Taberî, III, 336

konusunda kaledekilerle istişare etti. Kaledekiler ölümüne savaşacaklarına and içtiler. Sabah olunca kalenin kapısını açıp savaşmaya başladılar. Çok sayıda insan öldü ve Eş'as yaralandı. Bir şey yapamayacaklarını anlayınca tekrar kaleye girdiler. Müslümanlar da kuşatmaya devam ettiler.¹²⁶

Eş'as'ın yanında savaşmayı ve kaledeki savaşçılarla beraber olmayı daha önce reddetmiş olan Kindeliler: “Akrabalarımız kuşatıldığı zaman onlara yardım etmeden oturmak bize yakışmaz!” diyerek ayaklandılar. Bunu duyan Ziyad ise telaşlandı ve ne yapılması gerektiği hakkında İkrime ile konuştu. İkrime: “Siz ikiniz burada kaleyi kuşatmaya devam edin. Ben onlarla savaşırım.” dedi. Ziyad: “Böylesi iyi olur. Allah seni galip getirirse hepsini yok et, öldür, hiçbirini bırakma!” diyince İkrime: “Elimden geleni yaparım.” dedi. Askerlerini toplayıp Kindelilerin yanına gitti. Şiddetli bir savaş sonucunda İkrime başından yaralandı. Fakat savaşmaya devam ettiler.¹²⁷ Eş'as'ın bu durumdan haberi yoktu ve çaresiz bir biçimde Ziyad'dan eman istedi. Eş'as sadece kendisi, ailesi ve kavminden on kişi için eman istemişti. Kaledekiler, herkese eman istediğini zannediyordu. Ziyad eman talebini kabul etti. Eş'as'ın eman istediği haberi İkrime'ye ulaşınca Kindelilere: “Siz ne için savaşıyorsunuz? Dostunuz, akrabanız Eş'as savaşı kaybetmiş ve eman dilemiştir.” dedi. Kindeliler inanmayınca İkrime, Ziyad'dan gelen mektubu göstermiştir. İkrime'nin söylediklerinin doğru olduğunu anlayan Kindeliler savaştan vazgeçmiş ve geri dönmüşlerdir. Giderken de İkrime'ye kızıp hakaret ederek gitmişlerdir.¹²⁸

Kindelilerle olan savaşı sona eren İkrime, askerlerini toplayıp hemen geri dönmüştür. Çünkü ganimetin paylaşılması esnasında orada bulunmak istiyordu. Ziyad'ın yanına geldiğinde Ziyad ona: “Kindelilere ne yaptın?” diye sordu. İkrime: “Vallahi ben karşımda güçlü, tehlikeli, ölümüne savaşan bir topluk gördüm. Onları savaş esnasında çok mücadeleci buldum. Bana senin mektubun ulaşınca savaşı bırakıp senin yanına geldim.” diye cevap verdi. Bunun üzerine Ziyad kızdı ve: “Hayır, vallahi bu şekilde değil. Sen korktun, zayıfladın ve savaştan vazgeçtin. Ben sana onları yok et dememiş miydim? Ama sen bana isyan ettin ve selamette kalmayı

¹²⁶ Vâkıdî, *Ridde*, s. 205

¹²⁷ Vâkıdî, *Ridde*, s. 206

¹²⁸ Vâkıdî, *Ridde*, s. 207

arzuladın. Ganimet arzusuyla hemen geri döndün. Bundan sonra seni cesur sayanı Allah kahretsin.” dedi. İkrime de kızdı ve: “Ziyad, vallahi sen onların seninle savaşmak için nasıl azimli olduklarını görseydin, onların seni bırakıp gitmelerini temenni ederdin. Sen zalim, korkak ve eli sıkı bir adamsın. Seninle onlar arasında bu savaş sadece bir deve için çıkmış bulunuyor. Askerlerimle ben seni onlardan kurtarmasaydım, sen onların kılıçlarının esiri olurdun.” diyerek karşılık verdi ve ardından bir şiir okudu.¹²⁹Bu gerginlikten sonra İkrime, askerlerini toplayıp ayrılmak istedi. Hata yaptığını anlayan Ziyad, İkrime’den özür dileyince İkrime bu özrü kabul etmiştir.¹³⁰

Müslümanlara karşı direnemeyeceğini anlayan ve eman dileyen Eş’as, affedilmelerini istediği kişilerin isimlerini listeleyip Ziyad’a gönderdi ve kaleyi müslümanlara teslim etti. Eş’as’ın listeye aldığı kişilere eman verildi fakat Eş’as bir sebepten kendi adını listeye yazmayı unutmuştur. Bu sebeple Muhâcir b. Ebû Ümeyye onu öldürmek istediye de İkrime b. Ebû Cehil araya girmiş, eman isteyen bir kişiyi öldürmenin doğru olmayacağını belirtmiştir. Bunun üzerine Ziyad, onu esirlerle birlikte Ebû Bekir’e göndermiştir.¹³¹

İkrime b. Ebû Cehil, kalenin zaptından sonra Ziyâd ve Muhâcir’in yanına gelmiştir. Fakat İkrime de bu esnada Kindelilerle savaşmıştı, bu sebeple elde edilen zaferde onun da büyük bir payı vardı. Hem Kindelilerle savaşmadan önce de arkadaşlarına yardım etmişti. Bu sebeple: “Askerlerimi de ganimete ortak yapınız.” demiştir. Ziyâd ve Muhâcir bu meseleyi Ebû Bekir’e iletiler. Ebû Bekir de İkrime ve askerlerinin ganimetten pay almalarına karar verdi.¹³² Bazı kaynaklara göre ise, İkrime Hadramevt’e, kalenin fethinden sonra ulaşabilmiş, yani savaş esnasında orada hiç bulunmamıştı. Bu sebeple İkrime ve askerleri, elde edilen ganimetin hissedarları olma hakkına sahip değildi. Buna rağmen Ebû Bekir, İkrime’ye de pay verilmesini istemiştir.¹³³

¹²⁹ Vâkıdî, *Ridde*, s. 208-209

¹³⁰ Vâkıdî, *Ridde*, s. 209

¹³¹ Belâzürî, *Fütûh*, s. 141; Ya’kûbî, II, 132; Taberî, III, 337; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 381

¹³² İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 382

¹³³ Belâzürî, *Fütûh*, s. 148

Hiz. Ebû Bekir'in ridde savaşları sonrası 12/633 yılında Recep ayında yaptığı umre esnasında Attâb b. Esîd, Süheyl b. Amr, İkrime b. Ebû Cehil ve Hâris b. Hâşim, onun yanına gelerek: "Ey Allah'ın Rasulünün halifesi, selam sana." diyerek kendisini selamladılar. Hiz. Peygamber'in adı anılınca Ebû Bekir ağlamaya başladı. İsimleri zikredilenler Ebû Bekir'den sonra babası Ebû Kuhafe'ye de selam verdiler. Ebû Kuhafe: "Ey Atîk, bu insanlara güzel muamele eylemelisin." demiştir.¹³⁴

3.4. Şam Fetihleri

Hiz. Ebû Bekir, Arap Yarımadası'ndaki düzeni sağladıktan ve mürtedlerle savaştıktan sonra vakit kaybetmeden Irak'a yönelmiş, oraya Hâlid b. Velîd'i göndermiştir. Irak'tan sonra da Şam bölgesine asker göndermeyi istemiş, bu amaçla ridde olaylarında önemli işler yapan komutanları merkezde toplamaya başlamıştır.¹³⁵ Hiz. Ebû Bekir komutanları ve askerleri toplayıp onlara bir konuşma yapmış, onları cihada teşvik etmiştir. Daha sonra da belirli bölgelere gönderilmek üzere komutanlar tayin etmiştir. Kaynaklarımız ilk sancağın Hâlid b. Saîd'e verildiğini söyler. Fakat Hiz. Ömer'in itirazları üzerine halife, Hâlid b. Said'i Şam'a gitme görevinden alıp Teyma'ya gitmek üzere görevlendirmiştir.¹³⁶

Ebû Bekir, Hâlid b. Saîd'den sonra, Yezîd b. Ebû Süfyan'ı Şam'a, Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ı Hıms'a, Amr b. el-Âs'ı Filistin'e, Şurahbil b. Hasene'yi de Ürdün'e göndermiştir. Bu komutanların ardından takviye kuvvetler de gönderilmiştir ki İkrime de takviye olarak gönderilen bir ordunun başında bulunmaktaydı. Bu orduların harekete geçmesi 13/634 yılının başlarında olmuştur.¹³⁷

İkrime b. Ebû Cehil'in 13/634 yılında Ecnâdeyn Savaşı'nda şehit olduğuna dair rivayetler vardır. Lakin İkrime b. Ebû Cehil'in bu savaştaki faaliyetlerini tasvir eden rivayetlere rastlamadık. Aynı zamanda İkrime'nin Yermûk'te öldürüldüğüne dair rivayetler de mevcuttur. Bu rivayetlerin Ecnâdeyn Savaşı'nı anlatan rivayetlerle karışmış olabileceği ihtimali üzerinde durmaktayız. Nitekim kaynaklarımızda Ecnâdeyn ve Yermûk Savaşları'nın yılları, hangi halife döneminde vuku buldukları

¹³⁴ İbn Sa'd, III, 187

¹³⁵ İbn Kesîr, VII, 2

¹³⁶ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 402; İbn Kesîr, VII, 3

¹³⁷ İbn Kesîr, VII, 3

ve savaş esnasında yaşanan olaylar konusunda çok farklı rivayetler görmekteyiz. Yermûk Savaşı'nın Ecnâdeyn Savaşı'ndan önce olduğunu söyleyenler olduğu gibi Ecnâdeyn Savaşı'nın daha önce olduğunu söyleyenler de vardır.¹³⁸ Halife Ebu Bekir'in Ecnâdeyn'in neticesini öğrenmesinden sonra vefat ettiğini söyleyen¹³⁹ rivayetlerin yanında, Yermûk Savaşı esnasında vefat ettiğini söyleyenler de olmuştur.¹⁴⁰ Ecnâdeyn Savaşı'nın daha önce meydana geldiğini söyleyen rivayetleri kabul ederek, Yermûk Savaşı'nı sona aldık.

Ecnâdeyn Savaşı'nın ardından İkrime b. Ebû Cehil adını, Mercü's-Suffer Savaşı'nı anlatan rivayetlerde bulmaktayız. Taberî'nin naklettiğine göre Hâlid b. Said Teyma'ya varınca Bizanslılar birçok Hıristiyan Arabı da aralarına katarak müslümanlara karşı büyük bir askerî birlik teşkil ettiler. Hâlid onlarla savaştı ve galip gelerek bu durumu halifeye bildirdi. Ebû Bekir, ilerlemesini ve geri dönmemesini emretti. Ayrıca Velîd b. Utbe ve İkrime b. Ebû Cehil'i de takviye kuvvet olarak bölgeye gönderdi.¹⁴¹ İkrime b. Ebû Cehil, beraberindekilerle birlikte Yemen'den gelmiş bulunuyordu. Ebû Bekir, geniş çaplı bir fetih amacıyla bütün müslümanları topyekün seferberliğe çağırdı. Zekât toplayan memurlara haber gönderdi ve savaşmak üzere askerlere ihtiyacı olduğunu, fakat kendisi yerine başkalarını göndermek isteyenlerin bu şekildeki bedel tekliflerini kabul etmelerini söyledi. Bu şekilde birçok kişi, kendi yerine başka birini savaşa göndermiştir. Bu nedenle orduya Bidâl (Bedeller) Ordusu adı verilmiştir.¹⁴²

Görevlendirilen yardımcı kuvvetlerin ulaşmasından sonra Hâlid b. Saîd ilerlemeye devam etti ve Kudüs yakınlarına gelince Bizans komutanı Mahan'la karşılaştı. Yapılan savaş sonucu Mahan'ın ordusu dağıldı ve Mahan kaçıp Şam'a sığındı. Müslümanlar da Mercü's-Suffer'e doğru hızlıca ilerlediler. Mercü's-Suffer'e gelince Bizans askerleri tarafından çembere alındılar. Hâlid b. Saîd ve bazı süvariler kaçtı. Fakat İkrime b. Ebû Cehil kaçmamış, savaşa devam edebilmek için kalan askerleri güvenli bir yere çekmiştir.¹⁴³

¹³⁸ İbn Kesîr, VII, 7

¹³⁹ Taberî, III, 419-420

¹⁴⁰ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 412; İbn Kesîr, VII, 12

¹⁴¹ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, III, 389-391; İbn Kesîr, VII, 4

¹⁴² İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 403

¹⁴³ Taberî, III, 391; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 405; İbn Kesîr, VII, 4

13/634 yılında meydana gelen ve Mercü's-Suffer Savaşı olarak adlandırılan bu savaşta, Hâlid b. Saîd'in oğlu şehit edilmiştir.¹⁴⁴ Hâlid'in de bu savaşta şehit olduğunu söyleyenler olmuştur.¹⁴⁵ Bunlara ek olarak Halife b. Hayyât'a göre o gün şehit olanlar arasında İkrime b. Ebû Cehil de vardır.¹⁴⁶ Zehebî de Târîhu'l-İslâm adlı eserinde: "İkrime, Ebân b. Saîd ve Hâlid'in kardeşi Amr peş peşe şehit olmuşlardır." der. Hatta o gün İkrime'nin eşi Ümmü Hakîm'in de savaştığını, eline geçirdiği bir çadır direğiyle yedi Rum askerini öldürdüğünü, bu hanımın İkrime'den sonra Hâlid b. Saîd ile evlendiğini anlatır.¹⁴⁷

3.5. Yermûk Savaşı

Müslüman orduların Şam'ın muhtelif bölgelerine yerleştikleri haberini alan Bizanslılar da 90.000 kişilik büyük bir orduyu bölgeye göndermiştir.¹⁴⁸ Kaynaklarda müslümanların sayısı 21.000 olarak geçmektedir. İkrime de 6000 askerle Şam'a yakın bir yerde takviye olarak beklemekteydi.¹⁴⁹ Ebû Bekir'in görevlendirdiği komutanlar, Bizans'ın büyük bir ordu oluşturması haberini alınca ne yapmaları gerektiğini sormak amacıyla halifeye mektup yazdılar. Halife Ebû Bekir'in cevabı ise şu şekilde olmuştur: "Toplanıp tek bir ordu haline gelin. Sizin gibi bir ordu sayı azlığından ötürü mağlup olmaz. Ancak günahkârlık yüzünden mağlup olabilir. Bu sebeple günahlardan sakının. Sizden her bir asker, arkadaşı ile bağlarını güçlendirsin."¹⁵⁰ Ayrıca Ebû Bekir, Irak'ta bulunan Hâlid b. Velîd'e Şam'a gidip ordunun başına geçmesi için emir göndermiştir. Bunun üzerine Hâlid b. Velîd, Şam'a geçerek arkadaşlarıyla bir araya gelmiştir. Hâlid b. Velîd'in Irak'tan Şam'a gidiş yolu hakkında bir takım tarihi problemler mevcuttur. Çünkü tarihçiler farklı geçiş yolları ve birbirine zıt tarihler vermektedirler.¹⁵¹ Hâlid'in geldiğini gören Bizans komutanı Mahan, beraberinde papaz ve rahipleri getirip askerlerini savaşa teşvik etti.¹⁵²

¹⁴⁴ Taberî, III, 390; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 405

¹⁴⁵ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 405

¹⁴⁶ Halife b. Hayyât, s. 63

¹⁴⁷ Zehebî, *Târîh*, III, 84-85

¹⁴⁸ Taberî, III, 405; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 279

¹⁴⁹ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 410; İbn Kesîr, VII, 5

¹⁵⁰ Taberî, III, 406; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 279; İbn Kesîr, VII, 5

¹⁵¹ Salih Arı, s. 158

¹⁵² İbn Kesîr, VII, 7

Hâlid b. Velîd, geldikten sonra ilk olarak arkadaşlarıyla istişare etmiş ve istişare sonucunda genel komutan olarak seçilmiştir. İkrime de beraberindeki askerlerle müslümanların yanına gelmiştir. Bunun üzerine Hâlid, hiç vakit kaybetmeden ordusunu bölüklere ayırıp, bu bölükleri uygun yerlere yerleştirmiştir.¹⁵³Hâlid'in gelmesiyle müslüman ordusu 36.000–40.000 arasında bir yekûnu bulmuştur. Bizans ordusunun 280.000 olduğunu söyleyen rivayetler mevcuttur.¹⁵⁴

Hazırlıkları tamamlayan Hâlid, İkrime ve Ka'ka b. Amr'a savaşı başlatmalarını emretti. Bu ikisi sağ ve sol kanatların koruma güçleri olarak ön safta bulunan komutanlardı. Şiirler okuyup mübareze istediler ve bu suretle savaş başlamış oldu.¹⁵⁵ Savaş iyice kızıştığında Bizanslılar müslümanlara karşı öyle bir hamle yaptılar ki, öndeki komutanlardan birisi olan İkrime ve amcası Hâris b. Hişâm dışındaki müslümanlar yerlerinden ayrıldılar.¹⁵⁶

Yermûk'te yapılan bu savaşın şiddetlendiği biz zamanda İkrime b. Ebû Cehil atından inip kılıcını çıkarmış ve Bizans saflarına dalmıştır. Onu durduran Hâlid b. Velî: “Böyle yapma İkrime, senin ölümün müslümanlar için büyük bir kayıp olur.” dedi. Bunun üzerine İkrime, şu meşhur sözünü söylemiştir: “Beni bırak Hâlid! Senin imanın daha eskidir. Hâlbuki ben ve babam Rasûlullah'ın en yaman düşmanıydık.¹⁵⁷ Ben Rasûlullah'a karşı birçok yerde savaştım. Bugün Bizanslılara karşı savaşmaktan mı kaçınayım?”¹⁵⁸ Sonra çevresindekileri de savaşmaya davet etti: “Kim ölünceye kadar savaşmak üzere bizimle beraber olmak ister? Kim ölüm üzerine sözleşmek ister?” Bu nidası üzerine aralarında amcası Hâris b. Hişâm ve Dırâr b. Ezver başta olmak üzere 400 kadar müslüman asker, onun bu davetine icabet etmiştir. Bunlar Hâlid b. Velîd'in çadırının önünde düşmanla savaşmıştır. Kimi yaralanmış kimi de şehitlik mertebesine erişmiştir.¹⁵⁹

¹⁵³ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 412

¹⁵⁴ İbn Kesîr, VII, 7

¹⁵⁵ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 412; İbn Kesîr, VII, 10

¹⁵⁶ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 413; İbn Kesîr, VII, 13

¹⁵⁷ M. Yusuf Kandehevî, *Hayâtü's-Sahâbe*, Terc: Sıtkı Gülle, İstanbul, 1987, I, 496

¹⁵⁸ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, IV, 72; İbn Hacer, II, 496

¹⁵⁹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, IV, 72; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 413; İbn Kesîr, VII, 11-12; İbn Hacer, II, 496

İkrime Yermük günü, askerlerin en gayretlilerinden biri olmuştur. Göğsü, yüzü ve daha birçok yeri yaralanmıştır. “Ben Lât ve Uzza adına savaştım durdum. Şimdi Allah ve Rasulü için savaşmayayım mı?” diyerek ve şiirler okuyarak savaşmıştır.¹⁶⁰ Sonunda İkrime ve yanındakiler yaralanıp yere düştüklerinde su istediler. Kendilerine biraz su getirildi. Maşrapa bunlardan birine yaklaştırıldığında diğer yaralı maşrapaya bakıyordu. “Ona götürün” diyerek suyu diğer yaralıya gönderdi. İkinci yaralı suyu içmek üzereyken üçüncü bir yaralının su istediğini gördü ve suyu o kişiye gönderdi. Böylece su maşrapası birinden bir diğerine götürülmüş, üçü de suyu içmeden vefat etmiştir. Suyu içmeden vefat edenlerden birisinin de İkrime b. Ebû Cehil olduğu rivayet edilir.¹⁶¹

Başka bir rivayete göre ise İkrime çok ağır yaralanmış ve Hâlid b. Velîd’in yanına getirilmişti. Hâlid, İkrime’nin başını alıp dizinin üzerine koymuştu. İkrime ile birlikte oğlu Amr da yaralıydı. Her ikisinin de yüzlerini elleriyle silip, boğazlarına su damlattı. İkrime; “Hantame’nin oğlu (Hz. Ömer) bizim şehit olamayacağımızı söylüyordu.” diyerek vefat etmiştir.¹⁶²

İkrime’nin bu savaşta vefat etmiş olması kuvvetle muhtemel olmakla birlikte, vefatı hakkında daha farklı rivayetler de mevcuttur. İkrime’nin oğlu Amr da bu savaşta şehit olmuştur.¹⁶³

Yermük Savaşı’nın 13/634 yılında mı yoksa 15/636 yılında mı yapıldığına dair ihtilaflar vardır.¹⁶⁴ Bazı kaynaklara göre Yermük Savaşı esnasında Hz. Ebû Bekir vefat etmiş, bir haberci de bu haberi Hâlid b. Velîd’e yazılı olarak getirmiştir. Lakin Hâlid, bu haberin duyurulmasını ertelemek durumunda kalmıştır.¹⁶⁵ Ebû Bekir’in vefat ettiği sırada Ecnâdeyn Savaşı’nın vuku bulduğunu daha önce zikretmiştik. Yermük ve Ecnâdeyn savaşları ile alakalı olan rivayetlerin birbirine benzerlik göstermesi ve hangi yıllarda gerçekleştikleri hakkında birbirinden farklı rivayetler bulunması, bizim için bu konuda karşılaşılan en büyük zorluk olmuştur.

¹⁶⁰ İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Ğâbe*, IV, 73

¹⁶¹ İbn Kesîr, VII, 12

¹⁶² İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 413

¹⁶³ İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 414; İbn Kesîr, VII, 14

¹⁶⁴ İbn Kesîr, VII, 4

¹⁶⁵ İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 412; İbn Kesîr, VII, 12; Zehebî, *Târîh*, III, 83

Mekke'nin fethinden sonra İslâmiyet'i kabul eden İkrime b. Ebû Cehil'in; İslâmiyet'i, mecbur kaldığı için veya gönülsüz bir biçimde kabul ettiğini iddia etmek, İkrime'ye yapılan büyük bir haksızlık olmaktadır. Onun İslâm'a hizmetleri ve bu hususta verdiği sözü tutmak için harcadığı çaba göz önüne alınırsa, böyle bir iddia yersiz olmaktadır. İkrime, ridde olayları ve Şam fetihlerinde, canını hiçe sayarak savaşmaktan geri durmamış, bu konuda maddî-manevî yardımlarını esirgememiştir. İyi bir komutan olan İkrime, yaptığı hatalardan ders çıkarmasını da bilmiştir. İkrime'nin müslüman olduktan sonraki hayatı, büyük oranda savaş meydanlarında geçmiştir, demek yanlış olmaz.

III. BÖLÜM

İKRİME B. EBU CEHİL'İN ŞAHSİYETİ VE AİLESİ

1. AİLESİ VE KABİLESİ İÇERİSİNDEKİ STATÜSÜ

İkrime b. Ebû Cehil'in ailesi olarak zikredebileceğimiz ilk isim, onun müslüman olmasında büyük etkisi olan hanımı Ümmü Hakîm bint el-Hâris b. Hişâm b. el-Muğîre b. Abdullah b. Amr b. Mahzûm'dur.¹ Ümmü Hakîm'in annesi Fatıma bint el-Velîd b. el-Muğîre b. Abdullah b. Amr b. Mahzûm'dur. İkrime ile amca çocuklarıdır. Kendisi Mekke'nin fethedildiği gün müslüman olduğunda İkrime b. Ebû Cehil'in nikâhı altındaydı. O gün Hind bint Utbe ve Safvân b. Ümeyye'nin karısı başta olmak üzere, Kureyş kadınları toplanıp Hz. Peygamber'e tabi olup müslüman olduklarını bildirmişlerdi.²

Ümmü Hakîm (r.anha), İkrime'den sonra Hâlid b. Saîd'le evlenmiştir. Rivayet edildiğine göre Ümmü Hakîm'in Hâlid b. Saîd'le evliliği sadece yedi gün sürmüştür. Hâlid'in ölümünden sonra da Amr ile evlenmiştir.³

İkrime b. Ebu Cehil'in Ümmü Hakîm'den başka bir hanımı daha vardır. İbn Sa'd ve Ya'kûbî'nin nakline göre bu hanım, Hz. Peygamber'in evlenip de gerdeğe girmedikleri hanımlarından biri olan Kuteyle bint Kays b. Ma'dikerib'dir. Eş'as b. Kays'ın kız kardeşi olan Kuteyle, Yemen'den çıkıp Hz. Peygamber'in yanına gelemeden, Hz. Peygamber vefat etmiştir. Daha sonra da onunla İkrime b. Ebû Cehil evlenmiştir.⁴ İbn Sa'd'da geçen başka bir rivayet ise bu hanımın Esmâ bint Nu'man olduğunu söyler. Hz. Peygamber'in daha önce evlenip de gerdeğe girmeden boşadığı bu hanım, ridde savaşları esnasında İkrime ile evlenmiştir.⁵

İkrime'nin çocukları hususunda ise kaynaklarımızda tatmin edici rivayetler bulamamaktayız. İkrime'nin kendisiyle beraber şehit olan oğlu Amr'dan başka bir

¹ İbn Sa'd, VIII, 261; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, IV, 71

² Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 850; İbn Sa'd, VIII, 261

³ Zehebî, *Târîh*, III, 85 (Bu kişinin adı sadece "Amr" olarak geçmekte, daha fazla bilgi verilmemektedir.)

⁴ İbn Sa'd, VII, 147; Ya'kûbî, II, 85

⁵ İbn Sa'd, VII, 147

çocuğu var mı bilemiyoruz. İkrime'nin künyesinin Ebû Osman⁶ olması dolayısıyla, emin olmamakla birlikte Osman isminde bir oğlunun olduğunu söyleyebiliriz. Fakat emin olduğumuz bir husus, İkrime'nin soyunun devam etmediğini söyleyen rivayetlerin varlığıdır.⁷

İkrime b. Ebû Cehil, babasının Bedir Savaşı'nda öldürülmesinden sonra Mahzûmoğulları'nın lideri konumuna yükselmiştir.⁸ Bunun yanında İkrime; Ebû Süfyan, Safvân b. Ümeyye ve Süheyl b. Amr ile birlikte Mekke yönetiminin en üst kademesinde bulunmaktaydı. Hatta Ebû Süfyan'dan sonra ikinci adam konumunda olduğuna dair çıkarımda bulunulmuştur.⁹

2. ÖZELLİKLERİ VE FAZİLETLERİ

İkrime b. Ebû Cehil, uzun yıllar İslâmiyet'e düşmanca yaşamış, Hz. Muhammed (s.a.v)'i zor durumda bırakan isimlerden birisi olmuştur. Mekke'nin fethiyle müslüman olan İkrime b. Ebû Cehil, müslüman olduktan sonra imanını güzel amellerle süslemiştir.¹⁰

Daha önce de bahsedildiği üzere onun müslüman olmasından dolayı Hz. Peygamber çok sevinmiş, ayağa kalkıp onu kucaklamış ve: “Hoş geldin süvari muhacir.” diyerek karşılamıştır.¹¹ Hz. Peygamber, İkrime'nin istediği şey ne olursa olsun ona vereceğini söylediği vakit, İkrime'nin istediği şey bağışlanma duası olmuştur: “Ya Rasulallah! Sana karşı yaptığım bütün düşmanlıklar, sana karşı attığım bütün adımlar, sana karşı geldiğim bütün yerler, senin yüzüne karşı veya gıyabında söylediğim bütün sözler için bana Allah'tan bağışlanma dilemeni istiyorum.” demiş, Rasûlullah da onun için dua etmiştir.¹² Daha sonra İkrime (r.a.): “Allah'ın kullarını Allah yolundan çevirmek için harcadığım malın misli kadarını Allah yolunda harcamadıkça, Allah yolundan çevirmek için yaptığım savaşların misli kadarını da

⁶ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, IV, 70

⁷ Zehebî, *Târih*, III, 100

⁸ Zehebî, *Siyeru A'lâm*, I, 323

⁹ Veysel Aktürk, s. 200

¹⁰ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, IV, 71; Safedî, XX, 39

¹¹ Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 851; Tirmizî, *İsti'zan*, 34; İbn Abdilberr, III, 148; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, IV, 71; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, I, 324; İbn Hacer, II, 496; Diyarbekrî, II, 92

¹² Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 852; İbn Abdilberr, III, 150; Diyarbekrî, II, 92; Halebî, III, 92

Allah yolunda yapmadıkça geri durmayacağım.”¹³ diyerek, önceki faaliyetlerinden dolayı yaşadığı nedameti ve bu nedametın kurduğu baskıyı hafifletmek amacıyla yapmayı istediklerini anlatmaya çalışmıştır.

İkrime b. Ebû Cehil müslüman olduğu vakte kadar, İslâmiyet’e olan düşmanlığın en büyük temsilcilerinden biriydi. Bu sebeple müslümanların zihninde edinmiş oldukları Ebû Cehil’in oğlu İkrime profilini değiştirmesi kolay olmamıştır. Hatta zaman zaman babasının Ebû Cehil olmasından dolayı hor görüldüğu ve bu nedenle kalbinin kırıldığı olaylar da yaşamıştır. Kendisi hakkında: “Ey Allah’ın düşmanı Ebû Cehil’in oğlu!” şeklinde hitap edildiğini duyduğunda çok üzölmüş ve bunu Hz. Peygamber’e anlatmıştır. Hiçbir müslümanın incinmesine razı olmayan Hz. Peygamber ise bu şekilde hitab edenleri uyarılmış: “Sakın İkrime’nin babası hakkında kötü sözler söylemeyin. Çünkü ölü için söylenen sözler ölüye bir zarar vermez, fakat diriye üzer.” buyurmuş ve “İkrime b. Ebû Cehil” şeklindeki hitabın bile uygun olmadığını söylemiştir.¹⁴ Bu sebeple o dönemde İkrime’ye “İkrime b. Amr” şeklinde hitap edilmiş olması ihtimali büyüktür.

İkrime b. Ebû Cehil, inancı konusunda samimi olduğunu Huneyn Savaşı esnasında söylediği sözlerle ispat etmiştir. Müslümanların dağılmaya başladığı bir vakitte: “Muhammed ve ashabı artık bir daha düzelemez.” diyen Süheyl b. Amr’a: “Bu yerinde bir söz değildir. İşler ancak Allah’ın elindedir. Muhammed’in elinde değildir. Bugün savaş onun aleyhine olsa da yarın onun lehine olacaktır.” diye cevap vermiştir. Süheyl: “Sen daha önce bu sözün aksini söyledin.” diyince: “ Biz aykırı ve mantık dışı şeyler üzerinde duruyormuşuz. Akıllarımız kösteklenmiş, yarar da zarar da vermeyen taşlara tapıp durmuşuz.” demiştir.¹⁵

İkrime b. Ebû Cehil müslüman olduktan sonra, herhangi bir evde put olduğunu işitirse hemen gider onu kırardı. Hâlbuki kendisi daha önce put yapıp satanlardan birisiydi.¹⁶ Arap hacılar Mekke’ye geldiklerinde putları bu kişilerden satın alırlardı.¹⁷

¹³ Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 852; İbn Abdilberr, III, 150; Zehebî, *Târih*, III, 99

¹⁴ İbn Abdilberr, III, 149; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Ğâbe*, IV, 71; Safedî, XX, 39

¹⁵ Vâkıdî, *Meğâzî*, III, 910-911

¹⁶ Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 870; Ezrakî, I, 122; “İkrime b. Ebî Cehl”, *el-Mevsûâtü’l-Arabiyye*, XIII, 368

¹⁷ Cevâd Ali, VI, 75

Dârimî'nin naklettiğine göre İkrime b. Ebû Cehil mushafı yüzüne gözüne sürer, öpüp ağlar ve: “Rabbimin kelamı, Rabbimin kitabı” derdi.¹⁸ Kettanî; Nevevî'ye göre bu rivayetin sahih olduğunu söyler.¹⁹ İkrime'nin bu davranışını delil gösteren Ahmed b. Hanbel, mushafın öpülmesinin caiz ve meşru olduğunu söylemiştir.²⁰

İmam Şafî: “İkrime müslüman olduktan sonra güzel ve övgüye layık bir imtihan verdi.”²¹ demiştir. Üsdü'l-Ğabe adlı eserin müellifi olan İbnü'l Esîr, eserinde: “İkrime iyi bir müslümandı.” der.²² Zehebî ise: “İkrime müslüman olduktan sonra İslâmını iyiliklerle süslemiştir.” demiştir.²³ İbn Kesîr, İkrime'nin müslüman olduktan sonra günah işlemekten kaçındığını ve bu konuda çok hassas davrandığını söyler.²⁴

İbn Ebû Müleyke'den rivayet edildiğine göre İkrime kuvvetli bir yemin etmek istediğinde: “Hayır! Beni Bedir günü (kâfir olarak ölmekten) kurtaran Rabbime yemin olsun ki” diye yemin ederdi.²⁵

İkrime b. Ebû Cehil daha önce İslâm aleyhinde olan bütün faaliyetlerde bulunmuş olmanın pişmanlığını yaşıyordu. Bu sebeple de müslüman olduktan sonra kendisini, Allah yolunda savaşmaya adanmıştı. Yermûk günü kendisini engelleyenlere: “Ben Lât ve Uzza adına savaştım durdum. Şimdi Allah ve Rasulü için savaşmayayım mı?”²⁶ diyerek bu konuda ne kadar gayretli olduğunu göstermiştir.

İkrime b. Ebû Cehil'in hayâ sahibi bir kişi olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim o müslüman olduğu gün Hz. Peygamber'in önüne oturduğunda, hayâsından başını öne eğmiş ve kaldırmamıştır.²⁷

¹⁸Dârimî (255/869),*Sünenü'd-Dârimî*, Thk: Abdullah Haşim Yemânî, Kahire, 1966, Fedâilü'l-Kuran, 4; Hâkim, III, 243

¹⁹ Kettanî,*Terâtibü'l-İdâriyye, Hz. Peygamber'in Yönetiminde Sosyal Hayat ve Kurumlar*, Terc: Ahmet Özel, İstanbul, 1990, III, 103

²⁰ İbn Kesîr, VII, 34; Kettanî, III, 103

²¹ Zehebî, *Târih*, III, 100; İbn Kesîr, VII, 34; “İkrime b. Ebî Cehl”, *el-Mevsûâtü'l-Arabiyye*, XIII, 369

²² İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğabe*, IV, 71

²³ Zehebî, *Siyeru A'lâm*, I, 323

²⁴ İbn Kesîr, VII, 34

²⁵ Zehebî, *Tarih*, III, 98; Safedî, XX, 39 (İbn Ebî Müleyke, İkrime'ye yetişmediği için rivayet mürseldir.)

²⁶ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğabe*, IV, 72-73

²⁷ Halebî, III, 92

İkrime aynı zamanda güvenilir biriydi ve sır saklamasını bilirdi. Hâlid b. Velîd, İkrime'ye müslüman olmak istediğini söyleyip bu düşüncesini kimseye söylememesini istediğinde, İkrime bu sırrı saklamış, kimseye paylaşmamıştır.²⁸

İkrime b. Ebû Cehil, müslüman olmadan önce de, müslüman olduktan sonra da Kureyş'in cesur yüreklilerinden biriydi. Mevsûatü'l Arabiyye adlı eserde İkrime için şu ifade kullanılır: "Güvercin veya bir kuş, ona benzerdi."²⁹

Aynı zamanda İkrime ünlü bir süvari idi.³⁰ Özellikle Mekke'de İkrime ve Hâlid b. Velîd en önemli süvari komutanlardır. Her ikisi de Mahzûmoğulları'ndan olan bu iki süvari komutan, aynı zamanda yakın akrabaydılar. Muhammed Hamidullah'ın ifadesiyle, daha genç olan İkrime belki de Hâlid b. Velîd'in muavini olarak mülhaza edilmiştir.³¹

İkrime'nin iyi bir şair olduğunu söylemek yanlış olmaz. Kaynaklarımız İkrime'nin söylediği bazı şiirlere yer vermektedir. Özellikle savaş esnasında, askerleri cesaretlendirmek ve motive etmek için şiir söylemiştir. Henüz müslüman olmamışken Uhud Savaşı'nda söylemiş olduğu şiir³² ve mürtedlerle savaş esnasında söylediği şiirler³³ örnek verilebilir.

İkrime, verilen bir sözü tutma hususunda da hassas davranan birisiydi. Yemen mürtedlerinden Eş'as b. Kays'ı öldürmek isteyen Muhâcir b. Ebû Ümeyye'yi engellemiş ve eman verilen birinin öldürülmesinin doğru olmayacağını belirtmiştir.³⁴ Ayrıca İkrime, başarılı bir komutandı. Bu sebeple Hz. Ömer, Hz. Ebû Bekir'e zekât vermek istemeyenler üzerine İkrime'yi göndermesini tavsiye etmiştir.³⁵ İkrime b. Ebû Cehil'in bir özelliği de ashabın zenginlerinden olmasıdır. Kendisi, Şam fetihleri için müslüman ordusuna büyük miktarlarda yardım etmiştir.³⁶

²⁸ Vâkıdî, II, 747

²⁹ "İkrime b. Ebû Cehl", Mevsûatü'l-Arabiyye, XIII, 368

³⁰ İbn Abdilberr, III, 148; Safedî, XX, 39

³¹ M. Hamidullah, II, 862

³² İbn İshâk, 370; İbn Hişâm, II, 166

³³ Vâkıdî, *Ridde*, s. 209; Taberî, III, 336-340

³⁴ Taberî, III, 337

³⁵ Vâkıdî, *Ridde*, s. 198

³⁶ Cevâd Ali, VII, 442

H. Peygamber, Hâlid b. Velîd ile İkrime b. Ebû Cehil'e baktığında: "Allah, ölüden diriye çıkarır."³⁷ ayetini okurdu.³⁸ Çünkü o ikisi ahabın seçkinlerinden, babaları ise İslâmiyet'in en büyük düşmanlarındandı.

3. VEFATI

İkrime b. Ebû Cehil'in nerede ve ne zaman vefat ettiğine dair farklı rivayetler mevcuttur. Fikrî el-Cezzâr, bu konudaki rivayetleri şu şekilde sınıflandırmıştır.³⁹

1. H.13/ 634 yılında Ecnâdeyn Savaşı'nda öldürüldü.
2. H.13/634'de Mercü's-Suffer Savaşı'nda öldürüldü.
3. H. 14/ 635'te Hz. Ömer zamanında Dımaşk'ın fethinde şehit oldu
4. H.15/636'da Yermûk Savaşı'nda şehit edildi.
5. Ömer zamanında H.18/639'da Amvâs'ta vebadan ölmüştür.

Bu konuda İbn Sa'd, iki farklı nakil vermiştir:

1. Amvâs'taki vebadan, Hz. Ömer zamanında ölmüştür.⁴⁰
2. Ebû Bekir zamanında Ecnâdeyn'de şehit olmuştur.⁴¹

Urve ve İbn Sa'd, İkrime'nin Ecnâdeyn'de şehit edildiğini söyleyenler arasındadırlar. Urve'nin rivayetine göre Ecnâdeyn'de şehit edildiğinde vücudunda yetmiş kadar darbe ve yara vardı.⁴² Halife b. Hayyât ise İkrime'nin Mercü's-Suffer savaşında şehit edildiği görüşündedir.⁴³

İbn Kesîr ise İkrime'yi 13/634 yılında vefat edenler arasında zikreder. Ona göre Yermûk Savaşı 13/634 yılında olmuş, İkrime de bu savaşta şehit edilmiştir.⁴⁴

İkrime b. Ebû Cehil'in vefat zamanı ve yeri hususundaki farklı rivayetlere rağmen, genel kabul Yermûk Savaşı'nda şehit olduğudur. Vâkidî, İbn İshâk, Zübeyr

³⁷ Rum, 30/19

³⁸ Kettanî, III, 177

³⁹ Fikrî, el Cezzâr, *Medâhilü'l-Müellifîn*, Riyad, 1992, II, "İkrime" Maddesi (Sayfa numarası yoktur.); "İkrime b. Ebû Cehl", *el-Mevsûatü'l Arabiyye*, XIII, 369; Aydınlı, "İkrime", DİA, XXII, 42;

⁴⁰ Fikrî el- Cezzâr'ın İbn Sa'd'dan naklettiği bu bilgi, kaynak taranmasına rağmen bulunamamıştır.

⁴¹ İbn Sa'd, V, 445

⁴² İbn Abdilberr, III, 149; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, I, 324; İbn Kesîr, VII, 34

⁴³ Halife b. Hayyât, 63; Zehebî, *Târîh*, III, 85; İbn Hacer, II, 496

⁴⁴ İbn Kesîr, VII, 34

b. Bekkâr, İbn Kesîr ve daha birçok müellif bu görüşün daha doğru olduğunu belirtmiştir.⁴⁵

İkrime b. Ebû Cehil'in vefatının nasıl olduğu konusunda da farklı rivayetler mevcuttur. Bu rivayetlerden birine göre, Hâris b. Hişâm, İkrime ve Ayyâş b. Ebû Rebîa (veya Süheyl b. Amr), Yermûk günü savaştılar ve ağır bir şekilde yaralandılar. Son anlarında iken Hâris su istedi. Getirilen suya İkrime bakınca, Hâris suyu İkrime'ye gönderdi. İkrime suyu alınca Ayyâş baktı ve İkrime suyu Ayyâş'a gönderdi. Suyu taşıyan kişi Ayyâş'a ulaştıramadan Ayyâş vefat etti. Üçü de suyu içmeden vefat ettiler.⁴⁶

Başka bir rivayete göre ise İkrime çok ağır yaralanmış ve Hâlid b. Velîd'in yanına getirilmişti. Hâlid, İkrime'nin başını alıp dizinin üzerine koymuştu. İkrime ile birlikte oğlu Amr da yaralıydı. Her ikisinin de yüzlerini elleriyle silip, boğazlarına su damlattı. İkrime: "Hantame'nin oğlu (Hz. Ömer) bizim şehit olamayacağımızı söylüyordu." diyerek, Hâlid'in dizlerindeyken son nefesini vermiştir.⁴⁷

Ebû Cehil gibi, düşmanlığıyla meşhur olmuş bir tarihî şahsiyetin oğlu olan ve müslüman olduğu güne kadar babasını örnek alan İkrime, Mekke'nin fethinde müslüman olmuş ve İslâmiyet'i ciddiyetle benimsemiştir. Her biri müslümanlar için birer örnek olan Ashâb-ı Kirâm'dan biri olmuştur. Lakin müslüman olması ve İslâmiyet'e samimi bir şekilde hizmet etmiş olmasına rağmen, tam olarak tanınmadığı için, önemi ve İslâm Tarihi'ndeki yeri kavranamamıştır. Bu bölümde aktardığımız üzere kendisi iyi özelliklere sahip bir sahabi olmuştur.

⁴⁵ İbn Abdilberr, III, 149; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, IV, 72; Zehebî, Târih, III, 152; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, I, 324; İbn Hacer, II, 496

⁴⁶ İbn Abdilberr, III, 150; Safedî, XX, 39; İbn Kesîr, VII, 12

⁴⁷ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 413

SONUÇ

Ebû Osman İkrime b. Ebû Cehil Amr b. Hişâm, Kureyş'in Mahzûmoğulları koluna mensubtur. Başlangıçta babası Ebû Cehil gibi İslâmiyet'e muhalif olmuş ve müslümanlara karşı yapılan faaliyetlerde bulunmuştur. İslâmiyet'e olan büyük düşmanlığına rağmen Mekke'nin fethinden sonra müslüman olmuştur.

İslâmiyet'i samimi bir şekilde benimseyen İkrime, müslüman olduktan sonraki ilk sınavını Huneyn Gazvesi ile vermiştir. Daha sonra Hz. Peygamber tarafından zekât memuru tayin edilen İkrime, Hz. Peygamber'in vefatı esnasında Yemen'de bulunmaktaydı. Hz. Peygamber'in vefatından sonra ortaya çıkan irtidat faaliyetleri yüzünden zor durumda kalan Ebû Bekir, bu faaliyetlerde bulunanlarla savaşıma kararı almış, bu amaçla da ordular oluşturmuştur. Bu ordulardan birine komutanlık yapan İkrime, önce Yemâme'de Müseylime ile savaşmış, lakin başarılı olamamıştır. Vermiş olduğu yanlış kararlar sebebiyle, Ebû Bekir (r.a.) tarafından Yemâme'den alınmış; Umân, Mehre, Yemen ve Hadramevt'e gönderilmiştir. Bu bölgelerde yapmış olduğu başarılı mücadeleler sonucunda irtidat eden kabileleri yola getirmeyi başarmıştır. Ridde olayları'ndan sonra Şam fetihlerinde yardımcı kuvvetlerden birinin komutanlığını yapmıştır.

İkrime'nin vefatı konusunda da farklı rivayetler mevcuttur. Ecnâdeyn Savaşı'nda (13/634), Mercü's-Suffer Muharebesi'nde (13/634), Dımaşk'ın fethinde (14/635), Yermük Savaşı'nda (15/636) ve Amvâs'da vebadan (18/639) dolayı öldüğü konusunda beş ayrı bilgi tespit edilmiştir.

Ebû Cehil gibi bir İslâm düşmanının oğlu olması nedeniyle, bazı durumlarda hakarete ve kötü söze maruz kalan İkrime (r.a.), günümüzdeki bazı müslümanlar tarafından da menfî bir isim olarak tasavvur edilmektedir. Bu yanlışın en büyük sebebi, hiç şüphesiz İkrime b. Ebû Cehil'in tanınmamasıdır. İsmi, Ebû Cehil'in ismiyle birlikte anılan bir kimsenin, samimi bir müslüman olamayacağı düşüncesidir. Hâlbuki İkrime b. Ebû Cehil'i tanıdıkça ve araştırdıkça, onun İslâm'ı benimsemiş olduğunu öğrendik. Kaynaklarımızın İkrime hakkında övücü sözler içerdiğini gördük. Biz bu çalışmamızda, İkrime (r.a.) hakkındaki olumsuz tasavvurları bertaraf

etmek ve onu tanıtmayı amaçladık. Bu amacımıza ulaşmak için, onun hayatına ve kişiliğine dair ulaşabildiğimiz bütün malumatı topladık ve yer yer değerlendirmelerde bulunarak aktardık. Bunun yanında, İkrime'nin hicretten önceki hayatı ve ailesi hakkında ulaşabildiğimiz malumat çok azdır. Bizden sonra bu konu hakkında yapılacak çalışmalarda İkrime b. Ebû Cehil'in ailesi ve kabilesinin kapsamlı bir şekilde incelenmesi uygun olacaktır.

“ Bunların (Muhâcir ve Ensâr'ın) arkasından gelenler şöyle derler: Rabbimiz! Bizi ve bizden önce gelip geçmiş imanlı kardeşlerimizi bağışla; kalplerimizde iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma...”¹ ayetine binaen diyebiliriz ki; bize düşen, İkrime (r.a.)'ı elimizden geldiğince en doğru biçimde tanıtmak, onun hakkındaki yanlış anlaşılma ve tasavvurları bertaraf etmek ve ona hayır duada bulunmaktır.

¹Haşr 59/10

BİBLİYOGRAFYA

AHMED B. HANBEL (241/855), *el- Müsned*, C.I-VI, Beyrut, 1398/1978

AFZALUR RAHMAN, *Siret Ansiklopedisi*, Terc: Hakan Bayrak v.dğr., C.I-VI, İstanbul, 1996

AKTÜRK, Veysel, *Hız. Peygamber Döneminde Öldürülmeleri Emredilenler ve Öldürülme Nedenleri* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi SBE, Konya, 2009

APAK, Adem, *Anahatlarıyla İslâm Tarihi (2) (Hulefâ-i Râşidîn Dönemi)*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2007

ARI, M. Salih, *Hız. Ebu Bekir ve Ridde Savaşları*, Beyan Yay., İstanbul, 1996

AYDINLI, Abdullah, “*İkrime b. Ebû Cehil*”, DİA, İstanbul, 2000, XXII, 42-43

el-BELÂZÜRÎ, Ahmed b. Yahya b. Câbir (279/896), *Ensâbü'l-Eşrâf*, Thk: Süheyl Zekkâr, Riyad Salih, Beyrut, 1417/1996

_____, *Fütûhü'l-Büldân*, Terc: Mustafa Fayda, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Ankara, 1987

el-BEYHAKÎ, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali (458/1066), *el-Câmi' li Şuabi'l-İmân*, Thk: Muhammed Said Besyûnî Zağlûl, Beyrut, 1410/1990

el-BUHÂRÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail (256/870), *Sahîhu'l-Buhârî*, Cz. I-VIII, y.y., H. 1315

CAETANÎ, Leone, *İslâm Tarihi*, Terc: Hüseyin Cahid (Osmanlıca'ya), C. I-X, İstanbul, 1924

CEVÂD Ali, *el- Mufassal fî Târîhi'l-Arab Kable'l-İslâm*, C. I-X, y.y., 1413/1993

ÇAKICI, Nagehan, *H. Peygamber Döneminde Müellefe-i Kulûb* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üni, SBE, Sakarya, 2010

ed-DARİMÎ, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman (255/869), *Sünenü 'd-Dârimî*, C.I-II, Thk: Abdullah Haşim Yemanî el-Medenî, Kâhire, 1966

ed-DİYÂRBEKRÎ, Hüseyin b. Muhammed b. el-Hasen (990/1582), *Târîhu 'l-Hamîs fî Ahvâli Enfesi Nefîs*, C. I-II, Beyrut, H.1283

Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, Red: Hakkı Dursun Yıldız, Çağ Yay., İstanbul, 1992

EBÛ DÂVUD, Süleyman b. El-Eş'as es-Sicistânî (275/888), *es-Sünen*, C.I-IV, Thk: Muhammed Muhyiddîn Abdülhamid, y.y., tsz.

EBÛ'R-RABÎ', Süleyman b. Musa el-Kilâî el- Endelüsî (634), *el-İktifâ bimâ Tedammenehû min Meğâzî Rasûlillâh ve 's-Selâsetü 'l-Hulefâ*, Beyrut, 1997

EKİM, Tahsin, *Bedir Savaşı'nı Hazırlayan Etkenler ve Sonuçları* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi SBE, Konya, 2010

el-EZRAKÎ, Ebü'l Velîd Muhammed b. Abdullah b. Ahmed, *Ahbâru Mekke*, C. I-II, Thk: Râşidî es-Salih Melhas, Mekke, 2002

FAYDA, Mustafa, "Ridde Olayları", DİA, İstanbul, 2008, XXXV,88-93

FİKRÎ el-CEZZAR, *Medâhilü 'l Müellifîn ve 'l-A'lâmi 'l-Arab Hattâ Âm 1215/1800*, Riyad, 1992

HÂKİM, Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah en-Nîsâbûrî (405/1014), *el-Müstedrek*, C.I-IV, Beyrut, tsz

el-HALEBÎ, Ali b. Burhanuddin (1044/1634), *es-Sîretü 'l-Halebiyye*, C.I-III, Beyrut, tsz

HALÎFE B. HAYYÂT (240/854), *Târîhu Halîfe b. Hayyât*, Beyrut, 1995

HAMİDULLAH, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, Terc: Salih Tuğ, C. I-II, 5.bsm, İrfan Yay., İstanbul, 1991

el-HEYSEMÎ, Nûruddin Ali b Ebi Bekr, *Mecmeü'z- Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*, C.I-X, Beyrut, 1967

İBN ABDİLBERR, Ebû Ömer Yusuf b. Abdullah b. Muhammed en- Nemerî (463/1071), *el- İstîâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb* (el- İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe ile beraber) C.I-IV, Kâhire, H. 1328

İBN HACER, Şihabüddîn Ebü'l Fadl el-Askalânî (852/1449), *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, C.I-IV, Kâhire, H. 1328

İBN HİŞÂM, Ebû Muhammed Abdülmelik (213/828), *es- Sîratü'n- Nebeviyye*, C.I-IV, Thk: Mustafa es-Sekkâ v.dğr., 2.bsm, Mısır, 1955

İBN İSHÂK, Muhammed b. Yesâr (151/768), *Sîretü İbn İshâk*, C.I-II (Tek Kitap), Thk: Ahmed Ferid Mezidî, Beyrut, 2004

İBN KESÎR, Ebü'l Fidâ' İsmail (774/ 1372), *el- Bidâye ve'n- Nihâye*, C.I-XIV, Beyrut, 1966

İBN MÂCE, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (275/888), *Sünenü İbn Mâce*, C.I-II, Thk: Muhammed Fuad Abdülbâkî, Beyrut, 1975

İBN SA'D, Ebû Abdullah Muhammed (230/844), *et-Tabakâtü'l Kübrâ*, C.I-IX, Beyrut, 1968

İBN SEYYİDİNNÂS (734/1333), *Uyûnü'l-Eser fî Fünûni'l-Meğâzî ve's-Şemâil ve's-Siyer*, C.I-II, Beyrut, tsz

İBNÜ'L-ESÎR, İzzüddîn Ebü'l-Hasen Ali b. Ebi'l-Keram (630/1232), *el-Kâmil fî't-Târîh*, C.I-XIII, Beyrut, 1965-1966

_____, *Üsdü'l-Ğâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe*, Thk: Muhammed İbrahim el-Bennâ; Muhammed Ahmed Âşûr, C. I-VII, Kâhire, 1970

“İkrime b. Ebî Cehl”, el- Mevsûâtül'l Arabiyye, C. XIII, Dimaşk, 2005

KALKAŞENDÎ, Ebü'l-Abbas Şehabettin Ahmed b. Ali b. Ahmed (821/1418), *Nihâyetü'l-Ereb fî Ma'rifeti Ensâbi'l-Arab*, Beyrut, 1984

KANDEHLEVÎ, Muhammed Yusuf, *Hayâtü's- Sahâbe*, Terc: Sıtkı Gülle, C.I-IV, Divan Yay., İstanbul, 1987

KAPAR, M. Ali, “*Ebü Cehil*”, DİA, İstanbul, 1994, X, 117-118

_____, “*Mahzûm (Benî Mahzûm)*”, DİA, Ankara, 2003, XXVII, 402-403

KETTANÎ, Muhammed Abdülhay (1382/1962), *et- Terâtübü'l- İdâriyye, Hz. Peygamber'in Yönetiminde Sosyal Hayat ve Kurumlar*, Çev: Ahmet Özel, İstanbul, 1990

LAMMENS, Henry, “Mahzûm”, Milli Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, 1957, VII, 195-197

MAHMUDOV, Elşad, *Sebepler ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamber'in Savaşları* (Basılmamış Doktora tezi), Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 2005

MÂLİK B. ENES (179/795), *el-Muvatta'*, C.I-II, Thk: Muhammed Fuad Abdülbâkî, Beyrut, 1985

e- MES'ÛDÎ, Ebü'l Hasan Ali b. Hüseyin (346/956), *Mürüccü'z-Zeheb ve Meâdinü'l-Cevher*, Thk: M. Muhyiddin Abdulhamid, C.I, Dımaşk 1979

MÜSLİM, Ebü'l-Hüseyin b. El-Haccâc el-Kuşeyrî (261/874), *Sahîhu Müslim*, C.I-V, 2.bsm, Thk: Muhammed Fuad Abdülbâkî, Mısır, 1955

NASR, Muhammed İbrahim, Muhammed Mustafa Selam, *İkrime b. Ebü Cehil*, Terc: Taceddin Uzun, Esra Yay., Konya, 1989

en-NESÂÎ, Ebü Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb (303/915), *es-Sünen*, I-VIII, Mısır, 1964

er- RÂZÎ, Ahmed b. Abdullah (460/1068), *Târîhu Medîneti Sanâ'*, Thk: Hüseyin b. Abdullah el-Umeri, San'a, 1981

es-SAFEDÎ, Salahuddin Halil b. Aybek (764/1362), *Kitâbü'l Vâfi bi'l-Vefeyât*, thk: Ahmed el-Arnâvut, Türkî Mustafa, C.XX, Beyrut, 2000

SAVAŞ, Rıza, "*Mekke'de İslâmiyet'in Yayılmasına Akrabalık Açısından Bir Bakış*", İSTEM, Konya, 2008, Ek Sayı: 1, 57-74

SHOUFANY, Elias, "*Hz. Ebu Bekir Döneminde Elde Edilen Başarılar*", Çev: A. Turan Yüksel, Murat Ak, İSTEM, Konya, 2005, Yıl: III, Sayı: 6, 281-290

eş-ŞEVKÂNÎ, Muhammed b. Ali (1250/1834), *Derru's-Sehâbe fi Menâkibi'l-Karâbeti ve's-Sahâbe*, Thk: Hüseyin b. Abdullah el-Umeri, Dimaşk, 1984

et-TABERÂNÎ, Ebü'l Kâsım Süleyman b. Ahmed b Eyyûb el-Lahmî (360/971), *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, Thk: Hamdi Abdülmecid es-Selefi, 2.bsm., Beyrut, 1985/1405

et-TABERÎ, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr (310/922), *Târîhu't-Taberî*, Thk: Muhammed Ebü'l-Fadl İbrahim, Kahire 1387/ 1967

et-TİRMİZÎ, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevrâ (279/892), *es-Sünen*, C.I-V, Thk: Abdülvehhâb Abdullatif, Kâhire, 1964

ÜÇOK, Bahriye, *İslâm'dan Dönenler ve Yalancı Peygamberler (H. 7-11. Yıllar)*, Ankara Üniv. İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1967

el-VÂKIDÎ, Muhammed b. Ömer (207/822), *Kitâbü'l-Meğâzi*, Thk: Dr. Marsden Jones, C.I-III, Beyrut, 1404/1984

_____, *Kitâbü'r-Ridde mea Nebze min Fütûhü'l-İrak*, Thk: Yahya el-Cübûrî, Beyrut, 1990

WATT, W. Montgomery, *Muhammad At Medina*, Oxford University Press, London, 1956

WENSINCK, A.J., *el-Mu'cemü'l-Müfehres li-Elfâzi'l-Hadisi'n-Nebevî*, C.I-VII, Leiden, 1936-1969

_____, *Miftâhu Künûzi's-Sünne*, Arapça'ya Çev: Muhammed Fuad Abdalbâki, Lahor, 1971

el-YA'KÛBÎ, Ahmed b. Ebû Ya'kûb b. Ca'fer b. Vehb (284/897), *Târîhu'l-Ya'kûbî*, I-II, Beyrut, 1960

ez- ZEHEBÎ, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman (748/1374), *Siyeru A'lâmi'n Nübelâ*, Thk: Şuayb Arnavut, C.I, Beyrut 1996

_____, *Târîhu'l-İslâm ve Vefeyâtü'l-Meşâhiri ve'l-A'lâm*, Thk: Dr. Ömer Abdüsselam Tedmürî, C.I-III, Beyrut 1990